Ivan Vujević

_____

GAJTAN

maticahrvatska
Ogranak Imotski

Nakladnik
Ogranak Matice hrvatske u Imotskom

Za nakladnika
Milan Glibota

Urednik
Mladen Vuković

Recenzenti
Prof. dr. sc. Stjepan Lapenda
Prof. emer. Ivo Šimunović
Drago Maršić

Fotografije
Ljubomir Gudelj

Ilustracija
Ljubomir Žužul

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Sveučilišne knjižnice u Splitu pod brojem 180217010.
ISBN 978-953-7692-76-6

Ivan Vujević

GAJTAN

Imotski, 2020.

Gajtan između legende i zbilje

Život posije u svakom mjestu ponekog osobenjaka posrnulog pod svojom zvijezdom, guranog pod križem života usudom prsta nesklone im sudbine. Zovu ih (dvorskom) ludom, (h)uncutom, vragolanom, komendijašom, berekinom, klaunom, kumom, pajdom, lerom, redikulom, oriđinalom... ali je svako krnje jer ne može prožeti svu lepezu njihova osebujnog lika. O svakome bi se dalo napisati priču, roman. I mnogi su ušli u književnost, a da književna fikcija nije dovoljno prozračila njihov boemski duh. Imotska krajina sredinom prošlog stoljeća poznavala je ljude na granici legende i zbilje, poput Marijana (Jurišića) iz Vira, Mate (Solde) Starinskog, Ivana Krištića Gajtana, za kojega se pričalo i da je bio uzeo redovničko ime fra Gajetan, a onda je, zbog psihičkih smetnji, napustio teološki studij i postao pučki apostol... Gajtana, starca sijede brade, jedva se sjećam u mojim ranodječačkim krhotinama uspomena, vidim ga u kutu sobe kad je na večernjim sijelima uvijek bio spreman na pustolovne plovidbe. Nisam imao čuti da je nekome činio zlo, makar njegovo ime brecalo u dijelu naroda pomalo i pogrdnim zvukom.

Kao rijetko koji imotski pučanin, Gajtan je ucijepljen u književno zavičajno štivo. O njegovim neobičnim besjedama, govorima i dogodovštinama pisalo je dvadesetak imotskih pisaca, publicista i kroničara, i ti su fragmenti priloženi na kraju ove male pučke čitanke o tada demografski jakoj Imotskoj krajini sredinom burnog 20. stoljeća. Skončao je od posljedica režimske palice pa

hrvatska političarka Gordana Turić navodi Gajtanovu smrt u svome kapitalnom dvosveščanom djelu o imotskom žrtvoslovlju *U temelju kamen - Drugi svjetski rat i poraće* (Zagreb, 2000.): „Gajtan je bio boem, dobričina, redoviti posjetitelj svih derneka, na kojima bi obvezno održao pokoji govor. Glavom je platio, pokazalo se i na ovom primjeru, da govori kao 'narodna luda' upravo ono što narod misli da bi zbog toga kasnije imao posljedice“.

Na tom tragu plodni publicist Ivan Vujević o svom sumještaninu ispisao je cijelu sociološko-teološku studiju, osustavio Gajtanov vjerski nauk i borbu protiv komunističkoga kolektivnog jednoumlja, njegov „plan komande“. U pomanjkanju dokumentarne građe (sačuvane su mu samo dvije fotografije!), autor je romansirao Gajtanov život (na standardnom hrvatskom književnom jeziku), ujedno i zapisao sjećanja Ivanovih rođaka na njega, kojega su poznavala i radovala mu se sva djeca i starija čeljad u Imotskoj krajini i okolici.

Ovo je prvi pokušaj ovog autora da se između korica knjige ozrcali Gajtanov život, sudba osobe koja je nakon ukopa na groblje najstarije imotske okopoljske crkve sv. Luke, zakoraknula u legendu i nastavila živjeti u pričama starijih, dok je mlađim naraštajima taj mitski lik posve nepoznat i nestvaran. Ni nakon ove knjige o Gajtanu neće sve biti ispričano i kazano, ali neka u ova globalizacijska vremena ona bude otrgnuće od neumitnog zaborava, pisana molitva za malo mira njegovoj duši za toliko darovanih nam zalogaja smijeha i vedrine ispod krške škriljke Božjeg svoda.

Mladen Vuković

Pa, zbogom: U dobrom mi stanju ostajte.
Eto moje filozofije. Da ne znate možda neku bolju?
Rec'te mi je, onda, k'o prijatelju.
A nema te li je, pa, eto, uzmite moju.

Horacije

Crtež Ljubomir Žužul

P R O S L O V

U ovom sadašnjem svijetu koji se navikao vrednovati samo užitke, čuvari duha nađoše se na periferiji - odakle promatraše ugrozu osobne duše i duše svijeta (*anima mundi).* Uzvitlane strasti praznine ispuniše i vrijeme i trajanje. Čovjek se počeo gubiti! Smisao postojanja ispunjava se nesmislom nestajanja. U potrazi za sobom i u spoznaji sebe nailazi se na različita traganja i svjedočenja koja često potvrđuju potrebu novog puta i novog izbora.

U skrivenom mraku dubina uglazbljeno slušam odjeke glasova povratka svjetlu. Zorni uvid u područje gdje smo - izravno zahtijeva Novi Duh - nove vrline - nove vrijednosti. U svim traženjima i trošenjima ispreplićу se i krjeposti zbivanja, poruke, pouke i doživljaji. U pomoć se pozivaju svjedoci duha, Uzori, bez kojih nema ni zrenja ni napredovanja.

Dojmljivost poziva i priziva, sažeto upozorava na nužnost puta i suda, izabranog doživljenog i provjerenog. Različitost tematsko-motivacijskih i izražajnih razina u mnogome veličaju nužnost napredovanja i zrenja. Uz to bogatstvo lakše je tragati i nalaziti, čeznuti i patiti, moliti za svim onim što nam nedostaje, što nam pripada kao ljudskim, božanskim stvorenjima.

Drevni mudraci su govorili: spoznaj samoga sebe i upoznat ćeš bogove! Ukoliko ne poznajemo svoje mogućnosti, ne možemo ih ni koristiti u onoj mjeri u kojoj nam ih je Bog i priroda ponudila i podarila. Često, čovjek nije svjestan svojih potencijala, posebno nije svjestan kakvi bi oni mogli biti kad bi se razvijali. Bez obzira na snagu

potencijala, za njihovo optimalno korištenje potrebna je snaga volje i voljna pažnja, posebice kad je riječ o optimalizaciji upravljanja vremenom i životom. Sve komponente koje determiniraju ljudski napredak potrebno je razvijati u vremenu i prostoru. Često, odrastao čovjek zaboravlja jednostavnu, ali mudru poslovicu, koja glasi: "Život je škola". Ponaša se na nekom stupnju razvoja kao da je naučio sve što je potrebno, a često i precjenjuje sebe i svoje sposobnosti, često u uvjerenju da je spoznao krajnju točku spoznaje, ne samo sebe, već i spoznaje uopće.

Svako ljudsko biće u svom životu i življenju, u svom vremenskom horizontu, prolazi kroz različite životne faze koje ne može izbjeći, pokušavajući im dati neki okvirni smisao tražeći uzroke ili konačno sve to prepuštajući uobičajenim, a katkada i nadnaravnim ili neobjašnjivim uzrocima (pojavama). I u svakoj životnoj fazi u potrazi za optimalizacijom ovladavanja vremenom i životom može se posebno govoriti i svaku je moguće posebno analizirati, svaka je od faza obilježena usponima i padovima, srećom i nesrećom, nadom i sudbinom, zdravljem, bolešću, prijateljstvom i neprijateljstvom. Jedino nepromijenjeno pitanje, kroz cijeli životni vijek je pitanje izbora, gdje je svaki čovjek (pojedinac) odgovoran za svoj izbor. To istovremeno ne znači da je tim izborima čovjek spoznao sebe i pronašao optimalni smisao, jer su mnoga događanja iz domena spoznaje i smisla izvan osobnog domašaja, a time i slobodnog izbora pojedinca, mnoga događanja su nametnuta voljom drugih ili sama dolaze. Sve su to čimbenici o kojima treba voditi računa, koji traže i

stanovite prilagodbe, a posebice kad se radi o pitanjima i problemima izvan osobnog domašaja.

* * *

U potrazi za novim životnim spoznajama, u pravilu, ljudski um je nemiran, kao i duh. U tom nemiru uma i duha, čovjek teži i duševnom miru, meditaciji i prosvjetljenju. Sv. Ivan kaže: "Duša je, sama po sebi, najljepši, savršen odraz Boga". Bog je sveopća i sveprisutna pojava kao i svijest. I nemiran um i duh traže mir i spokoj. Krist je rekao: "Mir vam svoj ostavljan, mir vam svoj dajem." Čovjek traži mir - Božji spokoj, koji nadilazi poimanje i ispunjenje bitka za kojim uvijek traga.

Ljudi su uvijek bili u potrazi za vlastitim unutarnjim ispunjenjem što u mnogome ovisi o preferencijama ili sklonostima pojedinaca. Netko se ispunjava karijerom, neko traži zadovoljstvo u obitelji, netko imovinom ili novcem ispunjava svoju potragu za smislom itd. Da bi život čovjeka uvijek imao smisla, da bi zadovoljio optimalnu životnu formu, mora stalno postavljati pitanja i tražiti odgovore. Svako prepuštanje života stihiji, izostanak volje ili prestanak želje za životnim pitanjima koja se odnose na smisao, čovjek se počinje gubiti ili loše osjećati i dalje sve do depresivnih stanja. I zato kada dublje analiziramo samu riječ smisao, uviđamo neku vrstu intimne molitve u njoj. Molitve pomoću kojih otkrivamo unutarnje poticaje, izražavamo želju za ostvarenjem nekih novih stanja usmjerenih prema skladnom zadovoljavanju naših potreba. Kalkulacije u pogledu mogućih ostvarenja može

biti i kamen spoticanja u pogledu mogućnosti uživanja u postignutom. Prethodna iskustva, premda bila i pogrešno usmjerena, mogu poslužiti kao korekcija, kao popravni ispit u pogledu promjena. Skupljajući trenutke prošlosti i sadašnjosti stvaramo trenutke budućnosti, stvaramo cjelinu smisla života. Zato su pitanja i odgovori neophodno potrebni u traganju za spoznajom i smislom, jer se na taj način izbjegava praznina života. Naime, život je sam po sebi zdrav i smislen, ali ga jedino naš vlastiti kalkulacijski besmisao može otežavati.

Osim toga, potrebno je voditi računa o napretku proizvodnih snage koji utječu i na promjenu društvenih odnosa. Nevjerojatno koliki je njihov napredak u današnje vrijeme u odnosu na munulo razdoblje i to zahvaljujući znanstveno-tehnološkom razvoju, što je, naravno, utjecalo i na promjene u društvenim odnosima i poglede na svijet. Dovoljno je napomenuti da je tada u Jugoslaviji, a isto ili slično je bilo i u Hrvatskoj, odnos poljoprivrednog (agrarnog ili ruralnog) stanovništva u odnosu na preostalo stanovništvo bilo 85% prema 15%. Populacijska struktura je bila mahom nepismena. Pismenost osobe je mnogo značila, možda više nego u današnje vrijeme. A koliko je tek značilo imati neko akademsko zvanje!

Minulo je pak više od pola stoljeća od Gajtanove smrti. Mnogo toga se promijenilo. Znanstveno-tehnološki razvoj je vidno napredovao, tako da je danas malo što kao što je bilo prije. Ritam suvremenog života svakog je dana sve jači i jači, te smo stalno izložen nedostatku vremena. S druge strane rastu i očekivanja kako u poslu, tako i u

privatnom životu. Jednostavno raste standard stanovništva. Ima sve više slobodnog vremena i financijskih sredstava, a opet čovjek nema dovoljno vremena za sebe. Rastom standarda i životni se zahtjevi povećavaju. Ako ovome pridodamo i nezdravu prehranu i nedostatak kretanja, kao izloženost stresu, sve to zajedno neizbježno dovodi do narušavanja našeg psihofizičkog stanja i pojave različitih bolesti.

Upravo stoga, namjera je i ovoga rada rasvijetliti neka životna pitanja i probleme koji su oblikovali životnu stvarnost toga vremena, vremena u kojem je Ivan Krištić Gajtan živio i djelovao. Radi boljeg razumijevanja razmatrana građa uvjetno je podijeljena na više dijelova koji su isprepleteni i međusobno povezani kronološkim redom.

U prvom dijelu obrađuje se životopis (curriculum vitae) glavnog lica ovoga rada, uvjete u kojima je živio i djelovao, počevši od njegove rane mladosti kako je kao seosko dijete želio postati svećenik. Radi se o Ivanu Krištiću, zvanom Gajtanu. U početku je bio ministrant u župnoj crkvi kao pučkoškolac, a kasnije je pohađao teološke studije kako bi ostvario svoje životne ciljeve u svećeničkom zvanju i djelovanju. Zdravstveni razlozi, neki su govorili i danas govore kako se radilo o nekim psihičkim smetnjama, koji su utjecali da nije mogao nastaviti dalje školovanje. Kako je mnogo puta kasnije, od mladih dana pa sve do smrti pričao, ta odluka svećeničkog matičnog povjerenstva izazvala je pravi i prvi ozbiljni šok. Kasnije svoje djelovanje Ivan Krištić Gajtan je aktivno usmjerio širenje vjere i molitve, posebnu pozornost posvećivao je domoljublju i čovjekoljublju. Drugi trajni šok

je doživio kada je poslije Drugoga svjetskog rata došlo do zabrane vjeronauka u školama i vjere, koja je prihvatila marksističko učenje kao „opijum za narod“.

Drugi dio je odnosi se na smrt s posebnim osvrtom na Gajtanov vječni ispraćaj, na pokop u nazočnosti mnoštva ljudi iz cijele Imotske krajine i susjedne nam Bosne i Hercegovine. Iz onih mjesta u koje je Ivan Krištić za života dolazio uvijek u prijateljskom raspoloženju, uvijek u vjeri i molitvi, sa posebnom naznakom koja je vladala kako iz naših vidika odlazi čovjek velika srca, plemenita duha, čovjek i prijatelj svih ljudi u punini ljubavi, domoljublja i čovjekoljublja.

Treći dio posvećen je pričama i dosjetkama koje su vezane uz Gajtanovo djelovanje u narodu iz kojih se može jasno vidjeti širina njegovih spoznaja. Tih priča, pričica i dosjetki ima mnogo, daleko više nego što je zapisano (na zavičajnoj ikavici), ali ove su izvorne, većine njih se autor prisjeća i sa zadovoljstvom ih pamti i bilježi.

U četvrtom dijelu knjige pretiskan je izbor proznih i poetskih zapisa i zgoda o našem vječnom Gajtanu koje su u periodici i svojim književnim uradcima objavilo dvadesetak imotskih pisaca, među njima i slavni Dinko Štambak, Ivan Raos, Petar Gudelj i drugi.

Autor

I. dio

Životopis (Curriculum vitae)

Minulo je više od sto godina od kada je u maticama krštenih župne crkve sv. Luke u Podbablju, revnosni župnik fra Vice Vrdoljak upisao svojim kaligrafskim rukopisom da je u nedjelju, 22. srpnja godine Gospodnje 1888. rođen Ivan Krištić, sin Stipana i Anđe Krištić. Koliko li je od tada proteklo krvi, izmoljeno molitvi, počinjeno lakših i težih grijeha i zločâ, pa sve do velikih svjetskih ratova i sukoba sa svima nebrojenim većim ili manjim posljedicama, posebice onih koji se odnose na ljudske sudbine, uglavnom nevine žrtve.

Koliko li je samo u tom kratkom vremenu za prosječni ljudski vijek nestalo velikih carstava poput Austro-Ugarskog, Njemačkog Turskog i Ruskog i na tim političkim razvalinama niklo toliko novih država! Svijet je živio i ratovao, snalazilo se kako se znalo i umjelo. Tada je Imotska krajina živjela pod žezlom Franje Josipa, austrijskog cara i hrvatskog kralja. Nakon propasti Crno-Žute Monarhije, po završetku groznoga po mnogočemu Prvoga svjetskog rata, Imotska krajina, poslije kraćeg zadržavanja od samo nekoliko mjeseci u nedorečenoj Državi Slovenaca, Hrvata i Srba, ulazi za idućih dvadesetak godina u sastav politički hibridnog Kraljevstva Srba Hrvata i Slovenaca, naknadno voljom beogradske čaršije preimenovanom u Kraljevinu Jugoslaviju da bi se poslije njenog

nestanka i četverogodišnje ratne kalvarije opet našla u drugoj Jugoslaviji, onoj socijalističkoj. Dobro se zna kako je to bilo.

Gajtan je dobro upamtio i Austro-Ugarsku Monarhiju i Prvi i Drugi svjetski rat i sve njihove nedaće, nesreće i posljedice. Pamtio je dobro i urušavanje ondašnjeg pohlepnoga kapitalističkog sustava i nastanak utopističkog socijalističkog, odnosno komunističkoga novog poretka. Sve je to nosio u sebi, u svom srcu, u svojim mislima.

Ivan Krištić, još od mladih dana, bio je odličan đak. Vjeran Crkvi, Bogu i svome narodu redovito i skrušeno je ministrirao u rodnoj župskoj crkvi sv. Luke. Ta ga je pobožnost usmjerila da odabere redovničko zvanje kao budući životni put. U svećeništvu je trebao pronaći puninu svoga života. Pred sam završetak bogoslovnog studija, napušta ga, prema kazivanju mnogih iz zdravstvenih razloga, zbog povremenih psihičkih tegoba. O obrazloženju redovničkih poglavara o svome otpustu, Ivan Krištić tek odgovara Sokratovom tezom *o spoznaji sebe.* Vraća se na selo ostavši i dalje ustrajan u vjeri i molitvi, vjeroučenju i svetim sakramentima.

Imotska krajina još se uvijek prisjeća ljudi koji bijahu i življahu na granici zbilje. Tko bi ih sve mogao nabrojati. Neki se dobro pamte poput Marijana iz Vira i Mate Starinskog. Stariji se zasigurno još uvijek sjećaju Gajtana, pravim imenom Ivana Krištića, sina Stipana i Anđe, nikada zarađenog da bude fratar, koji je bremenom od sedamdeset i pet godina na leđima prešao u pučku legendu.

O svakome bi se moglo napisati priča, možda i roman. Mnogi su ušli u književnost a da književna fikcija nije dovoljno prozračila njihov boemski duh.

Bio sam Gajtanov susjed. Nikada nisam pomišljao da ću o njemu pisati, iako on to svojim likom i nesvakidašnjim načinom življenja i te kako zaslužuje. Mislio sam da će to obaviti netko drugi tko će biti u prosudbi i ocjeni života toga izuzetno zanimljivog lika podrobniji, cjelovitiji i bliži stvarnome stanju. Još kao osnovnoškolac redovito sam, kroz četiri godine, prolazilo pored staroga Gajtanova kamenog kućerka. Često sam ga viđao pred kućnim solarom sa sekom Anom. Tako ju je on za pravo zvao. Potom, kao srednjoškolac u Imotskoj gimnaziji, Gajtana sam viđao skoro svake srijede u Imotskom kada se održavao tjedni pazar. Gajtan je postao s vremenom sastavni inventar tog varoškog šušura. Tako je bilo i za vrijeme mojih studijskih dana kada bih se ljeti vraćao na ljetne praznike. Ali i mnogo kasnije… Sa sekom Anom Gajtan je živio i dijelio dobro i zlo u maloj, skromnoj, trošnoj kućici, sagrađenoj u starinskom suhozidu na prostoru koji je zahvaćao tek nekih petnaestak četvornih metara.

Neki imotski ljudi od pera znali su zapisati, pribilježiti, pozvati se na kakvu Gajtanovu dogodovštinu, na kakav njegov „biser“, batudu, poštapalicu ali bez dubljeg uranjanja u bît Gajtanova bîća, duha i nedokučive naravi. Neki nisu ni pokušali, neki se i ne usudiše, ne zato što bi Gajtan bio „teška tema“, već jednostavno nisu imali hrabrosti, snage i volje. Pisati o Gajtanu, pozabaviti se njegovim bîćem i farabutskim izrekama nije niti jednostavno

niti zahvalno da se ne bi prešla granica ozbiljnog i vjerodostojnog.

Dugo sam vremena razmišljao kako odrediti Gajtanov život i kako cjelokupnu njegovo bîće i življenje posložiti, poredati u jedan suvisli vremenski redoslijed, da napisano predstavlja jednu ozbiljnu i dobro uobličenu misaonu cjelinu. Gajtana se može oslikati starim teološkim poučkom o Božjem bitku uz dodatno pojašnjenje. Ne zna se zapravo što Bog nije, ali znamo što jeste. Gajtan je i „to“ ali i još nešto više, i još nešto drugo:

Gajtan je komedijaš, ali ne samo to, Gajtan je klaun, ali ne samo to, Gajtan je kum, ali ne samo to, Gajtan je pajdo, ali ne samo to,
Gajtan je lero, ali ne samo to,
Gajtan je grabancijaš, ali ne samo to,, Gajtan je vilenjak, ali ne amo to, Gajtan je vidovnjak, ali ne samo to, Gajtan je redikul, ali ne samo to, Gajtan je lakrdijaš, ali ne samo to, Gajtan je luđak, ali ne samo to,
Gajtan je prevarant, ali ne amo to,
Gajtan je poremećeni um, ali ne samo to,
Gajtan je histrion, ali ne samo to, Gajtan je cirkusant, ali ne samo to, Gajtan je zabavljač, ali ne samo to, Gajtan je veseljak, ali ne samo to, Gajtan je lijenčina, ali ne samo to, Gajtan je neradnik, ali ne samo to Gajtan je filozof, ali ne samo to, Gajtan je teolog, ali ne samo to
Gajtan je seoski mudrac, ali ne samo to
Gajtan je plašljivac, ali ne samo to…

I onda, tko je taj Gajtan? Gajtana je nemoguće točno odrediti. Najkraće i najbliže rečeno, on je pučki

mudrac s puninom potrebitoga umnog i životnog znanja, protkanog iskustvom svake vrste.

Fra Aleksandar Ribičić, kojeg poznajem iz mladih dana, kod kojeg sam se kao mladi gimnazijalac u Imotskom ispovijedao čineći prve petke u godini (godišnja ispovijed svakog prvog petka, svakog mjeseca), o Gajtanu kaže sljedeće: „Poznajem ga iz mladih dana, obilazio je sve derneke po Primorju, Imotskom, pa i drugim krajinama. Bio je malo „tuknut“, ali na trenutke vrlo inteligentan. Na dernecima, na otvorenim terenima pjevao je epistole, držao govore. U vremenu kada se nije smjelo čuti hrvatsko ime, Gajtan ga je izgovorio i napadao društveni sustav, a da nije išao iza željeznih rešetaka, ali ga je pretukao policajac radi čega je umro. I ovakvi u onakvim vremenima veoma dobro dolaze. Rado je slavio na zvonima, koja je nazivao „dva Božja plana“. A česta mu je bila uzrečica: „Bog odstupi, đavo pristupi, te „Tebi je govoriti, meni trpjeti“. Pokoj ti duši, Gajtane, puno si nas puta sve razveselio i nasmijao!“ (Fra Aleksandar Ribičić: „Bonace i nevere“, Zaostrog, 1994., str. 15.)

Ovdje samo jedna primjedba. Gajtan mi je bio susjed, dobro sam ga poznavao, bolje od drugih. On za mnoge nije bio „tuknut“, zapravo glumio je takvu osobu, kako bi mogao pričati što hoće, a da ne završi iza željezne zavjese.

Naime, Gajtanovo ponašanje je slojevito. Različito se ponaša s djecom a drugačije s odraslima. Na sebi svojstven način se ponaša na seoskim dernecima i prošteništima, a različito u crkvi kada skrušeno moli ili prikuplja lemozinu. Različito se ponaša s ozbiljnim i

školovanim ljudima u odnosu na one neozbiljne i neškolovane… Ocjenjivati Gajtana po njegovom ponašanju samo na pazaru, samo na ulici, samo na dernecima ili na utakmici je sasvim pogrešno i promašeno. Ocjenjivati Gajtana po njegovu ponašanju samo u crkvi je također promašaj. Isto tako pogrešno je ocjenjivati Gajtana samo po njegovu stavu i govoru na nekim javnim skupovima ili pak u odnosu na društvena zbivanja. Dakle, za potpunu stvarnu i cjelovitu ocjenu Gajtanova bitka potrebna je sveobuhvatnost uz posvemašnje vrednovanje njegova vrlog znanja i ponašanja.

Možebitno bi bilo najsvrsishodnije prikazati trnoviti ali u svemu duboko osmišljeni Gajtanov životni put u nekih desetak epizodnih cjelina koja svaka zasebno a potom sve zajedno vjerno oslikavaju ono što je Gajtan zapravo bio.

Posebice su zanimljive Gajtanove verbalne doskočice u pojedinim prigodama kroz različita razdoblja od vremena vladavine cara i kralja Franje Josipa pa preko mučne i tegobne stvarnosti pod Karađorđevićima i na posljetku nesmiljenoga samodržavlja Josipa Broza. Kroz to cijelo vrijeme Gajtan se ustrajno pozivao na domoljublje i Božju pravdu, sve suprotno od načela revolucionarnog nasilja.

Posebice treba razotkriti Gajtanov odnos prema Bogu Stvoritelju. Gajtan je tvrdo vjerovao u čovjekovu potrebu da živi u vjeri i molitvi. Uvijek je polazio od čvrstog uvjerenja i nesalomljiva čuvstva kako je sigurno da se ne može ustvrditi da Bog ne postoji i da je razumno vjerovati u njegovo postojanje. Osim toga, od kada čovjek

postoji na zemlji, postoji i njegova iskonska vjera, vjera u nešto iznad i mimo krhkoga ljudskog bića.

O Krištićevom shvaćanju sakramentalnih milosti vrijedi se svakako podrobnije pozabaviti. Za njega je kršćanska teologija, između ostaloga, jasna i nedvosmislena poruka o Božjemu spasiteljskom naumu i djelovanju u korist čovjeka s konačnim ciljem potpunog zajedništva s Bogom, njegovim Sinom Isusom Kristom i Duhom Svetim. Ivan Krištić, zvani Gajtan, u svemu tome pronalazio je smisao svoga ljudskoga bivstvovanja.

Pisati o Ivanu Krištiću a mimoići njegovu karizmu, bio bi zamjetni promašaj. Pored vjere i nužnosti molitve Krištić je posvećivao silnu pozornost međusobnom općenju s drugim ljudima i potrebi vjerovanja u nadu i kršćansku sudbinu, posebice u bratsku ljubav u cilju ostvarenja osobne sreće.

U žiži Gajtanovog propitivanja bila je svakako neumitnost smrtnog ishoda koja dolazi nenajavljeno, najčešće iznenada, kao i mnogo toga drugoga u životu svakog čovjeka. Ona je ujedno i najstrašnija od svih ljudskih usuda. U trenutku smrti sve je završeno, samo slijedi bilanca života i vjerovanje u zagrobni život. Za razliku od rađanja koja je radost, smrt je tuga i žalost. Tako je Gajtan mislio, zborio i propovijedao.

O Ivanu Krištiću treba se progovoriti i kao o vještom komunikatoru, osobi koja je svakoga uljudno pozdravljala, i znance i neznance, uvijek s istom dobrohotnošću, uvijek s nekim poniznim, poluplačljivim, umiljatim i posebno dopadljivim milozvučnim glasom. Samim svojim pozdravom Krištić je odavao sliku mirnog i miroljubivog

čovjeka. Istovremeno je uvijek bio vedar, veseo, raspoložen i nasmijan, uvijek spreman svakome pristojno pristupiti, uvijek u najboljem raspoloženju i pomoć pružiti.

Zanimljivo je također nešto zapisati, nečega se prisjetiti iz Gajtanova života kroz njegove doskočice, posebice one iz vremena njegove starosti, u tada za njega novom poretku koji je započeo klesati „novoga čovjeka" socijalističkog kova na putu u besklasno društvo bez države ali i bez Boga.

Ivan Krištić nije bio nešto nestvarno, mitsko, neutjelovljeno već prava i živa osoba koja je sagledavala život u slobodi i demokraciji koja je pretpostavljala kao nešto posve naravno i čovjeku prirođeno život u vjeri, molitvi i ljubavi. Međutim, s novouspostavljenim društvenim odnosima, prvotno narodne a potom i socijalističke Jugoslavije, Gajtan se nije htio niti želio poistovjetiti. Sve te „novotarije", duboko je doživljavao kao nešto strano, odbojno cjelokupnome njegovu biću. Sve je bilo nešto drugo, nešto novo, nešto sasvim suprotno od onoga što je on bio. Novi je poredak htio život bez vjere, što znači život bez molitve, bez Boga, život vladavine samovlašća, strogog centralizma, bespogovorne poslušnosti i pokornosti nižih tijela vlasti onima višim.

Danas se mladi naraštaji gube u labirintima nekadašnje političke zbilje. Strani su im mnogi nazivi i oblici političke moći. Treba ih podsjetiti na političko-upravni ustroj ondašnjeg federalizma koji je bio čisto formalne naravi budući da su sva vlast i politička moć bile usredotočene i usidrene u Beogradu. Jedan takav oblik vladavine nije mogao djelovati bez represivnog aparata. Novi vlasto-

drški su najprije osnovali Odjeljenje za zaštitu naroda (OZN-a) a malo kasnije, 1946. godine, još pogubniji aparat – Upravu za državnu sigurnost (UDB-a) čija je djelatna okosnica bio Korpus narodne obrane Jugoslavije (KNOJ). Ove odnarođene obavještajno-policijske službe pratile su na svakom koraku sve građane, svakog Hrvata u domovini ali i u inozemstvu. Bez njihove pisane suglasnosti zvane „karakteristike“ nitko se nije mogao zaposliti ili napredovati u službi. Negativna karakteristika unaprijed je značila za pojedinca neuspjeh već na samom pragu u ostvarenju životnog poziva.

Ljudski život, pa tako i Gajtanov, nerazdvojivo je vezan za društvene mijene, događaje i promjene. Svatko od nas, pogotovo oni stariji, prošli su u svome životnom vijeku barem jedan ili dva, neki, dapače, i tri velika društvena prevrata kojima su svjedočili i kojima su vidjeli početak i kraj njihova postojanja.

Gajtan, što se pak njega tiče, doživio je tri različita razdoblja u svome burnom životu. Sve je započelo godinom 1888., godinom njegova rođenja. Godina je bila prijestupna i započela je u nedjelju, na dan Gospodnji. Bila je to po svojim događajima berićetna i plodna godina i po značajnim događajima i po rođenju znamenitih ljudi. I baš se dogodilo da te događaje i ta rođenja počasti i sâm Gajtan svojim dolaskom na ovaj svijet. Te godine se rodiše i Grga Novak, veliki povjesničar i arheolog, i Krsto Odak, zaslužni skladatelj i glazbeni pedagog te Andrija Štampar, liječnik i utemeljitelj hrvatske socijalne medicine. Te godine su našemu Nikoli Tesli priznali patent za asinkroni motor a otvoren je i zagrebački Muzej za umjetnost i obrt.

I da se ne zaboravi, upravo tada i te godine rodio se Ivan Krištić zvani Gajtan… Malo se što zna i pamti o njegovome ranom djetinjstvu i prvim godinama mladenaštva.

Potom se dogodio 1914. godine Veliki rat, onaj Prvi svjetski. Nestalo je i austrijskog cara i hrvatskog kralja i njegove carevine. Gajtan je, mimo svoje volje, u ostalom kao i ostatak hrvatskog naroda, morao još jedanput prihvatiti i tuđinsku krunu i tuđinsku kraljevinu. Moralo se pjevati *pod mus*: „Bože pravde… Srpskog kralja, Bože hrani, moli ti se srpski rod!“ To je razdoblje Gajtanove pune zrelosti i istinskog služenja u vjeri i molitvi. Bio je dio ukupnoga župskog života. Niti jedno krštenje, krizma ili pak ženidba nije prošla mimo njega i njegovoga osobnog sudjelovanja. Gajtan je tu, uvijek nazočan, uvijek vidljiv, uvijek djelatan. Postao je središnjom osobom župe i sela.

Treće, ali i najtegobnije, razdoblje Gajtanovog života vezano je za Brozovu Jugoslaviju. Bijaše to vrijeme Gajtanovog starenja i puta ka vječnosti. Državom se vladalo iz Beograda. Odmah po svršetku onoga rata, počela se provoditi agrarna reforma s prisilnim, ali i neuspješnim, pokušajima kolektivizacije, uvođenja slobodnih seljaka u državne zadruge. Vladala je opća politička histerija protiv vjere. Grmjelo je i pisale se po svuda pogrdne parole da je „vjera opijum za narod“. Bezvjerje je postalo zakon.

Višak poljoprivrednih proizvoda samostalnih poljoprivrednih proizvođača otkupljivala je država uvredljivo niskim cijenama. Škola je, umjesto odgoja, postala mjestom odnarođivanja i protuvjerskog djelovanja. Vladavina straha i tjeskoba prisile osjećali su se svugdje i na svakom mjestu. Gajtan se ne snalazi. Ne prihvaća. Odbija, smišlja

svoj otpor. Uvodi svoj „plan komande“, suprotan državnom, odnosno društveno-politički nametnutom sustavu.

Upravo zbog toga, zbog svoga „plana komande“ Gajtan je mnogo puta privođen, izudaran, premlaćivan od ondašnjeg redarstva kojega su nazvali „narodnom milicijom“. Gajtan je sve to ponosno podnosio i trpio kao pravi domoljub. Prikrivao je svoje političke dosjetke redikuloznim ponašanjem, a katkada i tobože bolesnim stanjem da ne bi bilo i težih posljedica. Ipak, ta teža i najteža posljedica se ipak dogodila od koje je Ivan Krištić podlegao 1963. godine.

Ta tragična i nedovoljno rasvijetljena smrt zaslužuje, da se zapiše, da se zatraži podrobno obrazloženje i objašnjenje. Gajtan nije bio unovačen ni u Prvome, ni u Drugome svjetskom ratu. Bio je, što bi se danas reklo, mirovnjak, pacifist. Zagovarao je demokraciju i slobodu za sebe i za svoj narod. Odgovoreno mu je najgorim načinom: svirepim ubojstvom.

* * *

O Gajtanu mi je često pričao stric Ivan koji ga je veoma dobro poznavao. Posebno mi se dojmilo stričevo kazivanje o Gajtanovom povratku u selo poslije otpusta iz bogoslovije. Gajtanu je teško palo da se vrati na selo i da opet obrađuje škrtu zemlju. Za osobu koja ovako nešto ili slično ovome doživi kaže se u selu da je postala *ni torna ni lovna.* Ako osoba nije ostvarila ono za što je bila usmjerena, to je teško, čak i nemoguće ispraviti, pa čak i zastrašujuće djeluje. Stric Ivan mi je svjedočio, prema

Gajtanovim iskazima, da mu je najviše pomogla razrada Sokratove teze *u spoznaji sebe,* nastala u prošlosti, aktualna u sadašnjosti i trajna za budućnost. Teza otvara dušu i srce, ljudsku plemenitost, razara zavist i mržnju. U biti predstavlja školu života, odgovara na pitanja odakle čovjek dolazi, što je on sam po sebi kao ljudsko biće i kamo ide?

Iako čovjek baštini veliko zajedničko iskustvo, znanje i izuzetne kreativne sposobnosti, uvijek po svome slobodnom izboru – kako je govorio Gajtan – o v isi kako će sve to koristiti za vlastitu sigurnost i pouzdanje u samoga sebe što je, ipak, plod znanja i umijeća. O svemu tome nas podsjeća drevno učenje koje nikada nije prestalo vrijediti, „upoznaj samoga sebe“, koje ostaje i dalje ključ za početak bilo kakve spoznaje o nečemu ili bilo kakvog nastojanja u ovladavanju vremenom i životom i traganju za spoznajom i smislom života i življenja na ovim planetarnim prostorima.

Čovjek u svom vremenskom horizontu vlastitog življenja, na putu do životnog zadovoljstva i sreće, sam sebi postavlja određene ciljeve za koje vjeruje da će u svome ostvarenju učiniti ga sretnijim i zadovoljnijim. Tu postoje različiti ciljevi, različita vjerovanja i uvjerenja i to najčešće pod utjecajem sredine u kojoj čovjek živi i djeluje. Osim toga, ciljevi mogu biti ostvarivi ili nedorečeni, dostižni ili ostvarivi uz malo ili mnogo napora, društveno prihvatljivi ili odbačeni.

Čovjek je sam kovač svoje sreće, sam sebi oblikuje život I življenje. U izboru i obavljanju poslova bitno je odrediti cilj i imati snagu i sredstva za njegovo ostvarenje. Znamenito je što je svojedobno izrekao veliki američki

mirotvorac, evangelistički pastor Martin Luther King: *Bog je svakom normalnom čovjeku podario posebnost dosezanja određenog cilja. Istina, neki su obdareni većom nadarenošću nego drugi, no Bog nikoga od nas nije ostavio bez dara.*

U narodu se kaže da ne znamo sudbu i sve što nas čeka. Svi želimo biti sretni i zadovoljni, svaki čovjek ima prvo na ostvarivanje sreće i zadovoljstva ali kako to ostvariti i kako zadržati sreću i zadovoljstvo je dodatni upit na koji nema pouzdanog odgovora. U svim tim i drugim vezama i odnosima važan je odnos pojedinca prema samome sebi, prema svjesnosti svog postojanja, odnosno u spoznaji sebe.

U svim traganjima za spoznajom i smislom u ovladavanju vremenom i životom – isticao je Gajtan - ima vjera i molitva. Vjerom i molitvom preobražavamo podsvijest, a Božanskom ljubavlju ispunjavamo dušu i postižemo duševni mir. Bogatstvo uma je u zdravim, plemenitim mislima kojima možemo mijenjati sebe neprestano tražeći duševni mir, ljepotu, radost, sklad, red i rad. To je put k uspjehu u svakom pogledu. Naše unutarnje stanje, mišljenje i mnijenje, upravljat će i vladati našim vanjskim postupcima.

Božje moći su u nama, u svakom čovjeku. Čovjek treba da vjerom i molitvom tražit da rijeka Božjeg mira ovlada cijelim njegovim bićem. U tom pogledu potrebna je stalna veza između Božjeg Duha i našega, kako bi Božji Duh upravljao našim umom i tijelom. U takvim uvjetima sinergijskog djelovanja u mogućnosti smo osjećati Božju

iscjediteljsku moć misaonom slikom predstavljenom i suživljenom u našem umu.

I zato je Gajtan odlučio djelovati u narodu s vjerom i molitvom, uvijek u nadi i ljubavi, sreći i zadovoljstvu uz snagu i moć svetih sakramenata, posebice onih koji traže obilježavanje i slavlje, kada vjere i molitve, pa i veselja i zabave, nikada nije dosta.

* * *

Ni danas stari Gajtanovi sumještani ne znaju točno koje je godine on napustio teološko naukovanje. Većina je sklona to vezati za 1912. godinu. Dakle, dvije godine prije početka Prvoga svjetskog rata. Skinuvši franjevački habit, Gajtan se prepustio hodanju po selima Imotske krajine, pa i nešto dalje. Mnogi se ga poznavali po njegovom vjerničkom ponašanju koje se katkada činilo ljudima malo pretjeranim. Ljudi iz vlasti nisu mu činili veće poteškoće. Mnogo toga mu se znalo progledati kroz prste. Ako je i bilo kakvog ispada, to mu se pripisivalo kao osobi koja je imala psihičke tegobe. Tako je bilo sve do 1945.godine, do završetka Drugoga svjetskog rata kada je na ovim prostorima zavladao jedan posve drugačiji poredak, onaj partizanski s bezbožničkom partijom na vlasti.

Svatko tko bi se prisnije približio Krištiću, tko bi dublje uronio u njegovu dušu i srce, došao bi do saznanja da ima posla sa skromnim čovjekom, odanim Bogu i domovini. Zašto sam posvećivao pozornost baš tom čovjeku? Prije svega zato što mi je bio prvi i neposredni

susjed. I danas se dobro prisjećam svih događaja u onom poraću kada je vlast doživljavala Ivana Krištića nepoželjnom osobom, opasnom za režim i to samo zato što se nije odrekao Boga i vjere o čemu je javno svjedočio a ponajviše za ondašnju vlast ubojitim doskočicama i batudama.

Gajtanovo ponašanje dovodilo je mjesne vlasti do ludila budući da je izravno i nedvosmisleno ismijavao partizansku državu koja je priprostom, ali duboko vjerničkom, puku obećavala „svoj raj na zemlji, bez Boga i vjere i novi svjetski poredak bez države i seljaka."

Upravo je to problem, kako mi je o tome pričao moj školski, gimnazijski prijatelj Gajtanov susjed Anđelko Krištić. Naime, Gajtan je doživio dva velika šoka, onaj prvi, kad je doživio otpust iz bogoslovije, kada je došao do spoznaje da ne može biti ono što je od djetinjstva želio i volio, a to je biti svećenik. Ovaj drugi šok odnosio se na uspostavu tog novog do tada svijetu nepoznatog poretka, poretka bez Boga i vjere, vjera je, kako je tada vladalo mišljenje, predstavljala "opijum za narod."

Osim toga, ta nova socijalistička vlast Gajtana je pozivala na razgovore uz batine, kako bi u njemu "ubili Boga" i svaku pomisao u širenje vjere. Pri tome mu je mnogo pomogao i otpust iz bogoslovije i kvalifikacija njegove osobnosti u pogledu psihičke nestabilnosti.

Mjesne vlasti su prijetile Gajtanu da će ga smjestiti u dom ili zatvor zbog njegova ponašanja. Gajtan nije podnosio ni jedno ni drugo. U tim tada socijalističkim domovima smještavani su neposlušni i to zajedno, pa bili oni pametni ili ludi, zdravi ili bolesni. U tom domovima

zdravi su postajali bolesni, a pametni su postajali umno poremećeni. Zatvori su bili uglavnom političke naravi. A najpoznatiji i najzloglasniji zatvor među njima bio je Goli otok, uspostavljen poslije rezolucije Informbiroa, poslije 1948. godine.

* * *

Gajtan je nastavljao po svome. Najradije posjećivao imućnije seljake za koje je upravo smatrao da su napredni, ne samo po imovini, nego i po znanju i shvaćanju temeljnih društvenih odnosa. Njegovo se besjedovanje uglavnom dopuštalo, budući da nikoga pojedinačno nije vrijeđalo.

Gajtan je bio remeta u svojoj župi. Redovito je na misama kùpio lemozinu, dobrovoljne novčane priloge za Crkvu, prolazeći od banka do banka s prepoznatljivom crvenom kesom od baršuna nataknutu na dugi drveni štap na čijem je vrhu visjelo malo zvonce da svojim prodornim zvukom privuče pozornost vjernika koji su klečali u klupama. U selu bi redovito pronosio svoju „dotrinu“ na raznim obiteljskim druženjima u povodu krštenja, krizmi, ženidbi ili pogreba. Za svaku takvu prigodu Gajtan je imao svoj „recept“, već unaprijed osmišljen prigodni nagovor.

Svi ti nagovori bili su protkani vjerom u Boga koje su smetale onima na vlasti, ljudima koji su bili zakleti neprijatelji vjere i Boga. Već od samoga početka nova je partizanka vlast počela uspostavljati centralistički sustav vladanja i planiranja, gdje se upravljalo, bolje reći naređivalo iz jednog centra. Niža tijela vlasti morale su nepogo-

vorno poštivati odluke viših. Nadležna mjesna rukovodstva smatrali su Gajtana opasnim. Htjeli su spriječiti njegovo djelovanje, posebice njegove vjerske nagovore, pa su jedno vrijeme smišljali kako ga izolirati. Za to provesti, smatrali su da je najbolje rješenje smjestiti ga negdje u staračk dom, psihijatrijsku bolnicu ili bilo koju izolacijsku ustanovu, kako bi se spriječilo njegovo javno djelovanje. Za to ostvariti trebalo je riješiti pitanje njegove, nešto mlađe, neudane sestre Ane kojoj je on bio staratelj. Ana nije predstavljala nikakvu društvenu opasnost. Dobro se sjećam njene dobrote i vrlo umiljata ponašanja. U selu je bila omiljena, uvijek spremna pomoći svugdje i u svemu. Ana je bila starija Gajtanova sestra, rođena 24. srpnja 1885. godine.

* * *

Moji roditelji, posebice otac, imali su o Gajtanu dobro mišljenje, smatrali su ga čovjekom od vjere i poštenja, rado su slušali njegove vjerske nagovore. Gajtanova potleušica bila je blizu naše kuće, udaljene nekoliko stotina metara. Kao pučkoškolac prolazio sam svaki dan dva puta pored Gajtanove kuće. Stara seoska pučka škola nalazila se niti sto metara od Gajtanove kuće. Ne znam može li se Gajtanova nastamba nazvati kućom. To je bila obična prizemna suhozidina od oko petnaestak kvadrata. U njenom sjeverozapadnom dijelu bio je komin na kojem je sestra Ana kuhala. Zimi kad bi dim izlazio ispod krovnih suhozidnih ploča, značilo je da su tu i njeni ukućani Ana i

Ivan ili samo jedno od njih dvoje. I sada mi je ta slika pred očima u proljetnim, ljetnim i jesenskim danima, a pogotovo zimskim, kada ih se njih dvoje, brata i sestru moglo vidjeti u lijepom druženju i razgovoru, posebice kad bi sjedili ispod razgranate kostele koja se nalazila u centru zaseoka Krištići, koja se nalazilo odmah u blizini Gajtanove kuće. Kostela je bila toliko velika i toliko razgranata da je mogla svim Krištićima osiguravati hladovinu za vrijeme lijepih i sunčanih dana, a takvih je bilo mnogo tijekom godine.

Najčešće su, jedno i drugo, i Ana I Gajtan, bili u obilasku obližnjih sela da isprose nešto hrane. Odvojeno su hodali, svatko od njih je imao svoj pravac, jer su tako lakše dolazili do pomoći. Razlika je u tome što Ana nije trebala mnogo pričati. Ona se znala lijepo obratiti, nakon primitka pomoći domaćinu i Bogu zahvaliti. Ivan bi držao nekad kraće, a nekad duže besjede i nagovore, najčešće o vjeri i domoljublju, o potrebi da dobrostojeći i moćniji pomognu nejakima i potrebitijima.

U ono vrijeme nije bilo u selu „lektrike“, električne struje. Prema tome i nikakvih kuhinjskih trošila na struju. Zato se i nisu mogli čuvati kvarljivi proizvodi na dulje vrijeme. Ako bi katkad skupili viška hrane, davali bi je siromašnima, posebice onima s više djece.

Tadašnje vlasti, točnije udbaški žbiri, nisu Gajtana skidali s oka ni trenutak. Pratile su njegovo ponašanje i djelovanje, nastojale su ga udaljiti od ljudi i ludim proglašavati, prijetili su da će ga u staračkI dom smjestiti. Gajtan, tada već skoro šezdesetogodišnjak, tu je prijetnju doživljavao kao najveću moguću kaznu. StaračkI dom bi za

njega bio kao „pržun“, zatvor, mjesto bez slobode kretanja i propovijedanja. Gajtan je vodio računa o svojoj sestri Ani s kojom je živio i dijelio dobro i zlo a Ana se također o njemu brižno brinula. Što se pak tiče osobne čistoće i urednosti, stvari su bile malo teže. Nikada dovoljno vode u vlastitom domu.

Krištići nisu imali svoju zajedničku čatrnju (bunar). Vodu su crpili iz vlastitih bunara, a ljeti kad bi presušili, vodu su donosili u burilu, drvenom vjedru, s Vrljike, kraške ponornice koja je bila udaljena kojih dva kilometra od njihova sela. Gajtan i Ana su vodu donosili (posuđivali) od dobrih susjeda.

Gajtanu bi najteže bilo kad bi djeca za njim vikala, posebice poslije Drugoga svjetskog rata: „Gajtane, Gajtane, u dom, u dom...“. On bi za njima bacao kamenje, ne da nekoga ozlijedi, nego samo da ih zastraši. Tome su posebno pogodovali seoski „žbiri“, koji su nagovarali dječurliju. No, i sâmi su znali vikati kako bi na Gajtana više psihički djelovali i da narod vidi da Gajtana ne treba slušati, niti mu treba vjerovati, jer priča gluposti.

No, Gajtan se nije predavao. On bi nastavio po svome. Tako, jednoga pazarnog dana u Imotskom, u srijedu, negdje tijekom 1962. godine, Gajtan se uspeo na nešto uzvišenije mjesto, onako pogrbljen kakav je bio, počeo se obraćati prisutnoj svjetini, jakim i snažnim glasom: „Narode, narode! Ima van vaš Gajtan nešto reći. Svi govore da je Gajtan lud a ja van kažem: Lud je onaj ko ga sluša!“ Nastao je gromoglasni pljesak. „Žbire“ bi Gajtan, a bilo ih je uvijek na takvim mjestima, ovakvim „performansom“ dovodio do ludila.

Istina je da tadašnja vlast, da je htjela, mogla je i ubiti Gajtana. Za takvo umorstvo zasigurno nitko ne bi išao na sud. Mogli su mu dokrajčiti i sestru Anu iako se ona nije mnogo upletala u vjerske stvari koje su i te kako smetale „partizaniji". Gajtana su ostavili na slobodi a time i sestru Anu. Gajtan je bio prije svega za tadašnju vlast obični seoski komedijaš, šarlatan, redikul. Kada bi Gajtan prema njihovom mišljenju prekoračio za njih dozvoljenu granicu, onda bi ga priveli u milicijsku stanicu i dobro isprebijali kao upozorenje da više to ne čini. Gajtan bi jedno vrijeme mirovao i poslušan bio, dok bi svoje rane izliječio. Pri tome mu je sestra Ana bila od velike pomoći. Ona ga je pazila i liječila. Kad bi ozdravio Gajtan bi opet nastavio, nekad s većim a nekad s manjim domoljubnim i vjerničkim žarom.

Gajtan je znao za svako rođenje u selu, a i šire, za svako kumstvo, svako vjenčanje, za svaki ukop. Najčešće nepozvan, tu bi se redovito pojavljivao da pronese svoj nauk i da barem s nekoliko riječi, prigodnom besjedom uveliča događaj ili ohrabri tugujuću rodbinu. Svakom bi događaju davao vjersko obilježje.

Bilo bi to subotom, a najčešće nedjeljom. Srijeda je bila namijenjena odlasku u Imotski na veliki tjedni Pazar gdje bi se znalo okupiti i preko deset tisuća ljudi, ne samo iz Imotske krajine, već i iz susjedne Bosne i Hercegovine, iz Livna, Šuice, Duvna, sada prekrštenog u Tomislavgrad, Ljubuškog, Lištice, danas Širokog Brijega, pa sve do Mostara. Dolazili su i oni iz Vrgorca, Makarske i Omiša, te zapadno sve do Trilja i Sinja. Tu su ga ljudi upoznavali, svatko na svoj način. Neki su ga shvaćali, a time i prihva-

ćali, kao umnu osobu, poznavatelja bogoslovlja, a drugi kao seoskog redikula, komedijaša i šarlatana koji bi se rugao do podne sam sebi a poslije podne cijelom svijetu. Ponedjeljak i utorak, četvrtak i petak su uvijek bili popunjeni nekim većim ili manjim događajima i dogodovštinama. Obično su to bili odlasci u nešto udaljenija mjesta, katkada u okolne gradove i naselja, Posušje, Grude, Vrgorac, Slivno, Zagvozd, Blato na Cetini, Trilj, Sinj, ili do fešte svete Vicence u Podgori. Njegov je svaki dan bio popunjen.

Gajtan je, na svojim putovanjima, redovito sa sobom nosio 'zovnicu', tu tradicionalnu tkanu torbu od vune, išaranu bajkovitim šarama. U njoj je bilo obično šaka ili dvije luga, križ i molitvenik. Lug je nosio da se podsjeti da je čovjek postao od praha i da će se u prah povratiti. Očito da je tu svetopisamsku poruku često slušao u bogosloviji na latinskom jeziku - *Memento, homo, quia pulvis es et in pulverem reverteris*, što je tek kraći oblik od biblijskog izvornika koji glasi: „U znoju lica svoga kruh svoj ćeš jesti dokle se u zemlju ne vratiš: ta iz zemlje uzet si bio – prah si, u prah ćeš se i vratiti“.

Obično, u zimsko doba, nosio je sa sobom i dekicu na kojoj bi prilegao da se odmori. Najčešće ju je koristio u jesen kada se pekla rakija. Uz kotao bi prespavao, jer je bilo toplo. Uz rakiju je bilo i društva. Gajtan je uvijek imao u pripremi molitvu ili neke prigodne nagovore. Na glavi je nosio kapu „oficirku“, engleski kačket sa štitnikom. Na kapi bi zabadao kokošje pero. Oko vrata je nosio „očenaše“, veliku krunicu čija su zrnca bila od drveta. Išao je i po otocima. Posebice je posjećivao Brač.

Gdje bi god došao za Gajtana je moralo biti jesti i piti. Novac nije trebao sa sobom nositi. Blagosivljao je njive, oranice, vinograde, šume i pašnjake svake godine u božićno vrijeme od blagdana Božića pa do Vodokršća, kako se u kraju nazivala svetkovina Bogojavljenja ili blagdan Svetih Triju Kraljeva. Janjci bi se redovito „vrtili“. Gajtan je uvijek imao svoj dio i to po izboru.

Pored seke Ane, Gajtan je imao mlađeg brata Antu, rođenog 24. srpnja 1896., vjenčan 1925. godine, koji je bio vrsni klesar i zidar. Imao je nadimak Brkan po veoma prepoznatljivim bujnim brkovima koji su silazili do ispod donje vilice. Brk an je imao tri sina: Mirka, Vicka (Vinka) i Antu, kćeri: Marija, Nevenka, Danica (Mila) i Zorka. U narodu su ih zvali Brkanovići ili Gajtanovići. Mirko je imao nadimak Gaun. Bio je vrlo lijep, umiljat i pametan momak. Nakon odsluženja vojnog roka,negdje oko 1960-tih, otišao je raditi i zarađivati u Njemačku. To se onda zvalo „radnici na privremenom radu u inozemstvu“ a ta je „privremenost“ mnogima bila trajnost. Nikada se ne vratiše u domovinu. Tamo zasnovaše svoje obitelji. Djeca su im se „ponijemčila“. Gaun se ipak vratio iz Njemačke, za privremeno. Iskoristio je prigodu da teti Ani i stricu Ivanu kupi krevet kako bi im bilo u starosti barem malo udobnije živjeti. Gajtan je imao i sestru Milu, koja se udala u Kujudžiće u zaselak Grubine. Gajtanova majka bila je iz Zmijavaca, rođena Milas, koja je opet imala veze s drugim zmijavačkim obiteljskim lozama za koje se kaže da su podrijetlom Gajtanovići. I nekadašnji čuvar državnog pečata i saborski zastupnik Ivan Milas vuče to podrijetlo.

Gaun, Gajtanov nećak, se negdje u 24. godini života konačno skrasio u selu. Više nije ni pomišljao na rad u Njemačkoj. Bilo je vidljivo da ima neke duševne (psihičke) smetnje. Počeo je lutati je po selu, neuredno je živio, nije se šišao, a rijetko se i brijao. Često je išao u Imotski. Nekoliko puta sam ga viđao u tada jedinom hotelu „Imota“, uvijek samog, razočaranog, očigledno zabrinutog i duboko uronjenog u neke svoje misli, a najčešće u čitanje novina. Obično je pio kavu i tako meračio. Tako je provodio vrijeme. Nitko ili rijetko kada bi mu netko pristupio da bi sa njime sjedio. Doduše, vjerojatno svjestan svoga zdravstvenog stanja on to nije ni želio. U punini te svoje zatvorenosti provodio je vrijeme. U povratku kući išao je sam pješice s novinom u džepu, u pravilu, uvijek neuredan. I eto tako je taj Gajtanović provodio život.

Zaboravlja se da je tih godina Imotska krajina bila napučenija nego danas. Nije bilo asfaltiranih cesta. Prašnjavim bi kolnicima projurilo koje rijetko motorno vozilo. Promet se odvijao makadamskim, prašnjavim i krivudavim cestama sa zakrčenim konjskim ili volovskim zapregama. Tek negdje iza 1960-tih godina prošloga stoljeća pojavili su se prvi poštanski autobusi koji su primali i putnike. U promet su se, nešto kasnije, uključili i drugi linijski autobusi koji su povezivali sela s gradom Imotskim. Još od Crno-Žute Monarhije pa sve do tih ranih poslijeratnih godina, ne samo u Imotskoj krajini, već i drugdje u zemlji, ogromna većinu pučanstva činili su seljaci. Od tada dolazi do većeg zamaha industrijalizaciji

zemlje i sve većeg seljenja seoskog stanovništva u gradove.

* * *

Život u svakom mjestu, u svakoj sredini stvori ponekog osobenjaka i o svakome bi se dalo napisati priču, snimiti film. Mnogi od njih su ušli u književnost čija se autentična boema nije trebala dograđivati dodatnom književnom fikcijom. Takav je i naš Gajtan, nesuđeni fratar, postavši legendom svoga sela i mnogo šire od svoje rodne podbapske župe. Prevladava mišljenje da je nadimak Gajtan dobio po svilenoj ili vunenoj uzici, ukrasu na jaketi, koji je služio za porub odjeće. Naziv nam je ostao u „amanet“ iz turskoga „vakta“.

Vrijedno se prisjetiti Gajtanovih dosjetki. Bilo ih na pregršt. Mnoge su i zaboravljene, neke i zapisane. Najpoznatija je ona vezana s brončanim spomenikom partizanki Vidi koja u naručju drži dječaka, rad vinjanskog kipara Ante Jovića. Postavljen je odmah u poraću usred Imotskoga, s kojim je Gajtan razgovarao svaki put kad bi svratio u varoš, na zabavu, odobravanje i smijeh prisutnog puka. Mnogi ljudi, posebice žene „lizle su oko Vide“, misleći da je to kip Djevice Marije. Gajtan je to komentirao na svoj način, počinjući uvijek riječima: ,,Seko Vido, ne želin ti zla koli' seki Ani, ali odnit će i tebe đava..." Pričalo se da Gajtanove prijekore podržavaju i fratri, koji s također govorili kako treba taj spomenik ukloniti. Ubrzo je to vlastima dozlogrdilo pa je doista početkom šezdesetih godina, još za Gajtanova života, spomenik

razmontiran i smješten u negdašnjem skladištu trgovačkog poduzeća Napredak (Troku-lovoj mlinici), a na njegovo mjesto postavljen je kiosk prodavača Ante Jovića.

Spomenik partizanki Vidi, rad Ante Jovića,
u Imotskom sredinom pedesetih godina

Priča se i to da je Gajtan odmah po „oslobođenju“, događaju što su ga partizani tako nazivali osvajanjem vlasti, poručio graditeljima novoga kamenog mosta preko Vrljike: ,,Pametno ste učinili što ga premošćujete poprijeko, s jedne na drugu obalu, a da ste krenuli uzvodno, nikad taki most ne bi napravili!" Ova anegdota je vjerojatno preuzeta iz knjižice ,,Smješice" Nikole Šimatovića objavljene daleke 1887. godine. Možda ju je kao bogoslov Gajtan i pročitao, zapamtio i prisjetio je se na Kamenmostu.

Gajtan se i literatura vole javno, rekli bismo, no ako ga mladi literati više i ne budu utkivali u svoje zapise, jer je suvremeno pamćenje krhko, njegovo će mjesto jamačno preuzeti neki novi pučki tribun, ovodobni Pomet, novorođeni berekin, južnohrvatski Petrica Kerempuh, čijim gestama će narod progovarati, tražeći kroz te pučke smijurijske rituale oduška, makar se u strasti za sočnim osmijehom i porugom zna prijeći i sve granice, poniziti ionako pokleklu osobnost vandrokaša kroz čija se usta prohtjelo zboriti.

Gajtan nije tražio uspjeh po svaku cijenu, vlast, slavu, moć, popularnost. On je čak u svom ponašanju uplašen vlašću, strogošću ljudi, bezobrazlukom, prijekorom se trudio ostati jednostavan svugdje i u svemu, nadasve pošten i iskren, povjerljiv i slobodan, želio je biti i ostati svoj, onakav kakav jest u dubini svoje duše.

Uvijek se trudio sačuvati prijateljstvo, nastojao izvršavati svoje obveze, sve u duhu vjere i molitve, želio biti koristan, društven, želio je biti što manje uključen u politička zbivanja, trudio se sačuvati svojstvenost, biti

uzoran susjed, biti uporan u ostvarenju svojih zamisli, želio je poučiti druge kako živjeti, kako Boga moliti, kako se ponašati, kuda i kada negdje krenuti. Nije želio biti sumnjičav, niti dvoličan, lukav ili pak zavidan, nego nasuprot tomu želio biti iskren, topao, jednostavan, srdačan i nadasve pošten.

Gajtan nije bio čovjek krutih i strogih stavova, cinkaroš, dvoličnjak, bezobrazan, podao, bahat, ohol… Želio život sa što više ljubavi, razumijevanja, želio više svjetla i sunca u odnosima s ljudima, mrzio neizdržive ukore, cinkarenja, podlost i lošu osobnost, primitivizam, uspjeh na račun drugih, obijest, volio je pravdu, osjetljiv na nepravdu. Razumije sumrak u srcima ljudi, dobro zna da je teško biti uzoran i pravičan a treba znati da je ljudski griješiti i znati molitvom i pokorom se pokajati. Latini su to već davno iskazali ovako: *Errare humanum est, perseverare diabolicum*.

Gajtan je bez sumnje bio pametan, ali je često ispadao čudan u očima ljudi. Volio je društveni život, iznad svega druženje s ljudima, ali sve u vjeri i molitvi i nadasve u punini ljubavi. Nastojao je stvarati prilike da se ljudi ne osjećaju usamljenima, jer uvijek i u svim prilikama i stanjima imaju Boga na koga se mogu pouzdati, imaju život u Duhu i po Duhu, pa se ne smiju bojati života. Nekima je sve teško, neki su sumnjičavi, jer ne prihvaćaju uobičajene sheme ponašanja i življenja. Sve manje je onih skromnih poniznih koji imaju razumijevanja za slabe i nemoćne, osakaćene i ugrožene ili pak potištene, a sve više oholih. Ti oholi se najčešće boje drugih, jer u njima prepoznaju

sebe, svoju osornost, drskost, oholost, površnost, primitivizam i sebeljublje.

Gajtan je bio miroljubiv čovjek, uvijek vedar, veseo, nasmijan i raspoložen, uvijek spreman svakome pristupiti u najboljem raspoloženju. Svatko mu je dobro došao, svakoga je dobro našao. Nepotrebno je još uvijek, barem za sada, spominjati njegovo ime i obrazlagati ga. Dovoljno je i danas reći samo Gajtan. Odmah se javljaju različite asocijacije u mislima mnogih. Njegov lik i lik njegove sestre Ane doživljava se različito. Taj seoski siromašak nikada nije ni pokušavao mijenjati sebe, rijetko je mijenjao odjeću i obuću, a duboku kapu s frontinom nikada. Njegova nezaboravna slika je uvijek pred očima koji ga pamte kad bi se pred mnoštvom okrenutom u krug pokazujući svojim prepoznatljivim štapom strane svijeta, s onim svojim poznatim i zabavnim „tu…, tu…, tu…“ s čestim dodacima „bum…, bum…, bum…“.

„Gajtan je živio na cesti, bogazu, oputini, a ulazeći u sela i gradiće, urlikao je, a onda držao „prediku“ koja bi počinjala rečenicom iz evanđelja a završila tko će znati čime. Ona mimika dok je „predika“, ono mijenjanje glasa i normalni govor, i plač i smijeh. Sretajući znance i neznance, sve je pozdravljao nazivajući žene sestrama i sestricama, ljude braćom ili rodom. »Rode moj!«, izgovarao je plačljivim glasom. Oči uvijek živahne. Krstario je ulicama unoseći u njih veselje, galamu, a kad bi njegov glas uletio s ulice u razred, učenici su okretali glave k prozorima. Najradije bi, osjetilo bi se po njegovom ponašanju, lupnuo štapinom o zemlju, zatim, najprije potiho, zapjevao kratki odlomak iz Evanđelja po Matiju,

početak na latinskom, nastavak na hrvatskom, a tada bi mu glas zaista prelazio u vučje zavijanje. Zatim se smijao, cerekao, plakao, lelekao, ljubio svoju kvrgavu štapinu, bacao se na koljena, cjelivao zemlju, blagosiljao štapom postolare, prolaznike praveći štapom znak križa, a onda je iznosio svoje planinske doživljaje, jer je mnogo planinario. Mršav, koštunjav, crnomanjast, Gajtan je imao krila u glavi, krila i vrašku snagu u nogama i grlu. Gazio je planine Dalmacije, Bosne i Hercegovine, spavao gdje bi omrknuo. Udari proljeće, pa ljeto, a s proljećem i ljetom naredali derneci i proštenja, Gajtan put pod noge, štap u ruke, nokat u ledinu i grabi daljine“ – zapisao je paroški erudit Dinko Štambak u sjećanjima na svoje imotsko djetinjstvo do početka Drugoga svjetskog rata.

U svakom slučaju treba znati da nismo sami, da smo sa Bogom i Svetim Duhom, ne smijemo biti uplašeni, bez obzira na ponašanja okoline, njenu agresivnost, često nemilosrdnu, bez srca i duše, što gleda samo sebe.

Gajtan je svugdje i u svemu naglašavao vjeru, molitvu i ljubav, želio je da vjernici budu prisniji, bliži jedni drugima, da svećenici i biskupi ne budu daleko od vjerničkog puka. Župnike je sagledavao kao graditelje, upravitelje, poduzetnike posve uronjene u svoja poslanja i uvijek na usluzi svojim vjernicima u njihovim radostima i žalostima, problemima, nadama, životnim opterećenjima, konfuzijama, depresijama…

Gajtana kao nesuđenog fratra krasi kroz njegov životni put jednostavnost i bliskost s ljudima bez obzira na izbor njihovih životnih usmjerenja, bez obzira na njihovu životnu dob i zvanja.

Gajtanove priče, dosjetke, „predike“ i nagovori bili su zanimljivi, poučni i sadržajni mnogima. Malo je ostalo živih svjedoka. Osobno, kao jedan od tih rijetkih, živo želim posvjedočiti o toj nadasve osebujnoj ličnosti. Još se dobro sjećam jedne nedjelje, poslije glavne pučke mise, kada bijah u posjetu očevu prijatelju Ljubi Periću na Perića brigu iznad Kamenmosta. U hladovini ispod odrne skupilo se desetak seljana. Gajtan je pričao o domoljublju. Sjećam se kako je odmah na početku istaknuo kako su Hrvati najdomoljubniji narod na svijetu, ali da slabo poznaju svoju prošlost, svoju povijest, posebice oni iz Imotske krajine. Ljudi su više znali o turskim sultanima nego o hrvatskim vladarima, knezovima i kraljevima. Sramota je ne znati prošlost svoga naroda. Znaju više i o rimskoj državi i o rimskim carevima i njihovim velebnim građevinskim poduhvatima, znaju i to veoma dobro kako su Rimljani vladali u stara vremena i na našim prostorima o čemu svjedoče toliki spomenici oko nas.

Na ono na što se Gajtan najviše srdio ticalo se represivnih mjera u školskom odgoju gdje se zahtijevalo od roditelja pisana jamstva da djecu neće „tjerati“ u crkvu i na vjeronauk. Osim toga, ne samo tijekom rata, nego i poslije, većina kršćanskog puka osjećala je veliki strah od novovjekog „zuluma“ što su ga temeljito provodili partizanski žbiri i cjelokupna državna vlast uz mnoga politička umorstva takozvanih „narodnih neprijatelja“.

Gajtan bi vrlo često govorio o potrebi čovjeka da živi u vjeri nadi i ljubavi, besjedio je o Bogu i Presvetom Trojstvu, posebice o Svetim sakramentima. Uvijek je polazio od postavke kako je sigurno da se ne može tvrditi da

Bog ne postoji, ali se može vjerovati u njegovo postojanje. Mnogo toga je za čovjeka nedokučivo. Čovjek nedovoljno poznaje samoga sebe, a i svemir je još uvijek nedokučiva tajna. Bog je duhovno biće, osjetilima nedohvatljiv, neopipljiv i očima nevidljiv. On je iznad metoda i dohvata, pa ni znanost ne može tvrditi njegovo postojanje a niti nijekati njegovu opstojnost. Tu vrijedi pravilo osobnog opredjeljenja – vjerovati ili ne. Ali, nepromjenjivi zakoni prirode, bezgraničnost čovjekovih misli upozoravaju na Njegovu opstojnost, isto kao što i mi postojimo kao Njegova stvorenja.

* * *

Gajtan je često spominjao i među narodom propovijedao svete sakramente i njihovu spasonosnu moć i snagu. Naime, kršćanski nauk, između ostalog, govori i o Božjem spasiteljskom naumu i djelovanju u korist čovjeka s konačnim ciljem potpunog zajedništva s Bogom po Isusu Kristu i u Duhu Svetom. Svaki od sakramenata ima svoje posebnosti. Obično su poredani slijedećim redoslijedom: krštenje, krizma, ispovijed, pričest, bolesničko pomazanje, sveti red i sakramentalna ženidba. Oni su međusobno povezani i ovisni, predsta-vljaju dio našeg vjerničkog života.

Gajtan je svim sakramentima davao veliko značenje, posebice krštenju, krizmi (potvrdi) i ženidbi, gdje se obilato Boga molilo i slavilo, uživalo u jelu i piću i pjevalo.

Gajtan je u svim tim prigodama nastojao, a u tome je i uspijevao, biti središnja osoba.

Katekizam katoličke Crkve kaže da su sakramenti Božja remek-djela koja prožimaju sve važne trenutke kršćanskoga života svakoga kršćanina, jer nas Isus Krist svojim sakramentalnim znakovima i činima poziva u svoje zajedništvo. Svaki sakrament poslije krštenja pomaže kršćaninu da se jače privine uz Krista na križu, u njegovoj smrti, u njegovu životu, kako bi s njime činili jedno s njime u njegovoj smrti i uskrsnuću.

Upravo u tome je Gajtan nalazio snagu i moć sakramenata. Sakramenti imaju u svom programu proslave i gozbe koje je Gajtan redovito posjećivao i Bogu se molio za dobrobit svakog slavljenika a za uzvrat bi od domaćina dobivao nagradu uglavnom u materijalnom obliku u skladu s mogućnostima domaćina.

Pored Svetih sakramenata Gajtan je volio raspravljati o Svetom Trojstvu, posebice o Duhu Svetom, o duhovnoj moći ili snazi duha, o duhovnoj snazi. Prisjećam se njegovog izlaganja jednoj skupini u mjestu Slivno, današnja općina Runovići, upravo u crkvi koja nosi ime Presvetog Trojstva. Gajtanovo izlaganje je bilo poslije mise i to ispred crkve na mjesnom groblju, gdje bi kasnije znao i čitati epske pjesme iz čitanke koju je nosio u zovnici. Tada nije bilo današnjih snimalica zvuka pa ne mogu doslovno citirati Gajtanove riječi, ali, koliko me sjećanje služi, isticao je potrebu vjere u snazi Duha Svetoga, jer Duh Sveti, Duh Božji nije u Bibliji samo izraz Božjeg djelovanja nego i njegova bivstvovanja. Njegovu sam prediku sanjao:

Ne može se odvojiti od Oca i Sina, već se objavljuje s njima u Isusu Kristu, ali ima i vlastiti način objavljivanja i vlastitu osobnost. Isus je začet po Duhu Svetomu poslan je da djeluje u Duhu te svojoj Crkvi obećava i nakon uskrsnuća slanje Duha. Duh upućuje Crkvu u svu istinu i djeluje u njoj.

Ljudi koji žive u vjeri govore o Božjem Duhu, koji nas želi okupiti i koji nam daje snagu da možemo istinski ljubiti. Moguće je također prepustiti se i drugom duhu: snazi zla u nama i oko nas. Osim slobode, istine, povjerenja i ljubavi, postoje i ropstvo, laž,nepovjerenje mržnja... U nama i oko nas događa se i jedno i drugo. Trebamo biti nošeni nadom i vjerom da je ljubav jača od zla i smrti.

Duh Sveti je u nama i oko nas. Duh Sveti je na djelu osobito u Božjoj objavi. On je govorio, po prorocima; pod njegovim je nadahnućem napisano Sveto pismo. Pod njegovim se vodstvom u Crkvi cjelovito čuva Božja istina koja je pohranjena u Svetom pismu i u široj Predaji.

Živjeti po Duhu znači živjeti moralno, znači nastojati u vlastitom životu ili suživotu s drugima ostvarivati temeljne ljudske vrednote; tražiti istinu i pravdu i za njih se boriti u osobnom i društvenom životu, zauzetim i solidarnim radom ostvarivati sebe i stvarati humanije odnose među ljudima, postajati sve sposobniji za nesebičnu ljubav i zajedništvo. Upravo u tome se krije dugovna snaga i duhovna moć svakog pojedinca i društva.

Kad se raspravlja o duhovnoj moći onda se najčešće misli na unutarnje poticaje i duhovna iscjeljenja. Uvijek se polazi od toga da u svakom čovjeku postoje pozitivna i negativna unutarnja i vnjska nagovaranja.

Negativna nagovaranja odnosno negativne misli se često javljaju, primjerice: to je preteško za mene, to ne mogu, to se može samo meni dogoditi, loše se osjećam, danas je loše vrijeme, loše sam volje, nitko me ne voli, zašto imam tako malo prijatelja?, zašto sam osamljen?, zašto uvijek ja, a ne netko drugi?, opet onaj tip, Sve je besmisleno, zašto tako nešto mora biti?, sve je prijevara, najradije bih da sam mrtav....

T*akve negativne misli izviru nesvjesno i stalno se u mislima reproduciraju, te nas učvršćuju u lošem raspoloženju, pa nas često čine bolesnima. Reagirati pozitivno ili negativno, često ovisi o situaciji i dotadašnjem načinu življenja, o temeljnom stavu prema životu uopće, kao i o temperamentu pojedine osobe.*

Za svijest i podsvijest, za snagu i bogatstvo duha, za duhovnu snagu uopće važno je koje rečenice u sebi izgovaramo, koje misli nas opterećuju. Negativne misli nas drže u lošem raspoloženju, dok one druge, pozitivne nam daju duhovnu snagu, odvažnost jačaju i daju snagu svim unutarnjim poticajima dajući nam snagu i spremnost da nadvladamo eventualne poteškoće koje naš um opterećuju. Dobro je napomenuti da mnogo toga ovisi o specifičnostima misli svake osobe, kao i o njenoj životnoj dobi. Primjerice, mlade osobe u međusobnim razgovorima dopuštaju da ih vode drugi i to lošim nagovaranjem.

Duhovna snaga ovisi najčešće o stanju našeg uma, koji je, u pravilu, izvor duhovne snage. Zato duh treba imati cilj i djelokrug svoga razmišljanja. U suprotnom ako duh nema cilja na koji je usmjeren onda na njega padaju misli različitog sadržaja. Duh ne bi smio biti opterećen

negativnim mislima, jer negativne misli dovode do depresivnih stanja, do slabljenja duhovne snage usmjerene ka pozitivnim ciljevima. U Biblije se kaže: „Zato vam kažem: što god moleći pitate, vjerujte da ste to već primili, i bit će vam!“ Ova izreka kao i mnoge druge upućuju nas da vjerujemo i kao istinitu prihvatimo činjenicu, da nam je želja već ispunjena i da će do njene konkretne materijalizacije ubrzo doći.

* * *

Ovo Gajtanovo predavanje u Slivnu i ono na Kamenmostu ostavili su kod mene dojam propovjednika, vrhunskog stručnjaka poznavatelja vjere, u kojem nije bilo suvišnih radnji, niti zanovijetanja, pažljivi slušatelj imao je priliku mnogo toga naučiti.

Uvijek sam se pitao i danas se pitam, još uvijek me progone misli kako čovjek nekada nastupa sasvim slobodno, pun inspiracije, pun vjere u Boga, u ljude i narod koji ga sluša, bez zastajkivanja i straha o eventualnim posljedicama iznosi tečno problematiku koju je najavio. Na tako ugodnim predavanjima narod se skupljao i oduševljeno slušao, divio se ljepoti Gajtanovog izražavanja.

Dakle, neke Gajtanove predike bile su pune ljepote, lijepo istkanih rečenica da ga je bilo zadovoljstvo slušati i vjernicima i nevjernicima, a nekada je to bilo krajnje suprotno, protkano urlicima, bolesničkim prenemaganjima, cerekanjima, prelaženjima iz smijeha u plač i iz plača u smijeh, bezvezno bi skakao, medalje na prsima bi mu zveckale, a repica na glavi bi se drmala, mahao bi

štapom, udarao bi s njime po zemlji do iznemoglosti. Uvijek sam se pitao kako dolazi do tih ekstrema i kako je moguće da do njih dolazi? Čudno je da miran i prijazan čovjek odjednom prijeđe u neka luđačka stanja. Pitao sam se kako je to ili je li to moguće.

O tome sam mnogo puta razmišljao, pitao sam se i pitao, ali pravih odgovora nije bilo. Pitao sam neke koji ga bolje poznaju. Najbolji odgovor mi je dao njegov nećak Ante. Ovaj pravi odgovor su znali samo Gajtanova rodbina i bliski prijatelji. Gajtanov brat Ante, njegovi sinovi i kćeri su s Gajtanom o tome razgovarali, jer je Gajtan za neke bio luđak, a za neke vrhunski intelektualac. Najviše je ovisilo o Gajtanovim predikama, je li problematika izlagana mirno ili je bila propraćena kojekakvim smicalicama. Najdetaljniji i najpouzdaniji odgovor mi je dao njegov nećak Ante, kojega je stric Gajtan i najviše volio.

Na pitanje Gajtanu zašto ima takvo ponašanje, Gajtan je nećaku odgovorio kako je u životu doživio dva iznenadna šoka, šoka u smislu straha, stresa koji su ostavili posljedice. Jedan, odnosno prvi šok je doživio kada je nadležna svećenička komisija obznanila da zbog zdravstvenog stanja, zbog bolesti, vjerojatno se radilo o psihičkim smetnjama, ne može biti svećenik. To mu je bilo teško, ali je ipak stanje prebolio, širio je predikama i propovijedanjem i dalje vjeru u Boga, Sveto Trojstvo i Svete sakramente. U vrijeme Austro-Ugarske i Kraljevine Jugoslavije u širenju vjere nije bilo problema, živio je i radio slobodno, bez straha, nije se bojao posljedica.

Drugi šok je doživio odmah poslije Drugog svjetskog rata i vjeruje da ga nikada neće preživjeti, jer je

nastupio strah, nema demokracije, nema slobode, nema vjere u Boga. Nastupila je nova država, nova Jugoslavija, nova komunistička, bezbožna vlast. Vjera u Boga dobila je opasku kao "opijum za narod."

Gajtan je doživio takav šok, takav strah koji je postao odrednica njegova psihičkog stanja i njegovog daljnjeg djelovanja pa mi se pojadao i otvorio dušu: „Novo kolektivističko upravljanje i planiranje je stanje koje je tu, koje vlada, stanje koje se ne može izbjeći. Nasuprot tome, kaže Gajtan, ja imam svoj *plan komande* koji proturječi tim državnim centralističkim planovima, ali što taj moj plan vrijedi, vrijedi toliko što mi unosi strah. Osim toga, policijski žbiri su na svakom koraku. Ako govorim o vjeri, a ja sam za to kvalificiran, mogu biti priveden i istučen. To je ono najblaže što me čeka. Mogu biti u „popravni" dom smješten s bolesnima i ludima, a mogu biti i zatvoren. Eto, osnovali su i Goli otok o kome čujem mnogo toga što nije ljudsko.

Dragi moj Ante, dragi moj nećače, kad strah zavlada ljudskim bićem, kao što je zavladao mojim, teško je, i to vrlo teško biti i ostati normalan i u svakoj prilici miran i staložen. Ne želim da ti doživljavaš ovako nešto, kao što ja doživljavam. Kad pomislim da me okružuju prijatelji, mogu govoriti disciplinirano i točno, govorim sve u duhu vjere u Boga i to sve sa zadovoljstvom. Ako samo pomislim da me žbiri slušaju, sa mnom zavlada panika i strah, kao da je u mene ušla sotona, kao da počne sa mnom upravljati i ja više nisam ja. Srećom, to prođe nekada dosta brzo, a nekada sporije, ali ipak na kraju sve to zlo ode i ponovno postajem zdrav i sretan.

Dragi moj nećače, dragi moj Ante, ti žbiri znaju moju povijest, to moje stanje „ludila“ je moje stanje, kada ga ne bi bilo, trebalo bi ga izmisliti, ali ne treba ga izmišljati, možda ga i ja sam izmišljam kako bi žbiri mislili da sam doista lud, neuračunljiv ili, ne znam ni sam kako bih ja ta svoja stanja opisao. Eto im tamo, ja sam ovakav kakav jesam. Dostojanstven sam se rodio, dostojanstveno živim i kao takav i dalje ostajem.“

* * *

Gajtan je često naglašavao pitanje ljubavi u življenja čovjeka na ovim planetarnim prostorima. I u tom smislu Gajtan je najčešće navodio riječi sv. Pavla u njegovoj Poslanici Korinćanima, njegov hvalospjev o ljubavi: *Kad bi ljudske i anđeoske jezike govorio, a ljubavi ne bih imao, bio bih mjed što ječi i cimbal što zveči. Kad bih imao dar proricanja i znao sve tajne i sve znanje; kad bih imao puninu vjere, tako da bih brda premještao a ljubav ne bih imao, bio bih ništa. Kad bi na hranu siromasima razdao sve svoje imanje, kad bih tijelo svoje predao da se sažeže, a ljubav ne bih imao, ništa mi koristilo ne bi… Sada ostaje vjera, ufanje i ljubav to troje, ali je najveća među njima ljubav.*

U ljubavi je nada i sudbina čovjeka, vjera i nevjera, svjetlo i tama, smijeh i osmijeh, plač i suze, u ljubavi je traganje za spoznajom i smislom. Svi pozitivni poticaji sadržani u ljudskom biću su osnove ljubavi, kao istinska priroda svake duše u kojoj su koncentrirani svi poticaji i

osjećaji, pokretačka snaga davanja i primanja. Nema te osobe koja ne posjeduje ljubav koju bi mogla davati. To je snaga i sila koja stvara i otvara poticaje i osjećaje. To je najmoćnija sila u svemiru, najveći magnet koji privlači privlačno.

* * *

Sve do prije nekoliko desetljeća, u manjim mjestima čak i nešto kasnije, bio je običaj da umrla osoba nakon smrti jednu noć prenoći u kući u kojoj je preminula i tek sutradan bi bio ukop. Tu noć bi bdjeli uz pokojnika a rodbina i sumještani bi molili „ružarij" za dušu umrloga. Sve bi bilo pomalo nadrealistično: pilo se i jelo uz pričanje kakvih dogodovština vezanih za život pokojnika. Progovorilo bi se i o smrti i uskrsnuću kako se to nije moglo izbjeći pri takvom događaju.

Dobro se sjećam da sam kao gimnazijalac, pa student, i kasnije kada sam već bio u radnom odnosu, sudjelovao sam u tim mrtvačkim bdijenjima u kojima je Gajtan imao, kao i obično gdje bi se pojavio, glavnu riječ, svoj performans. Naime, dobro se sjećam jedne večeri kada je umro susjed Ivan Perišin. Tu noć skupilo se nas dvadesetak na bdijenju oko susjedovog mrtvog tijela koje je bilo izloženo usred najveće prostorije u njegovu domu. Tijelo je bilo izloženo odmah na ulazu s lijeve strane. Pričalo se o životu i smrti.

Nakon izvjesnog vremena, to je moglo biti oko 23 sata, Gajtan je uzeo riječ. Gajtan je u svom podužem nagovoru, poput iskusnog teologa ili filozofa iznio neka

svoja razmišljanja o životu i smrti. Uglavnom sve se svodilo na već poznato. Zborio je kako vrijeme nezaustavljivo brzo prolazi, da se čovjek neprestano oprašta od prošlosti, da svaki novi trenutak donosi sadašnjost, da novi trenuci dolaze i opredjeljuju našu budućnost. I tako, vrijeme prolazi bez obzira na naše učinke, da živimo život, dok ne dođe smrt, da se tijekom života čovjek susreće s rađanjima drugih, kao i smrti drugih, tako da jedni dolaze, a drugi odlaze, da je rađanje radost, smrt tuga i žalost, da je to životna stvarnost da sve teče i da se sve mijenja. Misao koju je vjerojatno skupio na bogoslovnom studiju.

Smrt dolazi nenajavljeno, kao i mnogo toga u životu, najčešće iznenada. Ona je ipak najstrašnija, ništa strašnije se čovjeku ne može desiti. Mnogo toga u životu se dade ispraviti ili popraviti, mnoge bolesti se mogu liječiti i izliječiti, a smrt je neizlječiva. Smrt svakoga čeka. Ona je teška i strašna. Sve što smo radili na ovome svijetu, sve materijalne i nematerijalne vrijednosti ostavljamo na ovom svijetu i kuću i auto i obitelj i mnogo toga drugoga. Ali tako mora biti. U trenutku smrti sve je završeno, svaka možebitna prigoda ostala je propuštena zauvijek.

Gajtan smatra kako ne bismo smjeli prezirati smrt. To su, u stvari, misli velikog filozofa i državnika Marka Aurelija, koji u svojim zapisima preziranju smrti navodi: "… radije se nasmiješi njenom dolasku, jer to je volja prirode. Poput mladosti i staračkog doba, poput rasta i zrelosti, poput pojave prvih zubi, brade i sijedih vlasi, poput začeća, trudnoće I rođenja djeteta, protiv svakog drugog prirodnog procesa koji nam donose životna doba; takav je i naš kraj. Nikad, dakle, čovjek koji razmišlja neće

gledati na smrt olako, nestrpljivo ili sa prezirom; čekat će na nju tek kao na dio prirodnog procesa. Kao što očekuješ pojavu djeteta iz utrobe svoje žene, tako očekuj i trenutak kad će duša napustiti svoju ovojnicu."

Mnogi pisci, znanstvenici i umjetnici, pa sve do običnog čovjeka nastoje odgovoriti na pitanja što je to, zapravo, smrt? Isus Krist nas obavještava da je smrt izlazak iz patnje na ovoj zemlji i ulazak u Božje kraljevstvo. Svatko tko u Njega vjeruje, živjet će, imat će vječni život, dok druge će zadesiti sudbina pakla. Sv. Pavao to izrijekom potvrđuje: *Što oko nije vidjelo, što uho nije čulo, što se čovjeku nije poželjelo, to je Bog pripravio onima koji ga ljube*. Sv. Franjo Asiški pjeva o "sestrici smrti". Važno je stoga ne umrijeti u grijesima i zloći, da bi se ponovno rodio u svijetlu, miru i blagostanju Božjeg kraljevstva, Stoga je za mnoge smrt tragična, a umiranje dragocjeno.

Međutim, smrt ne mora biti tragična. Ona može biti ponovno rođenje. Važno je ne umrijeti prije nego što se umre, važno je dostojanstveno življenje u vjeri, u Kristu našemu Gospodinu. "Ljudski je život kao iskra upaljena rođenjem – ugašena smrću. Iz mraka neznanja došli smo na ovaj svijet i odlazimo s ovoga svijeta opet u mrak neznanja. Zato mnogi pomišljaju da smo na ovu zemlju izišli iz ništavila i da sa smrću opet ulazimo u ništavilo. Sve što postoji, smatraju oni, jest ovdje na zemlji. Drugi pak kažu da poslije smrti sigurno postoji život. Previše je znakova oko nas. Čitava priroda u jesen umire, a u proljeće se ponovno rađa. Kao što čovjek proživljava transformaciju od djeteta u mladića, iz zrelog čovjeka u starca. I smrt mora biti samo transformacija, prijelaz u neki novi

život, smatraju oni. Filozofi pak smatraju da smo oduvijek bili u inteligenciji, znanju apsolutnog bića i da sa smrću opet ulazimo u život. Jer bitak je neuništiv. Religi-ozni pak ljudi imaju neku vrst iskustva da život ne završava smrću. Drugi govore o tome da duše pokajnika borave u toj našoj blizini, traže pomoć i da za njih treba moliti." (Tomislav Ivančić, "Smrt nije kraj")

* * *

Gajtan je cijeli život proveo u pričanju. Priče su se odnosile na vrijeme i njegovo korištenje, na uspone i padove, o patnjama i bolima, tugovanjima i žalostima, i svega onoga što karakterizira korištenje vremena i traganje za vremenom u spoznaji sebe u optimalizaciji života i življenja na ovim planetarnim prostorima. To je, u stvari, i vječiti predmet pisanja rasprava u svijetu poznatih mudraca, državnika, znanstvenika i drugih.

Sve u svemu, vrijeme neumitno brzo dolazi i prolazi. U svakom danu bi trebalo učiniti nešto novo, nešto dobro, nešto korisno za sebe i za druge i to u zadovoljstvu i molitvom. Mahatma Gandhi, veliki indijski mislilac i mirotvorac negdje je zapisao: *Molitva je ključ za jutro i zasun za navečer.* Vrijeme je dragocjeno. Za lijenčinu se kaže da "krade Bogu dane". Napoleon je duhovito dometnuo: *Postoje kradljivci koje zakon ne kažnjava, a oni kradu ono najvrjednije: vrijeme*. Albert Einstein je znao reći: *Tko god svoj vlastiti život i život svojih bližnjih smatra besmislenim, taj ne samo da je*

nesretan, već jedva da je sposoban za život. A Tomislav Ivančić je zapisao: *Dani prolaze. Tijelo sazrijeva prema smrti, a duh prema sve većem, mlađem i svestranijem životu. Dok plačeš nad slabošću svoga tijela, nad prolaznošću svog života, dotle bi se trebao radovati skupljenu blagu, umu, ljepoti svojih doživljaja, svoje mudrosti iskustva.*

Stoga ljudi za života mole. Molitva je veza između Boga i čovjeka. Molitvom duša priznaje Boga, zato molitva treba proizlaziti iz dubine duše a obično je usmjerena na neko pitanje koje opterećuje dušu i tijelo, kao zdravlje, mir, sreća, zadovoljstvo, molitva za mrtve. Molitva je duševna hrana sadržana u milosti Božjoj. Molitvom potičemo pozitivne misli i osjećaje i spoznajemo Boga kao nešto svemoguće i neograničeno, jer nema mjesta niti područja življenja koje bi bilo odvojeno od Boga. Molitvom potvrđujemo tu istinu. Poznati filozof i prorok Kahil Gibran je zapisao: *Jer, što je molitva doli širenje vlastitog bića u žive etere.*

Dakle, Bog kao Stvoritelj svijeta i čovjeka dao je svakom pojedincu tijelo i dušu, dao mu je uvjete za život i snalaženje i zajedno s Njim ostvarivanje životne sadašnjosti i budućnosti. Bog je omogućio da imamo ono što imamo u sebi i oko sebe Svatko od nas gleda i na budućnost kao život bez kraja, kao da život nikada neće prestati. Treba voditi računa da, htjeli mi to ili ne, vrijeme prolazi, mijenjaju se faze životnog ciklusa, neprestano se moramo opraštati od prošlosti, škole našeg života neprestano idu naprijed, starimo i kad radimo i kad spavamo. Neke zbog toga hvata tuga, dok drugi o tome i

ne razmišljaju, već misle samo na ono što dolazi ili treba doći. U svemu tome ipak postoji nešto značajno, a to je osobna postojanost, to je čvrsta, nepromjenjiva točka života, koja se rađa, raste, blista, razvija i gasi samoću smrću kao neizbježnoj pojavi. Rođenje je radostan trenutak a smrt je tuga-žalost, jer nas dijeli od onih s kojima smo dugo živjeli. Ovdje na ovome svijetu znamo što smo i gdje smo. U svim životnim prigodama snalazimo se rješavajući životne probleme na koje nailazimo, ali nakon smrti pouzdano nije poznato što nas čeka.

* * *

Gajtan, osvrćući se često na rađanje i smrt uvjeravao je svoje slušatelje da je rođenje – radost a smrt tuga i žalost, te da to susrećemo i jedno i drugo u svakodnevnom životu kao sastavni dio življenja. Da bi živio, svatko se mora roditi, svatko tko se rodi mora umrijeti. Rođenja se ne sjećamo a smrti se bojimo. Sama pomisao na smrt obuzima jeza i strh. Smrt dolazi nenajavljeno, u narodu se kaže: "ne znamo ure ni časa", kada će se smrt dogoditi. I najmanja bolest izaziva strah od smrti. I "na oko" zdrav čovjek umire iznenada, bez obzira što se trsimo da nas rat ne zadesi, ali ona je neizbježna, kad tad, ona pokuca na vrata koja se moraju otvoriti.

Smrt je strašna, ne samo zato što nas vodi u nepoznato. Već se činom smrti odvajamo od svih nama najdražih s kojima smo živjeli, što nas odvaja od nezavršenih poslova, neostvarenih planova, neostvarenih želja, neispunjenih obećanja.

Smrt je strašna i stoga što ostavljamo sve što smo naslijedili, gradili i stvarali, sve što smo mogli i htjeli uživati ostaje. Smrt nemilosrdno odvaja i vodi u nepoznato. Jedino što ostaje, ostaje tijelo, koje se razara i pretvara u prah. Ostaje i bilanca života, što smo za života učinili dobro, a što loše, što smo sve mogli učiniti, a nismo.

Međutim, to nije sve, ima ljudi koji jedva čekaju smrt, koji ne vide smisao života. To su obično bolesni ljudi, razočarani, oni koji su izgubili svoje najdraže, nesposobni za bilo kakav rad. Patnja njihova je teža od smrti.

Međutim, bez obzira na pristupe i okolnosti, govorio bi Gajtan, da je potrebno ispratiti svakog čovjeka vjernika na pravi način na njegov vječni počinak. Pri tome trebaju uslijediti molitve svih nas prvenstveno za pokoj duše pokojnika.

Nakon molitve svih prisutnih slijedio bi odmor. Išlo se kod fratra da se zakaže vrijeme ukopa. Rodbina i selo prikupljali bi cvijeće za izradu vijenaca. U ono vrijeme nitko nije ni pomišljao kupiti vijence u imotskoj cvjećarnici. To nije bio običaj. Gajtan bi se obično penjao na „kampanil“, crkveni zvonik da bi „brecao“ za pokojnikom. „Brecanje“ se sastojalo od jednoličnog udara bata u zvono, tik, tik, tik. To je bilo suprotno od obične zvonjave koju su ljudi nazivali „da zvona slave“.

Običaji su različiti. U Gajtanovoj župi obično bi fratar, tada još uvijek s crnim plaštem i štolom kao liturgijskim ruhom, pratio „kapsil“ u mimohodu od kuće žalosti do ukopišta oko župske crkve. Poškropio bi mrtvaca i uveo bi ga u crkvu. „Kapsil“ bi postavili na sred crkve

ispred glavnoga oltara a oko njega četiri upaljene svijeće na nekakvim starim svijećnjacima. Tada nije bio običaj služiti misu na pogrebu. To je uvedeno tek poslije Drugoga vatikanskog sabora. Pogreb bi se završio molitvom za odrješenje od grijeha. Prije toga bi se otvorila stara kamena grobnica koju bi fratar poškropio. Netko bi od prisutnih sišao u grobnicu da prihvati mrtvaca. Druga dvojica bi izvadili pokojnika iz „kapsila“ da bi ga položili u grobnicu prekriživši mu prethodno ruke na prsima i omotavši ih „očenašima“. Tada se nije mrtvački lijes kupovao u Imotskom već bi za ukop služio neki stari drveni „kapsil“ za svaki ukop koji je bio namijenjen za takvu uporabu. Prije zatvaranja grobnice, sudionici obreda bi, svaki za sebe, bacili šaku zemlje u otvor grobnice uz uobičajeni izričaj: „Bog ti dao pokoj vječni!“ Potom bi se rubovi pokrovne ploče premazali svježim krečom da se ne bi osjetio neugodan zadah iz unutrašnjosti grobnice. Sve bi se završilo u kući pokojnika uz prigodnu okrjepu jelom i pićem. Gajtanu bi se posebno zahvalilo za njegov doprinos kao „meštru od ceremonije“.

Kod pokopa umrloga Gajtan je imao svoju već uobičajenu ulogu. Gledao sam ga osobno kako se penje na „kampanil“, svakom bi rukom prihvatio po jedan bat zvona i počeo bi „brecati“ ustaljenim monotonim načinom za mrtve, za razliku od drugih svakodnevnih oglašavanja zvona na „Gospin pozdrav“ ujutro, u podne i navečer. Gajtan je vodio računa o otvaranju grobnice i na kraju ju je i zatvarao. Prigodom zatvaranja Gajtan bi imao „sić“ s unaprijed pripremljenim umrtvljenim krečom kako bi

mogao ponovo hermetički zatvoriti otvor grobnice koju je činila nadgrobna ploča.

Pogrebima se čovjek suočava sa stvarnošću, s mogućnošću smrti. Svi se znalci i mudri ljudi slažu da bolest, probleme i strahove ne treba potiskivati nego da se s njima treba suočiti. Isus je to izričito rekao u Ivanovu Evanđelju: *Upoznat ćete istinu i istina će vas osloboditi*. Mnogi umiru u strahu i depresiji što se u prvom redu odnosi na grešnike. Vjernici bi možda htjeli i ostati na ovome svijetu, ali smrt je neizbježna, smrću izlazimo iz ovog svijeta da bismo ušli u neizreciv svijet ljubavi, radosti, spokoja i potpune sreće. O tome je Gajtan u svim prigodama rado besjedovao.

Gajtan je bio vješt komunikator. Srećući znance i neznance prvi bi ih pozdravljao: „Hvaljen Isus i Marija!“ Bio je to njegov uobičajeni pozdrav. Nikada nikomu nije odbio razgovor. Na kraju razgovora rekao bi: „Zbogom“ ili „Bog“ a rjeđe „Doviđenja!“

Žensku bi čeljad nazivao „sestrama“ ili „sestricama“, ljude „braćom“ ili „rođo“ i „rode moj“. Kada bi trebalo razgovarati o problematičnim stvarima, o nekim nezgodnim pojavama koje su tu sa nama ili koje će doći, glas mu je bio poluplačljiv s puno emocija.

Gajtan je imao oči kojima je s lakoćom mijenjao oblik, od mirnoće do živahnosti. Pri tome mu je pomagala pokretljivost velikih obrva koje je prema potrebi s lakoćom dizao i spuštao.

Lice mu je bilo najčešće blijedo. U svakom slučaju to blijedo lice je moglo poprimiti oblik rumenila. Uši je mogao pokretati poput zeca. Krstario je ulicama unoseći u

njih veselje, galamu sve prema potrebi. Glas mu je bio prodoran, simpatično akustičan, nekada bi u toj uličnoj vrevi puštao i neke neodređene i neodmjerene krikove kako bi privukao pozornost na svoju postojanost, na svoju blizinu. Nekada bi zastajkivao, a nekada sasvim stao, lupnuo bi nekoliko puta štapom o zemlju, a zatim, najprije tihano, zapjevao bi kratki odlomčić iz Evanđelja, najčešće Evanđelja po Mateju i to u početku na latinskom, nastavak na hrvatskom, a zatim bi mu glas odzvanjao, sve prema potrebi, sve prema prilikama.

Kako bi privukao što veću pozornost na sebe, Gajtan bi nakon nekih navoda iz Evanđelja, bez razloga bi zastao, pa bi se smijao, cerekao ili pak plakao, lelekao, ljubio svoju kvrgavu štapinu, bacao bi se na koljena, cjelivao zemlju, blagoslivljao štapom znakom križa prolaznike iznosio svoje doživljaje, jer je mnogo planinario i putovao. Dugo vremena je djelovao poput nekog atlete, mršav, koštunjav, relativno malenog rasta, crnomanjast. Gajtan je imao vrašku snagu, krila u glavi, krila i vrašku snagu u nogama i grlu. Mogao je govoriti tiho i glasno, emotivno, drsko ili pak plašljivo. Mogao je neograničeno pješačiti, neograničeno govoriti, a kad bi mu odgovaralo, bilo bi ga interesantno slušati. Najčešće je prilagođavao svoja stanja publici. Nekad u tome nije uspijevao i pored najbolje volje, što je izazivalo zvižduke.

S lakoćom je gazio planine Dalmacije, Bosne i Hercegovine, s lakoćom je gazio polja i nizine, spavao bi gdje bi omrknuo. Drugi dio proljeća, cijelo ljeto i veliki dio jeseni u vrijeme derneka i proštenja ili bilo kakvih blagdana, blagdana od većeg ili manjeg značenja, Gajtan bi

put pod noge, štap u ruke i tako uvijek hrabro korak po korak osvajao daljine. Moglo bi se reći da je svugdje i dobro došao, da su ga voljeli uglavnom svi, a bio je na daleko poznat, upravo zbog svojih osobina, zbog komunikacijskih sposobnosti, zbog njegovog iznenadnog bolesničkog prelaženje iz neke posebno artikulirane smijurije u plač, a iz jezivotrzajućag plača u razulareno cerekanje. Nekada bi upravo tu pretjerivao, što je izazivalo izrugivanje, ljudi bi rekli „pravi budalu od sebe“.

Evo, upravo, kao da sada gledam Gajtana kako srijedom za vrijeme pazarnog dana zabavlja narod. Te pazarne dane imali su i drugi ne samo veći, već i manji gradovi. Kao da i sada vidim Gajtanove oči, pomične kao da su na žeravici, kao da sada gledam njegove obraze koje se dižu i spuštaju, kako bi bio što uvjerljiviji, osobito kad bi pokazivao svojim štapom brda i planine koje je pohodio ili one koje će pohoditi. Tada u tom zanosu snage i duha, osjetilo se kako mu noge podrhtavaju pod isposničkim tijelom, a medalje bi zveckale, a repica se drmala na glavi.

Gajtan je često napuštao Imotski i njegove ulice često mašući štapom kao da razgoni oblake, davajući blagoslov usput svima na hrvatskom, a potom na iskrivljenome latinskom jeziku. I tako taj mršavi omanji starčić, priprosto odjeven, sa službenom kapom na glavi, sa štapom u ruci vječno hoda i putuje. Rijetkost je da ga netko vidi u autu ili na kolima. On ima najveće povjerenje u vlastite noge. Pod nosom ima omanji brk, rijetko se brije, a i odi-jelo mu nije uvijek najčistije. Na glavi je nosio šešir, katkada vojničku kapu propale Austro-Ugarske, ponekad turban, na šeširu, kapi ili turbanu repić kokošji,

sokolov, vučji, lisičji ili stručak kadulje ili smilja ili bilo kojeg planinskog cvijeća, jer je Gajtan neumorno gazio planinama, prelazio pješke i Biokovo, spuštao se k moru kod Makarske i Podgore.

Lako je bilo zapaziti, zapravo, bilo je uočljivo kako je Gajtan nosio na leđima i prsima pravi svetačko–vojnički arsenal medalja svetačkih i ordena austro-ugarskih, talijanskih, a možda i turskih. Za pojasom je bila frula ukrašena nekim staklima. Sve nešto posebno, specifično…

Gajtan je miran i miroljubiv čovjek. Uvijek vedar i nasmijan, uvijek spreman svakome uljudno pristupiti, uvijek u najboljem raspoloženju. Ako ga naljutiš znade izvrnuti „kožu naopako“. Obično se naljuti kada mu djeca dovikuju: „Gajtane, Gajtane u dom, u dom!“ Ili, „Gajtane, Redžo, Redžo!“ Opća je konstatacija da Gajtan neće nikoga napasti fizički. U stvari, nikada se to nije dogodilo. Ipak, bilo je lako uočljivo da ja Gajtan najljući kad mu se netko naruga imenom Redžo. Nitko ne zna tko mu ga je nadjenuo i zašto. Nitko ne zna što to ime, što ta riječ znači. Nema ga u rječnicima stranih riječi, niti je zabilježeno negdje drugdje.

Gajtan je volio djecu, znao je pred njima izvesti i po koju vragoliju. Tako, primjerice, bi se znao iznenada baciti na zemlju i opružiti koliko je dug i širok. Zabijelio bi očima i ukočio bi se, a kad bi djeca počela bježati u strahu kričeći: „Bež'mo, evo umire!“, Gajtan bi s jednim glasom „Opa!“ skočio na noge i udario u grohotan smijeh.

Gajtan je želio. nastojao, moglo bi se reći, da je u tome i uspijevao, da je na svaki način svojim komunika-

cijama nastojao udovoljiti prisutnima, ljudima u mjestima gdje bi dolazio. Primjerice, Gajtan je znao fijukati i pušiti kao parna lokomotiva, koja daje znak kada ulazi u postaju. Znao je spretno imitirati te zvukove. To je bio znak Gajtanova najboljeg raspoloženja. Graja djece učas bi se pomiješala s Gajtanovim manevrima. I dok bi djeca oko njega veselo poskakivala, Gajtan bi se pustio na zgodan kamen, odložio svoj poderani ruksak, prislonio štap uza se i toplo pozdravljao djecu riječima „mila seko“ ili pak „mili braco“. I tako, Gajtan je uistinu volio djecu. To pokazuju i brojni drugi primjeri.

O Gajtanu i njegovoj seki Ani kolale su razne priče, posebice o Gajtanu. Neke od njih pripovijedao je i sâm Gajtan. Naime Seka Ana je živjela s Gajtnom, dijelila s njim sudbinu u kućici ozidanoj suhozidom. I jedno i drugo živjeli su od „terenskog“ rada. Ukratko, oboje su bili gola sirotinja. Seki Ani je bila glavna zarada berba kupina na proljeće. Brala ih je pored puteljaka i nosila na prodaju u Varoš kako su Imoćani sa sela zvali svoj grad. Usput bi joj koja dobra duša dala štogod za put Božji, a ona bi na stotine načina zahvaljivala za najmanje vrijedan poklon. Pokloni su obično bili hrana, kruh ili pura ili pak suho meso što se rjeđe događalo. Obično bi seka Ana to darivala drugima, obično goroj sirotinji. Gajtan bi bio stalni posjetitelj svih derneka Imotske krajine i šire. To mu je bilo i općepriznato ime, svatko ga je zvao tim imenom, jedino ga je seka Ana je zvala imenom Iko, uobičajeni hipokoristik, ime od milja za Ivana u ovim krajevima.

Gajtan je živio u teškim vremenima nove političke zbilje, u vrijeme izgradnje „novoga socijalističkog pore-

tka“ na putu ka komunizmu, tom obećanom društvu bez država ali i bez seljaka. Bila su to vremena agrarne reforme i nasilne kolektivizacije, gonjenja u seljačke radne zadruge, prisilnoga rada, „dobrovoljnog“ odlaska na obnovu i izgradnju zemlje, svađe s Rusima i razračunavanja s informbirovcima, pristašama Staljinove politike, otvaranje granica, slobodni odlazak na privremeni rad u inozemstvo u bogate zapadne zemlje.

Gajtan je stoga bio u nekoliko navrata premlaćen milicijskim pendrekom, posebice je bio umlaćen u poodmaklim godinama, kao već oronuli starac i ne više onako lakokril, doskočit i priskočit, ali ipak i kao takav bezobzirno bi bio premlaćen, moglo bi se reći sve po planu tadašnje bešćutne vlasti. Ili kako bi Gajtan to rekao „po planu i brzoj komandi“ ili po „planu samokomande“. Taj Gajtanov „plan komande“ najčešće je odudarao od službenog „centralističkog planiranja“ koje je uvedeno odmah od kada su partizani osvojili vlast poslije završetka onoga rata.

* * *

Ivan Krištić Gajtan nije zapisivao niti pisao, nije iza njega ništa ostalo zabilježeno, ali je potrebno zabilježiti da se Gajtan u svim svojim prigodnim govorima i međusobnim razgovorima s ljudima svojim *planom komande* u svim prigodnim situacijama suprotstavljao tada centralističkom uređenju i kasnije samoupravnom djelovanju od prisilne agrarne reforme i kolektivizacije, promašenih slu-

čajeve investicijske politike itd. To je trajalo sve do kraja njegova života.

Naime, početkom šezdesetih godina prošloga stoljeća Gajtan je već bio ostarjeli, onemoćali čovjek, sedamdesetogodišnjak koji je bio meta za odstrel u naumu ondašnjih obavještajnih struktura. Smatrali su da njegov „plan komande“ podriva temelje režima. „Udbaši“, pripadnici tih obavještajnih struktura, lako su pronašli izvršitelja za svoj mračni obračun protiv nevina čovjeka. Bio je to Gajtanov, moglo bi se reći, susjed Nikola Glumac iz Donje Glavine, sela s pravoslavnim življem. Nikolu je kao „rišćanina“ bilo lako nagovoriti da stane na kraj „tom ustaši“. Prigoda se ukazala poslije nogometne utakmice u Runovićima na kojoj se dogodio neki nered. Nikola, milicionar po zvanju i zanimanju, kako se još u narodu priča, iskoristio je prigodu i iskalio je sav bijes nad nemoćnim starcem Ivanom Krištićem Gajtanom tako žestoko nemilosrdno da je nesretni čovjek, ni kriv ni dužan, pao od teških udaraca. Gajtan se nije mogao ustati. Narod se je skupio, ali mu se nije moglo niti smjelo pomoći, niti pristupiti od policijskih snaga.

Događaj se zbio na jesen, kažu, uoči tadašnjeg Dana Republike (29. XI.), u predvečerje. U to vrijeme dani su bili prilično kratki i prilično prohladni. Nije pouzdano poznato tko ga je dovezao do kuće. Smatra se da ga je dovezao upravo taj neposredni razbojnik i ostavio tijelo ispred kuće. Nije poznato tko ga je u kuću unio, ali je sigurno da je bio u teškom stanju, u stanju od kojeg se nije oporavio. U to vrijeme bez struje, telefona i asfalta

nisu postojali dobro organizirani domovi zdravlja, niti hitne pomoći. Sve je ovisilo od pomoći susjeda.

I danas Zlata Grgić, rođena Krištić, priča kako je njezina majka Mila rođena Biošić, kći poznate gospođe Ive Biošić, zvane Iva Lokvarica, prva ili među prvima priskočila u pomoć. Redovito je donosila toplu juhu i topla jela, mlijeko. čajeve i sve što je bilo potrebno. Pomoć su sa zadovoljstvom pružali i drugi susjedi sve do Gajtanove smrti, koja je uslijedila poslije, za samo nekoliko dana. I iz ovoga se može jasno vidjeti koliko je nesretni Gajtan bio pretučen da je nakon zadobivenih rana ubrzo preminuo.

U ispitivanju i istraživanju o razlozima premlaćivanja Ivana Krištića Gajtana dobio sam odgovor da je Gajtan bio aktivan u pričama za vrijeme utakmice, koje su bile različitog sadržaja. a pred sam kraj utakmice ili na kraju, kad se narod počeo razilaziti, Gajtan je zapjevao:

Tito ćaća, a Jovanka majko,
U državi vas obožava svatko,
Bez obzira na vjeru i nacionalnost
U narodu vlada bratstvo i jednakost.
Jedni rade drugi drže kasu,
Jedni siju, drugi urod pasu…

***

Ovdje smo samo ukratko obradili osnove Gajtanova djelovanja u burnim povijesnim zbivanjima i mukotrpnog snalaženja u tim zbivanjima, njegovog života i življenja, posebice na razdoblje druge Jugoslavije. Nije bilo

lako živjeti u takvoj državi i društvu, u uvjetima izgradnje socijalizma, na putu ka komunizmu. uvijek s nekim nakaradnim promjenama. Ukratko ću opisati ono najznačajnije i to jednim uobičajenim kronološkim redom:

* Gajtan se suprotstavljao agrarnoj reformi i kolektivizaciji svojim *planom komande*. Naime, zavladao je politički napor Komunističke partije da ovlada seljaštvom (1945.-1952.), da ga kao „ostatak kapitalizma“ likvidira na način da privatne posjede pretvori u državni vlasništvo. Nije uspio i pored primjene različitih oblika represivnih mjera koji su primjenjivani od strane vlastodržaca.

* Komunističke vlasti prihvatile su marksističko učenje po kojemu je „vjera opijum za narod“. Bez obzira što nije bilo preporučljivo ići u Crkvu, na vjeronauk, bili su obilježeni svi oni koji su to činili. Međutim, narod se ipak nije mogao odreći svoje vjere. U narodu je vladao nemir i nespokojstvo. Ljudi su tražili i nalazili smisao življenja i to najčešće pomoću vjere. Vlast je nastojala da što više ljudi odvoji od Boga, slijedeći Marxovo učenje, kako je vjera „opijum za narod“.

* Kao posebno područje represivnih mjera jest komunistička direktiva u upravama škola u Hrvatskoj u traženju pismenih jamstava roditelja kako djecu neće „tjerati“ u crkvu na vjeronauk. Učenici koji su bili vjernici u školi su prikazivani kao neprijatelji, lošije su ocjenjivani ili se tražio formalni način za njihovo isključenje iz škole.

* Ne samo za vrijeme rata, već i poslije većina pučanstva osjećala je strah na mnogim područjima ljudskog življenja. Ta područja strahovlade odnosila su se najprije na OZN-u, a kasnije na UDB-u. KNOJ, KOS itd. Od ovih organa vlasti mnogi su stradali tijekom, a posebice poslije rata. Radilo se o masovnim likvidacijama i strahotama i to najčešće bez suđenja, što je tada bilo u skladu sa zapovijedima vrha vlasti druge Jugoslavije. Na takav način mnogi su završavali svoj život, što je ljudima ulijevalo strah, strah od iznalaženja uvijek nekih novih načina i prisila od strane organa vlasti u obračunu sa „narodnim neprijateljem“.

* Brojni primjeri komunističkih zločina kojima je rukovodio Josip Broz Tito, jugoslavenski državni i partijski vođa, manje su odraz želje za osvetom, a više su potaknuti željom za uklanjanjem političkih protivnika. Masovnim ubijanjima, materijalnim uništavanjima, protjerivanjem, upućivanjem u logore i razvlašćivanjem pripadnika narodnih skupina.

* Malo je danas živih osoba koje se mogu prisjetiti, možda čak i dobro sjetiti tih ratnih, a posebice poratnih dana. I tada bilo je lako uočiti kako majke, supruge, djeca, pa čak i nešto daljnja rodbina osjeća posljedice poginulog il nestalog hrvatskog vojnika, domobrana ili ustaše,. Dobro se sjećam kako su majke i supruge bile zavijene u crnu odjeću, bez obzira na posljedice.

* Odbornici, pripadnici OZN-e, UDB-e, KNOJ-a, NM-e, ORJUNA-ši i drugi, u pravilu su tražili izolaciju obitelji

domobrana i ustaša. Članovi obitelji teško su dolazili do zaposlenja, upisa u škole i fakultete, kod dobivanja bilo kakve pomoći itd. Bio je problem ili hrabrost biti dobronamjerni susjed, pomoći supruzi ubijenog ili nestalog hrvatskog vojnika; domobrana ili ustaše.

* U svim ovim vezama i odnosima potrebno je istaknuti da svi ovi i drugi komunistički zločini nisu i ne mogu biti antifašizam. Komunistima je antifašizam bio samo paravan za nastale zločine, što se ne smije i ne može poistovjećivati sa antifašizmom.

* Posebno je bilo teško za vrijeme Informbiroa i Golog otoka 1948. kada je među komunistima Jugoslavije bilo nesnalaženja i konfuzije u opredjeljenjima za Staljina ili za Tita i politiku SKJ. U tim opredjeljenjima mnogi su proveli teške godine internacije i prisilnog rada na Golom otoku, gdje ih se zlostavljalo psihički i fizički.

* Nakon rezolucije Informbiroa došlo je do novih bitnih promjena, odnosno do deformacije u proizvodnji i raspodjeli (1948.-1957.), gdje su ekonomija, ekonomski zakoni i ekonomska logika bili isključeni iz praktičnog gospodarskog života. Sve je to rezultat centralističkog planiranja, koji je predstavljao više represivnu mjeru nego ekonomsku logiku.

* Društveno-ekonomske i političke prilike (1957.-1959.) se mijenjaju donošenjem novih zakona. Program SKJ definira socijalizam kao društveno uređenje zasnovano na podru-

štvljenim sredstvima za proizvodnju. Naglasak se stavlja na afirmaciju samoupravljanja. Što se tiče nacionalnog pitanja Program smatra da je ono riješeno u oslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji.

* Društveno-ekonomske i političke prilike (1959.-1965.) su se mijenjale kako u samoupravnim, tako i u drugim odnosima. Najznačajnija promjena je omogućavanje slobodnog i masovnog odlaska radnika, seljaka, intelektualaca na rad u tada razvijene zemlje Europe i u druge zemlje svijeta. Tako se do kraja 1960.-tih u tim zemljama zaposlilo preko jedan milijun Jugoslavena, a među njima je bilo najviše Hrvata.

* Kao što je to bilo u prvoj, još je bilo više izraženo u drugoj Jugoslaviji da su Hrvati u odnosu na Srbe bili u inferiornom položaju, zbog nametnutog tereta ustaštva i ratnih zločina koji im se pripisuju, koje je savezni režim višestruko i neutemeljeno uvećao kako bi se pred jugoslavenskom i svjetskom javnošću pokazalo kako su Hrvati zločinački i genocidni narod.

* Teret ustaštva i domobranstva snosile su i obitelji pripadnika tih postrojbi. Kad bi bilo u pitanju zapošljavanje i stipendiranje za školovanje djece. S tim se može dovesti u vezu i malobrojnost Hrvata u državnim službama, vojsci i policiji. Tu je srpsko pučanstvo bilo povlaštenije u odnosu na hrvatsko. Tako su mnogi Hrvati opterećeni tom politikom napuštali svoju domovinu i odlazili u inozemstvo „trbuhom za kruhom“. Tu ih je pratila jugoslavenska tajna

policija, kako bi najistaknutije zagovornike hrvatskih interesa likvidirali.kao opasne osobe za jugoslavensku državu.

* Devizne doznake koje bi hrvatski građani zaposleni u inozemstvu slali u domovinu odlazili su u Narodnu banku Beograd, umjesto u Zagreb. Narodna banka Beograd određivala je njihove tečajeve i njima upravljala. Gajtan je jedan od rijetkih koji je svojim „planom komande“ isticao ovaj problem, kao što je isticao i druge i to na nacionalnoj osnovi, za koje je politika i Partija smatrala da je to pitanje riješeno komunističkom revolucijom u Drugom svjetskom ratu.

* Upravo diranje u to nacionalno pitanje je uzrok Gajtanove smrti. Komunisti su smatrali da je to pitanje riješeno u Drugom svjetskom ratu, da u Jugoslaviji vlada bratstvo i jedinstvo svih naroda i narodnosti! Pouzdano je poznato kako je Gajtan o životu i smrti rado govorio drugima u svojim govorima i razgovorima. Svi govori i razgovori bili su protkani vjerom, molitvama, nadi i ljubavi i to najčešće s vjerskih i teoloških aspekata. Posebno područje njegovih govora i razgovora je domoljublje, što se vidi i iz prethodnih tekstova.

* * *

Nakon smrti seke Ane, koja je umrla 27. siječnja 1963. godine, Gajtan je govorio o tome kako gubi volju za životom, pogotovo nakon premlaćivanja od strane udbinog žbira Nikole Glumca, te je sam nagovještavao

skoru vlastitu smrt. Nekada bi i zavapio, kako su pričali susjedi: „Spreman sam, Gospodine“ ili „Uzmi me Gospodine“.

Dobro se sjećam, bilo je to na proljeće, negdje oko 1980. godine, susreo sam Gajtanova nećaka Antu, zvanog Sivalj i to u Dugom ratu u blizini Omiša. Uz kavu, pričao mi je kako je sretno oženjen i da ima tri kćeri, da je zaposlen i da je sve u svemu zadovoljan. Kao stariji susjed izrazio sam zadovoljstvo životnim uspjehom. Pored toga, ja sam nastojao razgovor usmjeriti prema Gajtanu, na njegovog strica, te što više saznati posljednjim danima njegova života.

Gajtanov nećak Ante mi je pričao kako je njegovog strica Ivana, zvanog Gajtana, bilo prije teško vidjeti u njegovoj kućici, jer je stalno negdje putovao i tako tijekom svojih putovanja pričao o njemu interesantnim temama: vjeri, molitvama, ljubavi, nadi, domoljublju itd.

Nakon zadobivenih udaraca nije se više ustao, nije više stao na noge. Nećak Ante dalje priča, kako je nastupila velika promjena, vidno se osjećalo kako je stricu dosta života i življenja, tim prije što je izgubio najdražu osobu, seku Anu, svoju životnu uzdanicu, a moju tetu, i pored velike pažnje koju su mu susjedi pružali. Bio je u takvom zdravstvenom stanju da više nije nalazio smisla za daljnji život, a kamoli životariti kad bi se kojim slučajem oporavio od zadanih mu teških udaraca po svim dijelovima tijela, možda i s pokojim slomljenim rebrom ili kosti. Sjećam se da mi je rekao kako je svaka ljudska prosudba neminovno osobna, „pa će to biti i ova moja“.

Gajtanovo stanje se sve više pogoršavalo, priča nećak Ante. „Ostao je i dalje susretljiv prema ljudima koji su ga neprestano obilazili u njegovoj kućici, ali je postajao sve više i više nervozniji. Na njegovom inače staračkom blijedom namreškanom licu nije bilo nimalo rumenila. Strica su dolazili posjetiti prijatelji i poznanici sa svih strana. Susjedi su bili uvijek nazočni. Dobivao se dojam da su se dogovorili kada će tko dežurati i što će tko donijeti za dnevne obroke. Uvijek je trebala biti topla juha. Očekivalo se da će striko Ivan, tako sam ga najradije zvao, preboljeti nasilno zadane mu boli. Taj Gajtanov slučaj i u ono vrijeme, kada nije bilo komuni-kacijske tehnike kao danas, bio je tema po cijeloj Imotskoj krajini i šire. Bio je pješak na duge staze, a ubrzo postade poguren starac. Odmah sam pomislio na stihove S. S. Kranjčevića:

„Ko zvono, što ga s gorda vrha
Odsječe munje ljuti rt
Te tresne, jekne pa se skrha
I otplače si samo smrt.“

Sjećam se dobro, na dan prije stričeve smrti, priča nećak Ante, stric je bio u vrlo lošem stanju. Pozdravili smo se pogledom. Klimnuo je glavom, dao mi je samo znak da je još živ. Na njegovu staračkom blijedom licu ocrtavala se smrtnička bol. Osjećao sam njegovu nemoć, jer „krv nije voda“. Vidjelo se da je došao kraj, da polako skončava. Isprekidanim i jedva prepoznatljivim glasom izrekao je sljedeće riječi: „Evo, dragi nećače, kako vidiš, sav sam iznemogao. Došlo je vrijeme, moram napustiti tebe, brata Antu i njegove sinove Mirka i Vinka (Vicka), obitelj seke Mile Kujundžić, drage susjede i sve prijatelje i poznanike

kojih je doista mnogo. Drago mi je da si ti i sada kod mene. Dakle, sve teče i sve se mijenja. Sve u svoje vrijeme. Čovjek je uvijek na nekom putovanju, čak i dok zemlja spava...“

Sjetih se Tinovih stihova:

„ ...Tamo, tamo da putujem,
tamo, tamo da tugujem;

da čujem one stare basne,
da mlijeko plave bajke sasnem;

da više ne znam sebe sama,
ni dima bola u maglama.“

Poslije manje stanke, udahnuvši malo zraka. striko Ivan je nastavio: „Evo. što ti je jadni čovjek. Iz praha je nastao i u prah će se pretvoriti. Prepuštam se vjetru i zemlji da prah razaspe. Bog sami zna gdje će sve doprijeti. Čini mi se da su moji dani na ovom lijepom svijetu bili kratki i brzo odbrojani. Mnogo toga sam izrekao, mnogo govora i razgovora, mnogo je bilo, nadam se, i korisnih izričaja. Misli su dolazile i odlazile. Bio sam privođen i udaran, ali ovo zadnje je bilo teško, bolno i smrtno... I tu je stao, odnosno zastao... Napravio je nekoliko dubljih udisaja i izdisaja...

Nakon nekoliko sekundi, još je dva-tri puta duboko udahnuo. Nisam bio siguran je li se meni obraćao ili je govorio onako tužno i teško, za sebe: „Sve teče i sve se mijenja. Kao što se magla podiže u zoru iznad ove naše krške rijeke, koja za sobom ostavlja rosu u polju, a sunce je polako raspr̀si i pretvara u oblake koji donose kišu.

Ljudski duh i materija čine svoje. Oni stalno kruže po uhodanom redoslijedu bez zastoja.

Ja sam uvijek živio u narodu i s narodom. Budite sigurni, moj duh vas neće napustiti. On će sve vas neprimjetno posjećivati. Vi će te se, nadam se i dalje sastajati, raspravljati i kad ja odem. U vjeri, molitvi i nadi je spas. Ljubav je vječna. Ona ne odlazi. Ona prodire kroz beskrajna prostranstva. Sve u ljubavi i s ljubavlju, svi putovi vode u vječnost, jer smrt nije kraj."

Stric Ivan je pričao o krajolicima kroz koje je prolazio; krajolici Imotske krajine i njezine okoline i susjedne nam Bosne i Hercegovine, gdje je sve dolazio, što je sve doživljavao i proživljavao. Radilo se tu ipak o dugim relacijama. U to vrijeme nije bilo prometnica ni približno kao danas. Sve je savladavao pješice. Posebice je pričao o ljepotama Imotske krajine.

Eto, tako, dragi moj nećače Ante, koliko toga sam mogao još obići i katoličku vjeru širiti i produbljivati, a posebice svete sakramente, snagu i moć duha, značenje Crkve koju nam je Krist u ostavštini ostavio, uključujući tu i druga područja koja se odnose na snagu katoličke vjere i molitve.

Pri tome se prisjećam Tina Ujevića, eto i on je umro prije osam godina, koji je 1926. objavio svoju „Uspavanku iz Krivodola", gdje posebno ističe župu Podbablje iz koje i sam potječe, a u župi Podbablje spominje i negdašnji dernek na Mladence (28. prosinca) u zaseoku Drum iz kojeg, kako se smatra, potječu i Ujevići iz Krivodola. Zbog toga navodim dio teksta pjesnikovih

hodočašća kroz župu Podbablje iz pjesme „*Hodočašće po Zagori“:*

U ropstvu jezerskih vila
što je sreća i nada ja brojim:
sam hodam i na nogama stojim,
a tu je moj plamen
i divovska krila:
na nebu golemi znamen,
mlin, tri vrela, pet gostiona,
sedam križeva, jedan veliki kamen
i rastrkano mnoštvo zvona.
Mnoštvo stijenja, tuce stabala vitih
i jedan prebijeli most
što vječnu rječicu utaman kiti.
Na njemu putnik, zadubljen gost.

Eto, tako, dragi moj nećače, šta ti je to ljudska sudbina, dođe neprijatelj pa ti sreza krila. Svi moji daljnji planovi su propali. U narodu se kaže kako nada umire posljednja. Nikada nisam bio bez nade, uvijek sam gajio optimistične poglede na život i svijet, ali ja sam toliko istučen da sam dotučen u pravom smislu.

Nema izgleda da zdravstveno stanje bude bolje. Može biti samo gore i gore. Svemu dođe kraj, a taj kraj je samo smrt. Pa, i to je za ljude. Stari Latini kažu: *Homo est nihil humani, a me alieno puto.* (Čovjek sam i sve što je ljudsko nije mi strano).“

Sve ove riječi nećak Ante je tako tečno i osjećajno izgovarao da sam i ja sažalijevao toga jadnog toliko ispremlaćenog čovjeka, mogli bismo reći starca, posebice stoga što sam ga od djetinjstva poznavao, kojemu je preostalo

samo da jauče, da dozivlje Boga u pomoć, očekujući kraj, a koji je još mogao koju godinu živjeti. Odmah mi na pamet sinu Tinova *Svakidašnja jadikovka,* jaka i potresna pjesma, gotovo ispovijed o ljudskoj samoći, otuđenost i njegovoj potrebi za toplinom, ljubavi.

Poetičnost stričevih riječi, priča dalje Ante, plijenila je moju pozornost, svaka riječ je vrijedna pažnje i poštovanja. Uvijek sam se stricu divio, divio i katkada čudio. Imao je specifičan, neuobičajen život. Uvijek je dolazio do nekih, čak i novih misli i spoznaja. Te misli i spoznaje su mu pomagale da uvijek nađe smisao života i življenja na ovim planetarnim prostorima, tako je uvijek, čak i uspješno za svoje poglede, ovladavao vremenom i životom. Cijeli život je govorio i razgovarao. Uvijek je skupljao i uvijek bi skupio snage, pa je i dalje nastavio o mislima i spoznajama: „Misli i spoznaje su kao planinska rijeka, čiju silu je teško uništiti, a nema potrebe da se uništava, neka teče, kako teče, sve dok taj tok, ti brzaci ne smetaju nikome. Zašto bi i smetali“ – i tu je zastao, malo predahnuo, zatim nastavio svojim teškim i isprekidanim, ali razumljivim glasom: „Neka priroda čini svoje. I do sada je to činila, činit će i ubuduće.“

U kratkom predahu, popivši nekoliko gutljaja zasla-đene tople vode striko je nastavio: „Prirodno je da čovjek umire, da se djeca rađaju, da rastu i napreduju, da čine dobra djela. Prirodno je da se smrt ne može prikriti i velika nepregledna tišina zanemariti. Ja ću uvijek na vas misliti. Grešnicima neka Bog grijehe oprosti.“

Opet mali predah, mala stanka. Pogledali smo se u muku i tišini. Striko je govorio, uprtim pogledom u mene,

kao da je naglas sanjao: „Gdje god pođete ovim našim lijepim krajem, ovom našom lijepom domovinom, svugdje su groblja predaka, svugdje su sjećanja, na znane i one neznane. Sve to rastužuje i veseli. Svi mi smo živući potomci tih koji su se nekada pod sasvim drugim okolnostima rađali, živjeli i za dostojanstveno i ljudsku čast borili. Sve te misli, sve te spoznaje predstavljaju smisao života, predstavljaju duh zajedništva, duh ljubavi, a taj duh je upravo stalna borba koja stvara i razara, koja teče, poput ove naše planinske rijeke. I oni, ti naši prethodnici, su radili i griješili, ljudsko dostojanstvo čuvali i za njega se borili. Oni su se poput nas i sastajali, govorili i razgovarali, bili i ostali vrijedni pažnje i poštovanja, vrijedni pohvale. Okrivljavati ih zbog možebitnih pogrešaka značilo bi kao okrivljavati godišnja doba zbog njihove promjenjivosti...“

Naglo uperivši pogled u mene, striko je nastavio: „Ante moj, dobro moje i svi dragi drugi, svi i svugdje, svi moji i samo moji, po svim stazama i bogazama kud sam prolazio i dolazio, svi i svugdje u našoj lijepoj domovini, ovo je zadnje moje. Jedino što žalim jest što sam dao manje od onoga što sam trebao dati. Nisam mogao, jer je naprasno i neljudski prekinut moj život. Sada razmišljam, možda me to i tješi, jer je to moja sudbina. Ali takav je čovjek, nikada ne zna što nosi dan, a što noć, danas jesi sutra nisi. Mi ne znamo sudbu i sve što nas čeka. Nikada nisam mogao pomisliti da ću život ovako završiti, da ću ga završiti silom i snagom drugih. Ali, sve je u Božjim rukama.“

I na kraju, pri zadnjim i skoro nečujnim riječima, jedva je izustio: „Ne zaboravite, čekat ću vas. Vi nastavite

pjevati i uživati, a ja ću u svojoj samoći od vaših želja i čežnji sagraditi tvrđavu na nebu, ne ovakvu u suhozidu sagrađenu kao što je ova u kojoj sam živio i u kojoj sada živim. Čekat će vas nova, za vas neuobičajena, u kojoj ću vas sa zadovoljstvom čekati, nadam se i dočekati. Vidjet ćete, bit će lijepa, zajedno ćemo joj se diviti. Morat ću dobro razmisliti kako vas lijepo dočekati i s vama u njoj uživati. Vidim i osjećam, dolazi rastanak. Očekujem ponovni sastanak!“

Ovo su bile posljednje riječi, javna ispovijed moga strike Ivana, zvanog Gajtana. Prije toga Gajtan se po običaju uredno ispovjedio i Bogu pomolio. Umro je, kako je tadašnji podbapski župnik fra Nikola Bilić upisao u matičnoj knjizi mrtvih, u četvrtak, 19. prosinca 1963. godine. Hvala mu na svemu i doviđenja. Doviđenja do susreta u kuli na nebesima... Bio je to divan i nezaboravni razgovor... I opet u mojim mislima stihovi našega Tina:

Neka od tijela ne ostane praha,
neka od duše ne preteče plama;
neka u požaru nestane mog daha,
a povrh lijesa bude vječna tama.“

Sugovornik Ante je podigao glavu, uperio pogled kao da se probudio, te mi reče, onako zanesen, u punini žalosti: „Eto, tako je to bilo!“ I ja sam bio pun zanosa i rekoh: „Eto, što ti je jadni čovjek, danas jesi sutra nisi!“

O tome, što ti je taj jadni čovjek, naš pjesnik Jure Franičević Pločar kazuje stihovima:

Kad umire čovjek
zemlja postaje teža
i dublja

za jednu ranu
crnja za jednu jamu
i jedan zakucan kovčeg.
Kad umre čovjek
svijet bi morao stati
I zadrhtati.
težinom tuge
dubinom bola
u šutnji koja bi rastvorila vrata mrtvačnica
i podigla ploče grobova
kao umorne kapke iza besane noći.
Kad umire čovjek, umire dio svijeta
i zemlja postaje teža
iskusnija
i ljudskija
i veća za jednu ranu
i dublja za jednu jamu.

II. dio

Smrt i pokop

Nakon zadobivenih udaraca od milicionara, Ivan Krištić Gajtan nije se više ustao, nije više stao na noge. Nastupila je velika promjena, vidno se osjećalo kako je došao kraj života i življenja, tim prije što je izgubio najdražu osobu, seku Anu, svoju životnu uzdanicu. Bio je u takvom zdravstvenom stanju da više nije nalazio smisla za daljnji život, a kamoli životariti kad bi se kojim slučajem oporavio od zadanih mu teških udaraca. Srećom, nije dugo bolovao, napustio je ovaj svijet, kako je već zapisano 19. prosinca 1963. godine.

Pogreb je bio po uhodanom običaju sutradan. Rodbina je zakazala pogrebne obrede u dogovoru sa župnikom fra Nikolom Bilićem. Pogreb je zakazan 20. prosinca 1963. godine u 15 sati. Na pogreb su došli mnogobrojni iz cijele Imotske krajine. Pročuo se glas o njegovoj smrti nadaleko pa su neki došli čak i iz obližnje Hercegovine: Posušja, Gruda...

Bio je to velik sprovod, mnogo svijeta, mnogo vijenaca. Ja sam nosio križ na čelu duge pogrebne povorke, priča nećak Ante. Župnik je molio uobičajene molitve. Povorka je išla od Krištića prema groblju na Kamenu Mostu. I ovo je bio znak i potvrda da je Gajtan bio popularan kod našeg naroda. Odar (lijes, kapsilu) su nosili rodbina i prijatelji, po dvojica sprijeda i straga. Mnogi su lijes htjeli nositi, ljudi za nošenje su se često

mijenjali, sve dok ga nisu unijeli u crkvu sv. Luke. Odar pred oltarom bio je prekriven cvijećem i vijencima. U prvim redovima bili su, kao što je i običaj, članovi bliže i daljnje rodbine, a iza njih ostali. Mnogi ili bolje reći većina nije mogla stati u crkvu, već su ostali na groblju dok je trajao crkveni obred.

Župnik je započeo pogrebni obred uobičajenim psalmom, liturgijskim molitvama, poškropivši pri tom cvijećem prekriven Gajtanov kapsil. Ministrant je pročitao prigodnu Pavlovu poslanicu. Poslije otpjevana evanđelja, fra Ivan je održao dirljivu propovijed. Prisjećam se i sada nekih riječi od njegovih izrečenih misli župnika fra Nikole posvećena našem pokojniku Ivanu Krištiću. Evo nekih od njegovih izrečenih misli:

„Iz naših vidika odlazi u vječnost čovjek velika srca, plemenita duha, čovjek i prijatelj svih ljudi, sve skupa i sve zajedno. Ostavlja nas naš Krištić Ivan, zvani Gajtan onakav kakvog smo ga poznavali: veselog, uvijek spremnog za pomoć, za savjet, za druženje, veliki domoljub, vjernik...

To sve pojedinačno i sve zajedno Ivan Krištić Gajtan, sada već dragi pokojnik, bio je to čovjek i vjernik, čvrst kao biokovski kamen, postojan u svemu, a ponajviše u služenju prema svojima i prema drugima i uvijek vjeran svojoj vjeri i svome Stvoritelju sve do same smrti. Dobri Pastir bio mu milostiv i neka ga uvede u svoj vječni mir i spokoj. Hvala ti dragi Ivane za sve što si učinio za ovaj svoj napaćeni narod. Dobri pastir bio mu milostiv i neka ga uvede u svoj nebeski mir i spokoj.“

Župni pjevački zbor „zakantao“ je potom starim imotskim napjevom veličanstveni himan *Dies irae*..., *U*

dan gnjeva..., remek djelo latinske poezije koji se kao liturgijska sekvenca pjeva na misama zadušnicama ili kod pogrebnog obreda. Sve su nas ganule te toliko puta ponovljene riječi: „U dan onaj, u dan gnjeva ognjem svijet će se sav da sijeva!“ A i Ivan Krištić kao čovjek vjere i molitve je tako duboko i čvrsto vjerovao da će na Sudnjem danu Krist pobijediti sve svoje neprijatelje na dan suda i kazne, kada će se svima u potpunosti očitovati Božja providnost za sve ljude koji su živjeli – objava Božje providnosti i dobrote. To Božje očitovanje Njegove beskrajne pravde ispunit će ljude strahom i drhtanjem.

Onako, mimo svoje volje, samo od sebe te liturgijske riječi produbile su u meni prisjećanje na neponovljiv Mozartov *Requiem* na splitskom Peristilu kada je stavak *Dies irae*... započeo fortisimom trublja i timpana, uz skladnu tutnjavu cijelog orkestra kao da se najavljivao pravi Sudnji dan.

U našoj župi ni tada ni danas rijetki su slučajevi da se drže govori na pogrebu, osim svećenika koji ispunjava onaj svoj zacrtan vjerski obred uz koju posebnost koja je za života krasila pokojnika.

Nakon pogreba narod koji se na groblju okupio i pažljivo pratio pokop počeo se pojedinačno ili grupno razilaziti uz različite komentare života i življenja Ivana Krištića, zvanog Gajtana. Neki su mu se divili, a neki čudili iz opisanih razloga. Najveće divljenje i čuđenje je ipak njegova odanost vjeri i molitvi.

To je bio njegov zacrtani put, neki su međusobno pričali, to je bila njegova sudbina, cesta njegovog života, kojom se kretao koju je slijedio šireći vjeru i molitvu od

svojih mladenačkih dana, bez obzira na probleme na koje je nailazio posebice poslije Drugoga svjetskog rata, kada je vjera smatrana „opijumom za narod“. Gajtan je ipak uvijek imao snage da širi vjeru i molitvu, posebice Svete sakramente.

Međutim, na skupovima na kojima je Gajtan govorio bilo je vjernika,a i nevjernika. On bi govorio uravnoteženo, da zadovolji jedne i druge. Obično bi nastupao sa pozicija kako je sigurno da se ne može tvrditi da Bog ne postoji, ali se može vjerovati u njegovo postojanje. Mnogo toga je za čovjeka nepoznato. Čovjek još nedovoljno poznaje i samoga sebe, a svemir je još nedokučiva tajna. Bog je duhovno biće, osjetilima nedohvatljiv, neopipljiv i očima nevidljiv. On je iznad metoda i dohvata, pa ni znanost ne može tvrditi njegovo postojanje, a niti nijekati, tu vrijedi pravilo osobne opredijeljenosti, da li vjerovati ili ne. Ali, nepromjenjivi zakoni prirode bezgraničnost čovjekovih misli upozoravaju na Njegovu postojanost, isto kao što i mi postojimo kao Njegova stvorenja.

Otkad čovjek postoji na zemlji, postoji i njegova religioznost, postoji vjera u nešto „iznad“. U tom povijesnom razvoju vjere javlja se Isus Krist koji dokazuje svojim djelima da je Sin Božji, da se u njemu otkriva tajanstveni i nevidljivi Bog. Nesporna je i s aspekta povijesne znanosti Njegova postojanost i Njegova djela, kao i djela Njegovih učenika, koji su i svoje živote dali kako bi dokazali istinu koju je Krist sa sobom donio. Krist je Otkupitelj i Spasitelj, a Crkva je Njegovo djelo, koja svjedoči Radosnu vijest o Njemu, zapisanu u Novom zavjetu. Vjernik sa zadovoljstvom prihvaća Radosnu vijest,

Krist je u njemu, u njegovoj duši, svijesti i podsvijesti. Sv. Augustin je govorio: „Nemirno je srce naše, dok se ne smiri u tebi. Papa Pavao VI. piše: 'Suprotno svakom očekivanju, svijet Boga, unatoč tolikim znakovima odbijanja ipak traži, hodeći neobičnim putovima i bolno osjeća potrebu za njim.

Znanost ne može pobiti niti zamijeniti religiju. Znanstveno-tehnološki razvoj sve više dovodi do materijalnog napretka, ali duhovno čovjek postaje sve siromašniji, ne slijedi taj materijalni napredak. Sve aktualnije postaju Isusove riječi: Slavimo te, Oče, Gospodaru neba i zemlje, što si ovo sakrio od mudrih i umnih, a objavio malenima. (Mt 11,25)

Pri ovom imajmo na umu Isusove riječi: Ustat će mnogi lažni proroci i mnoge zavesti. Razmahat će se bezakonje i ohladnjet ljubav mnogih. Ali tko ustraje do svršetka bit će spašen. (Mt 24, 11-13) Isus jamči plodonosnost onima koji su s Njim povezani: Ja sam trs, a vi loza. Tko ostaje u meni i ja u njemu, taj donosi mnogo roda. Uistinu, bez mene ne možete ništa učiniti. Ako tko ne ostane u meni izbačen je kao loza, i osušio se… (Iv 15,5-6)

I pored toga, masovni ateizam je pred našim očima, ljudi žele biti gospodari života po svojim zamislima kao i uvijek Bog će imati zadnju riječ. Bog neće dopustiti da bezbožnici unište vjeru i Crkvu, jer je po volji Božjoj, Sveti Duh uvijek na djelu. Kršćanska nada se ne može uspoređivati sa naivnim optimizmom. Sveti Pavao o tome govori ovako: Znajte ponajprije ovo - u posljednje dane će se pojaviti zlobni izrugivači. Povodit će se za svojim

požudama i pitati: što je s obećanjem njegova Dolaska. Ne kasni Gospodin ispuniti obećanje, kako ga neki sporim smatraju, nego strpljiv je prema vama, jer neće da tko propadne, nego hoće da svi prispiju k obraćenju. (Pt 3,3-4;3,9)

Postoje različite vrste vjera i religija na svijetu, sve se one međusobno razlikuju, u te razlike nećemo ulaziti, a svima je zajednička vjera u Boga, kao temeljne vrijednosti u traganjima za spoznajom i smislom. Ta vjera u Boga povećava odgovornost za život stvoren od Boga koji je čovjeku dao razum kako bi mogao tragati za smislom života, najbolje što je moguće.

Kad čovjek ima vjeru, ima i nadu u ostvarivanje sreće. Čovjek se uvijek nada, živi u nadi. Nada je povezana sa sudbinom, kao i sa srećom i nesrećom. Težnja je u nadi za srećom, u ostvarivanju spoznaje i smisla što se nalazi u pozadini svih čovjekovih težnji i nagona, vodeći računa o smrti kao zajedničkoj sudbini svih ljudi. Skladnost između života i smrti čovjek može naći jedino ako u smrti nalazi smisao života. Optimisti za razliku od pesimista traže smisao i sreću ne razmišljajući o smrti.

"Čovjek uopće ne podnosi misao na smrt, iako nije besmrtan. Svatko se nada da će nadvladati bolest i da će se riješiti nevolja... Ni mladi uopće ne misle na smrt. S takvim se mislima mladi ljudi samo bezbrižno pogledavaju. Mladost živi s takvim žarom kao da će vječno živjeti... Biološki život čovjeka ne zadovoljava. Jednostavno bivstvovanje već je samo po sebi raspadanje." (Nada Kraigher, *Terminus*)

Svaki čovjek živi u težnji za ostvarivanjem smisla života, o tom uspjehu ovisi njegova i nada i životna sreća. Ako je u životnoj nadi ostvario smisao i sreću, tada i smrt nije teška. Sv. Pavao kaže: "Smrti, gdje je tvoja pobjeda? Gdje je smrti, žalac tvoj?" (1 Kor 15,55) Kod pesimista i kod nesretnih sve je drugačije. Oni prihvaćaju život i smrt sa gorčinom, prezirom i ironijom. Njihova je nutrina prazna i iznakažena, sve što rade poprima negativni predznak. Ne mogu biti sretni ni u dobru ni u zlu, ni u životu, ni u smrti. I za sretne i za nesretne obrazac za pojavu smrti - sveden je na zajednički nazivnik života.

Rijetko je tko tada u Gajtanovo vrijeme smogao snage da se sa svojim postupcima odupre tadašnjem socijalističkom režimu sa strogim centralističkim planiranjem i upravljanjem. To je Gajtan radio i javno se suprotstavljao svojim *planom komande*. Mora se priznati da je pri tome imao sposobnost da u nekim situacijama svoje ponašanje pretvara u napadaje ludila. U tome je, mora se priznat, imao uspjeha.

Rijetko je tko tada u Gajtanovo vrijeme smogao snage da širi ljubav tumačeći Prvu Pavlovu Poslanicu Korinćanima koja se odnosi na *Hvalospjev ljubavi.* Gajtan je to na sebi svojstven način uspješno tumačio.

Sv. Pavao o hvalospjevu ljubavi kaže: "Kad bi ljudske i anđeoske jezike govorio, a ljubavi ne bih imao, bio bih mjed što ječi i cimbal što zveči. Kad bih imao dar proricanja i znao sve tajne i sve znanje; kad bih imao puninu vjere, tako da bih brda premještao a ljubav ne bih imao, bio bih ništa. Kad bih na hranu siromasima razdao sve svoje imanje, kad bih tijelo svoje predao da se sažeže,

a ljubav ne bih imao, ništa mi koristilo ne bi... Sada ostaje vjera, ufanje i ljubav - to troje - ali je najveća među njima ljubav." (1 Kor 13,1-13)

U hrvatskom jeziku vjerojatno nema te riječi koja bi imala toliko definicija kao riječ "ljubav." Najčešće se kaže: Sve je ljubav! Ali kad su Gajtana pitali, što je ljubav? Gajtan bi odgovorio kako na to pitanje nije moguće precizno odgovoriti, jer je ljubav sveobuhvatna. Univerzalna ljubav jedino pripada Bogu, jer Bog je ljubav.

U mojim mlađim danima, u vremenu kada je Gajtan živio i kada je zdušno propovijedao, nisam mogao niti pomisliti da ću o Gajtanu i njegovom poimanju ljubavi pisati. Istina je da je Gajtan sve propovijedao u duhu vjere. On bi učestale pojmove iz života obično objašnjavao citatima iz Biblije.

U ljubavi je nada i sudbina čovjeka, vjera i nevjera, svjetlo i tama, smijeh i osmijeh, plač i suze, u ljubavi je i traganje za spoznajom i smislom, u ljubavi je nada i sudbina, vjera i nevjera itd. Svi pozitivni poticaji i njihova realizacija sadržani u ljudskom biću ostvaruju se kroz osnove ljubavi, javljaju se kao istinska priroda svake duše u kojoj su koncentrirani svi poticaji i osjećaji, pokretačke snage unutarnjih poticaja, davanje i primanje. Nema te osobe koja ne posjeduje ljubav koju bi mogla davati. To je snaga i sila koja stvara i otvara poticaje i osjećaje. To je najmoćnija sila u svemiru, najveći magnet koji privlači privlačno, magnet koji sjedinjuje bogatstvo duha i uma svake Bogom dane osobe.

Ljubav je i zahvalnost koja ide od pojedinca prema drugima, kao i opraštanje drugomu. Ljubav je sposobnost

slušanja i razumijevanja. Ljubav je svetost i poniznost, ljepota misli, marljivost i ustrajnost. Ljubav je zanos koji olakšava postizanje uspjeha. Ljubav je iznad pravde i zakona, iznad čovjekova mišljenja, to je čudesno sredstvo koje dopire do svake ljudske duše, jedina istina na svijetu, istina koja ide iz središta prema vanjskim rubovima. Ljubav je radosno i vječno sjećanje na valjano upotrijebljen život. Ljubav je najveća svemirska sila, nepokoriva i neodoljiva, naše unutrašnje 'ja'. Ljubav je sladak dah proljetnog pljuska, najvažniji sastojak života; iskrenost, poštenje i vjernost, nesebičnost i zahvalnost, radost koja donosi zdravlje i produljuje život.

* * *

Gajtan je širio domoljublje, što se vidi iz Gajtanovih dotadašnjih nastupa, kao i iz ovih stihova, koje je Gajtan rado, posebice pred smrt citirao, zbog kojih je na smrt pretučen i u smrt upućen.

Tito ćaća, a Jovanka majko,
U državi vas obožava svatko,
Bez obzira na vjeru i nacionalnost
U narodu vlada bratstvo i jednakost.
Jedni rade drugi drže kasu,
Jedni siju, drugi urod pasu…

„Danas na ovom mjestu i svugdje gdje je Gajtan dolazio, nema mjesta očaju. Tuzi i boli svakako. No, na kraju, svi ostajemo srećom i zadovoljstvom da je s nama i uz nas živio časno, pošteno i plemenito, naš, zaista naš zauvijek

voljeni Gajtan. U boli i tuzi, sa suzom u oku i gropom u grlu, prepuštamo te naš dragi Ivane u vječnost ostajući ispunjeni srećom i zadovoljstvom da si s nama i uz nas živio časno i plemenito, naš dragi Ivane. Pored različitih pogleda na život i smrt, na životni tijek, na svijet i životni vijek, ostaje jedina istina da je smrt naša sudbina i to specifično, za svakoga od nas pojedinačno."

Ivan Krištić, jedan od rijetko zagonetnih osoba, svojim je djelovanjem zaslužio da ne ode u zaborav. Mnogi su u Imotskoj krajini, ali i šire, o njemu priče pričali, vodili razgovore i danas to čine, a to će činiti i ubuduće i to priče proturječnog sadržaja. Radi se o osebujnoj i nadasve tajanstvenoj osobi koja se po nekim neuobičajenim osobnostima rijetko može susresti.

Rado i sa sjetom se prisjećam te nadasve pametne i mudre osobe sa svestranim znanjem, s puninom životnih nadahnuća, životnim putokazima i obrascima kao duhovnim pomagačima, proročkim i drugim za nauk vrijednim osobinama koji se javljaju kao duhovni pomagači u otvaranju uvijek novih vidika u potpunom ovladavanju spoznaje o sebi i uspješnom traganju za spoznajom i smislom vlastita života i življenja na ovim planetarnim prostorima.

I zato, dragi naš Ivane, mi svi obožavatelji tvoji upućujemo ti u zamjenu za posljednji pozdrav sljedeće riječi: „Veliki pravedniče, ljudino naša, snuj vječnim spokojem u zemlji hrvatskoj, u zemlji imotskoj koju si toliko volio i koja te je voljela. Dakako, zajedno s nama!"

I tako, na kraju, svijeća se ugasila, ali je svjetlost ostala, svjetlost koja nas je godinama obasjavala svojom

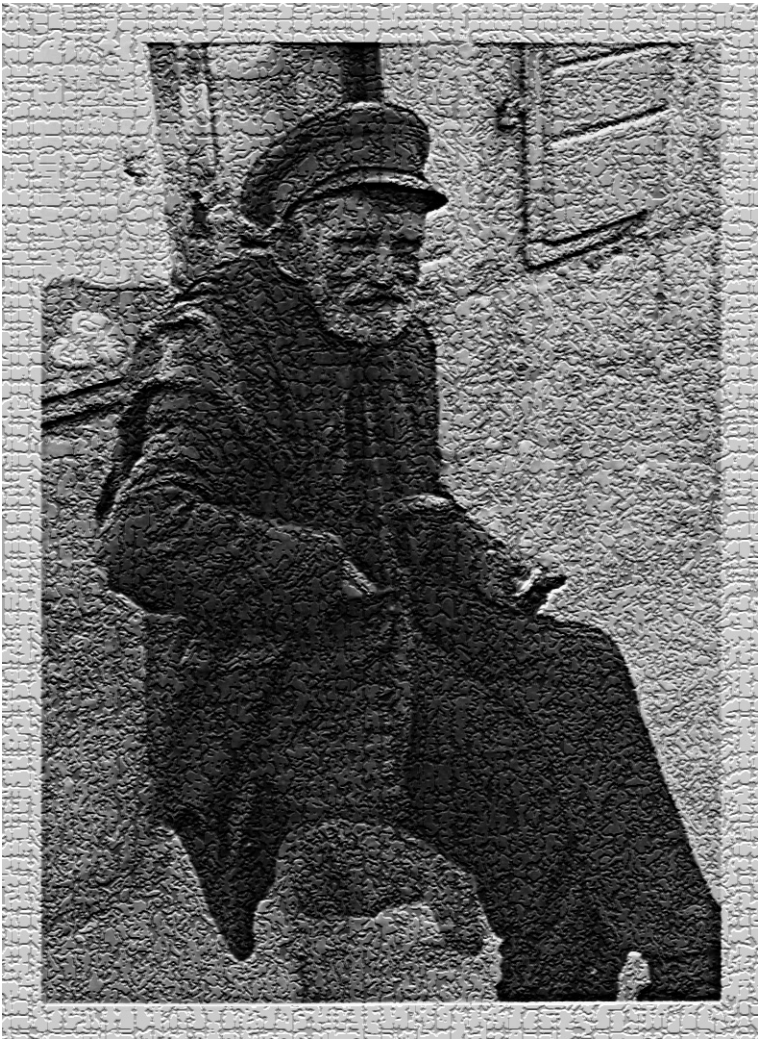
ljubavlju, svojom plemenitošću, svojom dobrotom, svojom iskrenošću, svojim poštovanjem, svojim vrlinama.

Hvala ti dragi Ivane, Gajtane, za sve što si učinio za svoje i za druge. Hvala ti na svakom osmjehu, na tvojoj ljubaznošću u svakoj prilici, tvojoj ljubavi prema vjeri i molitvi, tvom domoljublju, tvom odnosu prema meni, nama, svima…

Na kraju, vrijeme brzo prolazi, evo polagano ulazim i ja kao svjedok vremena i živim deveto desetljeće života. I danas se prisjećam i sjećam tebe, Ivana Krištića Gajtana, uvijek dragog, dobrog i plemenitog i nezaboravnog čovjeka i uvijek dragog susjeda. Teško je davati i dati ocjenu tvojega života. ali ipak si, ti Ivane, jedan od rijetkih koji si imao iznimno specifičan život i življenje. I, upravo, baš zbog tih svojih specifičnosti života i življenja zaslužuješ posebnu pažnju, poštovanje i divljenje.

Minulo je, evo, više od pola stoljeća otkako je Župu Podbablje, jednu od najvećih i najnapučenijih župa Imotske krajine, i ovaj svijet zauvijek napustio naš mitski Gajtan. Zbog svojih osebujnih, zagonetnih i neuobičajenih osobnosti života i življenja zaslužuje i ovaj tekst i ove pučke stihove:

Ne smije se zaboravit ime tog junaka,
U Imotskoj krajini znade ga kuća svaka,
I u svim domovima naše Hercegovine
Slava i dobar glas nikad neće da ga mine…

III. dio

Neke Gajtanove životne dogodovštine

Kroz sve to vrijeme Gajtanovog burnog života, narod je pamtio i zapamtio, prisjećao se i prisjetio mnogih njegovih dogodovština, raznih priča i pričica, raznih dosjetki. Mnogo toga je zaboravljeno. Mnoge bi mogle biti zapisane kao male priče, pripovijesti crtice, svaka s naslovom iz narodne poslovice, kakve duhovite izreke ili tome slično. Evo njih nekoliko koje sam osobno doživio i zapamtio, a do nekih sam došao istraživanjem i propitkivanjem, a tih je sasvim mali broj.

Gledaj svoga posla!

Kao gimnazijalac išao sam često s ocem u Krnjevice da na proljeće obiđemo vinograd. Da bismo došli do našeg posjeda, trebali smo proći kroz Krištića zaselak. U jednom neobrađenom vrtlu vidimo Gajtana i njegovu seku Anu. Moj otac ih je pozdravio uobičajenim pozdravom: „Hvaljen Isus i Marija!“. Oni su uljudno odgovorili – „Na vike!“ Moj otac ih je ukorio: „Zašto ne obrađujete svoju zemlju?“ da bi Gajtan odgovorio: „Svatko ima ili bi treba imati svoj *plan komande*. Dozvoli da imam i ja svoj! Neka kopa ko je lud!“ Za mene drugi oru, kopaju, siju, branaju, žanju, melju i kruh peku! Neka radi Periša Kasalo, neka radi Bokić Ujević, neka radu Kalilići Gabelice, obitelj u braće Glavota, rečeni Lugarevići iz Runovića, braća Biočići, rečeni Saverovići, Šimundići s Lovreća,

Cišćani Madunići i drugi. Jer, ako oni radu i imaju, zašto bi Gajtan Krištić radio i zašto Gajtan Krištić i njegova seka Ana ne bi imali ka što imaju i oni?“

Svugdje je stizao, a nigdje i nikada se nije žurio

Teško je, čak vrlo teško govoriti i točno odgovoriti kakav je bio Gajtanov život, kakvo je bilo njegovo ponašanje, a bilo je burno, dinamično i različito, koje se u kratkom vremenu mijenjalo. Ta različitost je bila vjerojatno povezana sa strahom. Najčešće je govorio, držao propovijedi skupinama ljudi i najčešće pametno, razborito i to u punini znanja, razboritosti i mudrosti. Osobno sam došao do spoznaje da se Ivan Krištić Gajtan u svojim javnim govorima, govorima skupinama ljudi, bojao policije i tadašnjih vlasti da će ga izolirati, smjestiti u dom, te odvojiti od vjere, Crkve, a time i od Boga i od naroda. Rado i danas se prisjećam jednog vrlo važnog razgovora. Čini mi se da nisam ništa bitno zaboravio.

Naime, bijaše proljeće, mjesec svibanj, čini mi se 1955. godine. Lijep i sunčan dan. Sunce je na istoku sjalo i obasjavalo ovu našu lijepu Zemlju. Moj otac i ja uređivali smo jedan razoreni zid odmah uz put prema polju. Bila je subota oko 8 sati. Gajtan dolazi s naše zapadne strane i zastane te uredno pozdravi. Moj otac Jure je o Gajtanu imao sasvim dobro mišljenje.

Kaže se da su običaji stariji od zakona, Gajtan je pozvao moga oca Juru da sjednu uobičajenim riječima: „Hoćemo li zapaliti?“ Moj otac je rijetko pušio, ali je pristao. Njih dvojica su sjela i zapalila. Nije bilo velike procedure oko kresanja kremena, nije bilo šibica, a rijetko

je tko imao upaljač. Gajtan je imao upaljač i pripalio cigaretu mom ocu, a zatim sebi. Pričali su i pričali o svemu i svačemu, a najviše o nakaradnom centralističkom planiranju, prisilnoj kolektivizaciji, UDB-i i policiji. U tijeku razgovora otac upita Gajtana: „Kume Ivane gdje si se uputio (gdje ideš)?“ Riječ *kume* je uobičajena riječ koja se koristila u međusobnom komuniciranju, u zamjenu za riječ prijatelj, susjed ili komšija. Gajtan mu odgovori: „Idem *tu* u Hercegovinu u Ljubuški, kumu Sadiku Sadikoviću.“ Čovjeku kojeg je poznavao i moj otac i moj djed. „Pozdravi kuma Sadika“, reče mu moj otac.

Uvijek mi je u pamćenju ta riječ *tu*… Za Gajtana je sve bilo blizu, iako se radilo o udaljenostima 30 ili pak 50 čak i više km. Ništa njemu nije bilo daleko. Gdje je htio tu je i sjeo, tu se odmarao kraće ili duže vrijeme, prema potrebi. I uvijek i svugdje je stizao. I kod prijatelja je svugdje dobro došao. Nikada nije prosio, niti upitao bilo što, što bi se odnosilo na hranu i piće. Gajtan je svugdje bio počašćen, ali uvijek je primao ono što bi mu domaćin pripremio. Jer trebalo je nešto donijeti seki Ani, a seka Ana i on davali su drugima, onim potrebitima.

Nakon što se Gajtan ustao i na put prema Ljubuškom krenuo, otac mu je zaželio sretan put. Otac i ja nastavili smo raditi i pričati. Slušao sam priču, dijalog između oca i Gajtana. Uvidio sam velike razlike u govoru i razgovoru, uspoređivao sam dijaloge prije svega one u razgovoru s ocem i Gajtanove monologe u obraćanju skupinama ljudi. U dijalozima Gajtan je bio miran, staložen, svaka riječ mu je bila odmjerena, svaka riječ je imala svoju težinu.

U Gajtanovim monolozima, u njegovim govorima kada se obraćao manjoj ili većoj skupini ljudi, svaki taj njegov govor protkan je ili humorom ili nekim njegovim grimasama, tako da se dobivao dojam neozbiljnosti ili šarlatanstva. Dakle, Gajtana se trebalo znati slušati.

S obzirom na našu blizinu, na naše susjedstvo i blisko međusobno poznanstvo, otac mi je ispričao sve što sam ga upitao i mnogo toga šire i duže nego što sam očekivao. Gajtan je bio, u stvari, ono sve što je zapisano na samom početku.

Da bi se dalo pouzdano mišljenje o Gajtanu treba ga dobro poznavati, jer on je, zavisno o prigodi, bio i komedijaš i farabut i klaun i kum i pajdo i filozof i teolog… Gajtan je osoba koja je imala puno znanja, posebice iz područja filozofije i teologije, a koji je pored znanja iz raznih područja društvenih znanosti imao i mudrosti. Svaki onaj tko je imao znanja i sposobnosti da u analizi Gajtanovih govora razluči izgovorene pametne besjede od onih lakrdijaških, pa čak i luđačkih besjeda s lakoćom je mogao razlučiti istinsko znanje i mudrost. Gajtan se koristio lakrdijaškim i luđačkim besje-dama kako bi nekima, prije svega policajcima i udbašima, dao do znanja da nije sasvim normalan. To je Gajtana spašavalo da je dugo s narodom opstao i vršio svoju misiju vjernika i vjere.

Zbog svega što je Gajtan izgovorio protiv onog centralističkog, planskog i komunističkog sustava, protiv države i instrumenata njene ekonomske i drugih politika, bio je ispitivan ali nikada osuđen nije bio, to uistinu nijednom Imoćaninu nije uspjelo. Gajtana je uvijek spašavalo znanje, a iznad svega mudrost. Kada kažem

mudrost, mislim prije svega na opreznost, na umijeće snalaženja u svim (ne)prilikama. Gajtana je uvijek njegova opreznost, a posebice njegova mudrost spašavala.

Uz opreznost opreznost, pored znanja i mudrosti u analizi Gajtanovih govora treba posvetiti pozornost Gajtanovoj strašljivosti. Je li ta strašljivost, odnosno bojažljivost bila opravdana ili ne, teško je reći. Smatram da je Gajtan imao sposobnosti ozbiljno i u duhu istine govoriti, a kad bi nešto dodatno rekao što vlastima ne bi odgovaralo, to bi, u pravilu, znao pretvarati i pretvoriti u nešto šaljivo, neozbiljno ili pak suvišno. Zato svi oni koji Gajtana nisu dobro poznavali smatrali su ga komedijašem, a neki čak i luđakom.

Reći ću ti, da mi ne rekneš!

Nakon nekoliko dana, na putu između Biošića i Zovka opet sam popravljao s ocem jedan suhozid. Lijep i sunčan dan. Prekrasan mi je bio pogled na Imotski, sav obasjan jutarnjim izlaskom sunca. Ti pogledi su me plijenili, bio sam očaran, zadivljen. Uto Gajtan: „Hvaljen Isus i Marija“, uobičajeni Gajtanov pozdrav. Odgovori smo mu po uobičajeno protokolu: „U vijeke, hvaljen Isus i Marija!“

„Kume Jure“, obraća se mome ocu, „mogli bismo zapaliti.“ Sjeli su, zamotali su duvan (škiju) u papirić, jedan drugom su pripalili, te počeli odbijati dimove i u tom merakluku pričali. Gajtan reče: „Namjerno sam sjeo, kume Jure, da ti ispričam šta mi se desilo kod tvoga prijatelja Ivića Todorića: „... Prije desetak dana dođem ja u poslijepodnevnim satima u zaselak Todorići, dođem

ispred Ivana (Ivića) kuće, vidim ga kako sjedi na skalinima. Uljudno sam ga pozdravio, ne samo kao bivšeg glavara sela, nego kao čovjeka. Tražio sam da me, kao putnika namirnika, ponudi pićem. Jest, on je donio čašu vode, te mi reče da on ne prima skitnice i lutalice. Ja sam mu odgovorio: Jest, ja sam lutalica i skitnica, to mi i još neki zbore. Ali, zbore mi samo oni kojima ti epiteti mnogo bolje stoje. Znači, reći ću ti, da mi ne rekneš! Ti si kume Iviću odlutao i odskitao u ORJUN-u, a ja ti ništa ne govorim. Kume Jure, znam da ste vas dva dobri prijatelji. Ne bi bilo loše da mu i ti ovo ponoviš još jednom."

I Gajtan ode dalje u pravcu zaseoka Zovko, dalje prema Zmijavcima i Runovićima. Tko zna dokle će sve Gajtan stići, jer je razgovor brzo završio, još uvijek je rano, još uvijek je jutro.

Ne gazi vodu kojoj gaza ne znaš.

U Zmijavcima bijaše mlinica na tumbas. Dođe Runovićanin Mijo u ljeto, po žegi i zvizdanu, i skoči iznad tumbasa, povuče ga brza riječna matica ispod tumbasa i utopi se. Sutradan bî uobičajeni pogreb. Dolazi Gajtan i obrati se Miji, mrtvom utopljeniku riječima: „E moj Mijo, da si skočio ispod tumbasa, onako kako to nalaže plan komande i to u plitku, a ne u duboku vodu i danas bi mi razgovarali ka ljudi, a ne ovako na groblju."

Kako radiš onako ćeš i uživati

Seka Ana je dobila na dar kokoš i pijetla od svoje prijateljice. Ona ih je dobro hranila pa su dobili na težini. Kokoš je redovito nosila jaja. Jedno jutro seka Ana je išla

na teren, a bratu Iki rekla da za blagdan Svih svetih skuha pijetla. On ju je poslušao, ali je zabunom zaklao kokoš. Kad je to vidjela seka Ana nakon povratka kući, zakukala je tužno rekavši: „Ajme brate Iko, što ćemo sada, neće nam pivac nositi jaja.“

Bog daje da se grješnik kaje.

Gajtan je boravio na Braču, ušao je u njihov „kampanil“ da vidi zvona i oproba ih i da osjeti snagu njihova brecanja. Domaći berekini su mu zatvorili izlaz. Da bi nesmetano izišao, Gajtan se dosjetio i dohvatio oba zvona i počeo „slaviti“ sve jače i jače. To je bio znak, odnosno najava dolaska neke važne osobe, primjerice biskupa ili nadbiskupa. Narod se okupio na zvonjavu, a berekini su oslobodili prolaz. I tako je Gajtan nadmudrio domaće mangupe.

Sit gladnom ne vjeruje.

Nakon Drugog svjetskog rata država je planirala da se u Imotsko polje počne uzgajati pamuk. S ocem sam išao na njivu koja je imala oko dvije tisuće metara četvornih radi sadnje pamuka. Negdje nakon polovine završenog posla naišao je Gajtan. Kao i obično uljudno nas je pozdravio, obratio se momu ocu rekavši: „Kume Jure, prema mome *planu komande*, na cijeloj toj površini neće biti niti jedan kilogram šišaka pamuka.“ To se i dogodilo, budući da ishitrena odluka o uzgoju pamuka nije mogla uroditi plodom zbog klimatskih uvjeta. Imotsko polje nije isto što i Egipat, gdje pamuk prirodno uspijeva.

Veži konja gdje ti gazda kaže, pa makar ga vuci rastrgali.

Sadnja višanja i uništavanje koza bile su značajne direktive. Sadnja je više-manje pokazivala odanost pojedinca prema vlasti. Onaj koji ih je više zasadio, smatralo se da je odaniji i privrženiji tadašnjoj vlasti i centralističkom planiranju kao sustavu izgradnje socijalizma. Kod uništavanja koza došla je direktiva koju su mjesni odbori vlasti morali provesti u djelo. Sve u roku od tjedan dana! Trebalo ih je potamaniti jer navodno su štetočine koje uništavaju mladu šumu. Problem je bio u tome što nije bilo električne energije, niti hladnjaka, a koza je bilo mnogo. Koze su se morale smaknuti pod prijetnjom prisilnog rada, a nisu se mogle prodati, niti sve meso sačuvati. Nikakav otkup nije organiziran, pa je sudbina koza bila različita. Poznato je samo da se koza nije smjela vidjeti nakon tjedan dana od dana donošenja odluke o uništenju kozarstva. Gajtanova direktiva – *plan komande* niti je podržavala sadnju višanja niti ubijanje koza. Gajtan je smatrao da šume po krškim područjima, kao što je Imotska krajina, pomažu revitalizaciji prostora. Gajtan je opet bio oporba nerazumnim inicijativama tadašnjih vlasti. Od nametnutih direktiva nije ništa ostalo na dugu stazu.

Nikakva sila nije zavijeka

Odmah nakon završetka rata prišlo se u državi agrarnoj reformi i kolonizaciji, masovnom preseljenju seljaka u sjeverne krajeve zemlje gdje su do prije rata živjeli mnogi protjerani Nijemci, podunavski Švabe kako ih je narod nazivao. Privremena Narodna skupština donijela je Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji već u kolovozu 1945., koji se temeljio na dva načela: da zemlja pripada

onima koji je obrađuju i da dodijeljeni posjedi prelaze u privatno vlasništvo. To je bila dobra strana agrarne reforme, jer su tako deseci i stotine tisuća malih, običnih ljudi dobivali osnove za život.

Nakon tzv. agrarne reforme uslijedila je kolektivizacija, kojoj su se vlasnici posjeda žestoko odupirali. Jednom rukom seljaku je dano u privatno vlasništvo određena količina obradive zemlje za privređivanje, a drugom rukom su je vlasti odmah prisvojile i dale na upravljanje „kolektivu“ – seljačkim radnim zadrugama. Partizanske vlasti pokušavale su na svaki način provesti kolektivizaciju na selu, pa su se pri tome koristili i različitim metodama, tjerajući seljake da se udružuju u seoske radne zadruge po ugledu na sovjetske kolhoze. Mnogi seljaci su se protivili ovim mjerama.

Na ovu nasilničku odluku oglasio se i Gajtan riječima kako ovo nije u skladu s njegovim *planom komande*. Objašnjavao je to riječima kako narod ne voli prisilu. Naime, u seljačke radne zadruge su se uključivali bezemljaši, „partizanija“ koji su također bili, u pravilu, lijenčine i neradnici. Blaža vrsta prisile uglavnom se vršila političkim pritiskom, uvjeravanjem u izgradnju novoga pravednijeg društva. Jača vrsta prisile vršila se poreznom politikom. To je trajalo sve do 1952. godine kada je vlast na svom političkom kongresu odlučila o ukidanju seljačkih radnih zadruga kao promašenog političkog projekta.

Složna braća nove dvore grade, a nesložna stare razgrađuju.

U Imotskoj krajini, a i šire, podržavljene seljačke radne zadruge nisu se mogle ustrojiti, a niti održati, jer su

dobro još od prastarih vremena suživjele tradicionalne obiteljske zadruge kao oblik proširene obitelji kakva je, uz nukleusnu obitelj, postojala u hrvatskim selima, kao relikt praslavenskog obiteljskog okupljanja gdje je vrijedilo pravilo: što je zadruga brojnija i složnija, kuća je naprednija. Obiteljske zadruge su djelovale na osnovama roda i krvnog srodstva. Zadrugom je rukovodio gospodar, „ćaća, ćako“. Običaj je bio da je gospodar zadruge najstariji muški član obitelji, ako ja taj bolestan, gospodari drugi muškarac, ako nema odraslog muškarca, upravlja žena-udovica. Gajtan bi rado kod njih dolazio i Bogu se molio, posebice u slučajevima vjerskih proslava i događaja kao što su krštenja, krizme, ženidbe i ukopi. Sve su to događaji u kojima se blaguje i moli. Gajtana su vjerojatno oslovljavali *rode moj*, upravo po njegovoj povezanosti s imućnijim obiteljima koje su bile rodbinski i krvno međusobno povezane.

Kad vam otmu sve, ostat će vam dvije ruke. Sklopite ih na molitvu pa ćete onda biti najjači!

Gajtanu je bio jasan odnos novih vlasti prema vjeri i Crkvi. To je odudaralo od svih njegovih uvjerenja. Naime, tadašnje vlasti prihvatile su bezbožničko učenje po kojemu je vjera „opijum za narod.“ To je bio ideološki temelj nove komunističke vladajuće strukture po uzoru na tadašnju sovjetsku praksu. Crkva je postala jedino utočište za vjernički puk budući da se snažno oduprla nastojanju tadašnjih vlasti da ju podčini svojim probicima. Zbog toga je bila izložena najrazličitijim oblicima represije. Istina, prestalo se s izravnim ubijanjem i otvorenim progon-

stvom, ali je došlo vrijeme planiranja i organiziranja kojekakvih smicalica. Vladale su mjere progona na svakom koraku. Takve zastrašujuće mjere očitovale su se u školama gdje se tražilo od roditelja da se pismeno obvežu da neće slati djecu na vjeronaučnu pouku u crkvu. Učenici koji su javno svjedočili svoju vjeru prikazivani su u školama kao neprijatelji novoga poretka, lošije u ocjenjivani ili se tražila izlika za njihovo isključenje iz škole. Takva haranga i odnos prema vjeri i Crkvi Gajtana je sve više udaljavalo od nametnutoga novoga društvenog poretka. Gajtan je ostao svoj i na svome!

Gajtane, u dom, u dom Gajtane!

Ne samo tijekom rata, nego i u poraću, većina puka osjećala je strah u svakodnevnom životu. Narod se bojao partizanskih žbira zvanih OZNA i udbaši koji su provodili strahovladu sve do sredine pedesetih godina prošloga stoljeća, ali i kasnije. Od njih mnogi su stradali tijekom rata i u poraću. Radilo se o masovnim ubojstvima bez suda i pravde. Posebno je vladao strah od izgovorene riječi koje ne bi odgovarala vlastima, što se strogo kažnjavalo zatvorom ili prisilnim radom. Gajtan je već na samom početku osjetio strah i jaku nelagodu. To ga je proganjalo cijeli život, posebice ona „Gajtane, u dom, u dom Gajtane...“

Od ništa je lako račun učiniti.

Početkom šezdesetih podina prošlog stoljeća uvedene su redovite poštanske autobusne linije u Imotskoj krajini. Tako, nekom prigodom na liniji Slivno-Imotski, kondukter nije htio u autobus pustiti Gajtana. Tada su

ceste još uvijek bile neasfaltirane, pune prašine. No, Gajtan se dosjetio te je sutradan na jednoj uzbrdici, na istoj dionici puta, legao po sred makadamske ceste, naslonjen glavom na svoj ruksak i tik pred sâm dolazak autobusa zaprijetio svojim čudotvornim štapom šoferu da mora stati. Autobus je stao. Gajtan je slavno ušao u autobus, te svojim postupkom „isposlovao“ besplatnu vožnju. Gajtan nikada nikomu nije ništa platio. Gajtan nikada ne nosi novčanik. Jer, *od ništa je lako račun učiniti.*

Imotski Pazar srijedom nekada

Teško je znati što se iza brda valja.

Svake srijede („sride“) u Imotskom se održavao nadaleko poznati pazarni dan i stočni sajam na koji su dilazili trgovci i kupci iz Hercegovine i primorja. „Imotski grabencijaši sridom su dolazili na svoj račun: Gajtan je

blagoslivljao i "vodio razgovore" sa spomenikom na pazaru, koga je narod nazvao po nekoj zamišljenoj partizanskoj heroini – Vidom. Gajtana je ta Vida neprestano provocirala, pa joj je često znao dobacivati: "Vido, Vido, visoko si se propela, a promini li se plan komande, kako ćeš vrcit" – u svojim sjećanjima zapisao je Boris Pervan.

Daleko od očiju, daleko od srca.

Početkom 60-tih godina, jednoga od prvih dana mjeseca rujna na samom početku nastavne godine u osnovnoj školi u Zmijavcima, mladi đaci, točnije prvašići, njih tridesetak, prvi put su ušli u školu i posjedali u školske klupe. Učitelj propitkuje, djeca pognute glave sramežljivo odgovaraju. Najednom, učitelj se dosjeti kako će učenike zainteresirati i razgovoriti. Na zidu je visjela slika. Predstavljala je tada, kako se govorilo „najdražeg sina i vođu naših naroda i narodnosti“. Osoba na slici bila je odjevena u maršalsku uniformu, u jahaćem stavu na konju - „na čelu kolone“ kako je pjevala jedna tada rado recitirana pjesma. Učitelj upita: „Tko je na slici na ovom zidu?“ Jedna učenica prikupi hrabrosti i s mješavinom anđeoske prostodušnosti i samouvjerene odlučnosti glasno izusti: „Gajtan!“

Jednomu je do smijeha, a drugomu do plača.

Ušao Gajtan u ljetno doba žedan u kuću u Zagvozdu. Domaćica ga prepozna i upita: „Šta treba Gajtane!“ Gajtan odgovori: „Mila seko, trebam čašu vina“. Ona mu donese čašu kvasine. Gajtan onako žedan popi kvasinu, koja ga je pošteno štrecnula. Domaćica upita Gajtana.

„Kakvo je bilo vino?“. Gajtan odgovori. „Dao Bog da ti ovako i iduće godine bude vino.“

Ima i dobrih ljudi!

I seka Ana je bila veliki dobrotvor. Tako je jednom pozvala susjedu koja je radila u vinogradu. Zvali su je Marija. Imala je muža i sedmero djece. Obitelj šest dana nije ništa „žitno“ jela. To je bilo nedugo poslije užasnog rata kada je u Imotskoj krajini i za duže vrijeme vladala glad. Seka Ana joj je iz torbe izvadila dva grumena pure da s obitelji pojede barem jedan žitni obrok. To je popratila onako po svome: „Eto, to mi je dala seka Ana Kalilića, a ja od srca dajem tebi; vjeruj mi nitko za ovo neće saznati.“ Marija je ovaj slučaj prepričala mojoj majci, majka meni, a ja eto, vama. Ovo nije jedini primjer Anina milosrđa i dobrote.

Možeš što hoćeš i koliko hoćeš, ali nećeš dokle hoćeš.

Centralističko planiranje i ekonomija u cijeloj ondašnjoj državi imalo je za posljedicu posvemašnji nered u gospodarstvu, nezainteresiranost radnika zbog malih plaća i lošu opskrbljenost tržišta najosnovnijim kućnim potrepštinama. Sve se kupovalo na „točkice“, unaprijed podijeljene kartice stanovništvu s točno određenom koli-činom prehrambenih i drugih proizvoda koji su se mogli kupiti. Vlast nije imala drugačijeg rješenja nego da otvori do tada čvrsto zatvorene granice i omogući masovni odla-zak radnika u razvijene zapadnoeuropske države na ono što se nazivalo „privremeni rad u inozemstvu“. Tako se već do kraja šezdesetih godina u tim zemljama zaposlilo oko milijun ljudi iz cijele države, a među njima je bilo najviše Hrvata. Hrvatima

nesklona vlast poticala je iselja-vanje hrvatskog življa i time svjesno doprinosila smanje-nju broja Hrvata u Hrvatskoj, njihovoj domovini. Gajtan je takvu politiku javno prokazivao, jer tako nešto nije bilo predviđeno u njegovu *planu komande*. Njegove opaske i primjedbe vlast nije ozbiljno uzimala u obzir. Barem ne u početku. Pa tko bi se ozbiljan, kako su govorili, osvrtao na nesuvisle riječi nekakvog „propuhanog tipa“. No, kasnije sve se preokrenulo. Gajtan im je postao ozbiljan slučaj. Opasan! Počeli su ga privoditi, a potom i tući. Gajtan je ostao nepopravljiv do zadnjega daha života sve do onda kada su ga toliko premlatili da je podlegao koji dan kasnije. No, i batinašima je došao kraj. Nema ih više.

Nije lako kada pravda plače, zlo i kada pobjedi opet nije jače.

Devizne doznake koje bi hrvatski građani zaposleni u inozemstvu slali u domovinu svojim obiteljima odlazile su u Narodnu banku Jugoslavije u Beograd, umjesto u Zagreb, u Hrvatsku. Bilo je to vrijeme velikih inflacija. Tečaj je određivan u Beogradu. Da bi hrvatski građani zaposleni u inozemstvu izgubili svoj identitet zvali bi ih „jugošvabe“, „jugovići“, „gastarbajteri“, samo ne hrvatskim radnicima. U narodu su rasla nezadovoljstva, a Gajtan je bio sve ozbiljniji kritičar, jer po Gajtanovom *planu komande* devize bi trebale pripadati onima tko ih ostvaruje – hrvatskom narodu, bolje rečeno hrvatskom gospodarstvu.

Sve u svoje vrijeme!

Obično na dernecima ili nekim sličnim skupovima, kad bi ga ljudi pitali kako on, Gajtan, tumači ta nezado-

voljstva naroda, on bi, u pravilu, podigao štap kojeg bi usmjerio na sve četiri strane svijeta: istok, zapad, sjever, jug, te bi znakovito promrsio: "A kada za to dođe vrijeme bit će: bum, bum, bum…" I tako bi!

Svakoga gosta tri dana dosta!

Gajtan je svake godine dolazio u Krstatice na crkveni god u čast Presvetoga Srca Isusova. Dernek je bio uvijek u petak budući da je Crkva odredila taj dan za pobožnost Presvetome Srcu Isusovu, ali ne svake godine na isti datum, ali uvijek u petak, nakon blagdana Tijelova (deveti četvrtak nakon Uskrsa).

Gostionicu je držala teta Mila. Zvali su je Mila glavarova po mužu koji je obnašao dužnost seoskog glavara u svome zaseoku. Gajtan bi nekada došao i petnaestak dana prije derneka. Teta Mila bi ga ugostila, spavao bi u kužini. Nekada bi izveo kravu na pašu, ali bi se brzo vratio.Nije to bilo za njega. Imao je, barem za sebe, dobro opravdanje: „Krava više neće da pase." Mila bi to uvijek uzela za šalu i bilo joj je drago da ugosti Gajtana. Znala bi ga koji put i prekoriti, ali uvijek umiljato i dobrohotno.

Dobro je činiti dobro!

Rekosmo da godišnji proljetni dernek o blagdanu Presvetoga Srca Isusova u Krsticama ne bi propustio ni za živu glavu. Gajtan bi se redovito popeo na crkveni kampanil. Svojim rukama udarao bi u oba zvona i izvodio takve zvukove uz sitno udaranje da je to izgledalo poput glazbe kojoj su se ljudi divili. Jednom prigodom toliko zanesen da „slavi" zvonjavom pao je s kampanila i slomio dva rebra.

Teta Mila je preuzela brigu na sebe da Gajtan ozdravi. Kad se oporavio, preko brda Procipa uputio se kući svojoj seki Ani.

Glava glavi, pleća harambaši…

Ispred gostione „Kod tete Mile“ bila je autobusna postaja za Split te u pravcu Zagvozda, Krstatica, Slivna, Runovića i Imotskog. Autobus bi tu redovito stao. Putnici bi se mogli jeftino osvježiti i okrijepiti. Bio je uvijek bogat izbor jela i pića. Nedjeljom i blagdanima bi se „vrtila“ janjetina. Gajtan je bio prvi na redu. Najčešće bi uzeo janjeću pečenu glavu. Ne bi ništa platio, ali bi zato zagangao:

Glava glavi, pleća harambaši
a fukara može i rebara.

Eto, takva je ljudska sudbina!

Tako se jednom u Krstaticama neki Martin, mještanin, pomalo psihički poremećen, vratio iz bolnice uputivši se sa susjedima u gostionu „Kod tete Mile“. Preko puta stajao je Gajtan i zaviknuo svojim prodornim glasom: „Gdje si, brajo?“ Martin, pomalo u čudu, obrati se prisutnima: „Kako Gajtan zna da sam i ja bija malo porebambio?“

Treba zasvirati i za pas zadjenuti!

Gajtan je bio redovito nazočan na dernecima, nosio je svoju frulicu, ukrašenu nekim ogledalcima, često bi negdje sjeo i zasvirao. Svugdje je imao svoju publiku koja bi ga sa zadovoljstvom slušala. Samo određeno vrijeme,

jer nije to bilo kao dobar koncert koji bi se mogao poslušati malo duže. Gajtan je to dobro znao, znao je kad treba zasvirati i koliko dugo, a kad treba za pas zadjenuti.

Bog oduzima i daruje…

I publicist Bogdan Šušnjar kaže da su Gajtana zvali po ukrasnom remenu kojim bi svezao svoju jaketu. On je često prolazio kroz njegovo selo Poljica, kao i Luka Šćurla, kojima je Bog uzeo dio razuma, ali ih je obdario nekim drugim sposobnostima, primjerice snalažljivošću ili lukavstvom pa bi oni, kada bi ogladnjeli, znali gdje domaćice čuvaju teću s mlijekom i napili se varenike ili kiselog mlijeka.

Gajtan je znao ritam rada težaka u dolcima ili polju, kojima bi žene donosile ručak oko 10 i pol sati, a užinu oko 2 sata popodne. Kada bi primijetio domaćice koje nose jelo, Gajtan bi požurio pred njima, svratio težacima i rekao: „Ljudi, daj da vam malo pomognem kopati.“ – „Nema motike za tebe“ – odgovorili bi mu i ubrzo sjeli ručati i opet bi rekli: „A sad, Gajtane, nema kašike za tebe!“ – „Imam ja svoju!“ – spremno bi odgovorio Gajtan i izvadio kašiku i brtulin iz svoj zovnice.

Niti jedna sila nije za vijeka!

Hrvati u odnosu na Srbe uvijek su bili u nekom podređenom položaju u objema zajedničkim državama, u onoj s dinastijom Karađorđević i potom u državi koja se tobože dičila „bratstvom i jedinstvom“. To je još više bilo izraženo u ovoj potonjoj i to najčešće i najviše zbog nametnute i sustavno promicane navodne hrvatske geno-

cidnosti i ratnih zločina iz Drugoga svjetskog rata protiv srpskog naroda, čiji je broj žrtava lažno uvećavan i o desetak puta kako bi se pred domaćom i svjetskom javnošću pokazalo kako su Hrvati zločinački i genocidni narod koji bi zbog toga trebao šutjeti i pokoriti se. Jedan od primjera „kažnjavanja“ bilo je i odlijevanje iz Hrvatske milijunskih deviznih doznaka koje su hrvatski građani zaposleni u inozemstvu slali u domovinu. Bilo je to vrijeme inflacije i čestih promjena deviznog tečaja, pa se moglo i u „mutnom loviti.“ Gajtan je smislio jedan stih koji je pogađao u srž problema:

Mi devize oni kasu,
Mi sijemo oni pasu.
Kradi, nosi kol'ko možeš,
Ali nećeš dokle hoćeš.

Stih je sam po sebi smatran neprijateljskim za tadašnju protuhrvatsku vlast, tako da su ga Hrvati izgovarali potiho, samo pred osobama od povjerenja. Gajtan ga je javno i smiono recitirao na javnim mjestima zbog čega je i batine dobivao.

Slika govori vise od tisuću riječi.

U vise navrata su me posjećivali Slavko i Stipe Ivkošić, koji su živjeli u Americi, priča Zlata Grgić, rođena Krištić. Pričali su o domoljubnosti Hrvata na tim prostorima. Slavko je imao svoj hotel. Ispred hotela napravio je spomenik “Skupini Feniks” ili “Blajburški osvetnici” (režimski tisak ih je nazivao “Bugojanska skupina”). Radi se o skupini od 19 hrvatskih naoružanih ustanika iz inozemstva koja je u ljeto 1972. upala u Jugoslaviju radi dizanja

ustanka. Akcija je bila izraz hrvatskog domoljublja i poruka Jugoslaviji da Hrvati nikada neće odustati od svoje samostalne države.

Stipe je vidio Gajtanovu sliku koju je u više navrata tražio i na kraju je ipak dobio, jer je smatrao kako i Gajtanovo domoljublje, njegov *plan komande* i drugi izričaji jasno govore o domoljubnosti, koju Stipe Krištić u Americi sa zadovoljstvom ističe.

Snaga je naša planinska rijeka, nju neće nikad uništiti nitko.

Gajtanov *plan komande* je bio u potpunoj opreci sa službenom politikom. Nadležna tijela ondašnje vlasti, u prvom redu politički žbiri, zabrinuti Gajtanovim brzim oporavcima od batina, tražili su nekoga tko će ga dokrajčiti. Smatrali su da je za to vrijeme debelo sazrelo. Pronašli su izvršitelja u osobi snažnog, krupnog, okrutnog i mladog milicionara Nikole Glumca iz Glavine Donje, zaseoka podno Imotskog s pretežito „rišćanskim“ stanovništvom. Za vrijeme nogometne utakmice u Runoviću, Gajtan se nakon postignutog pogotka u veselju podigao na noge i svojim staračkim glasom, kao pravi navijač, dao oduška svojoj duši, spomenuvši i hrvatsko ime. To je za Nikolu „pandura“ bila „crvena krpa“, izazov kojega nije mogao otrpjeti. Dočepao se staroga Gajtana, toliko ga je pretukao da je još preživio tek koji dan. Ispustio je Gospodinu svoju pravednu dušu 19. prosinca 1963. godine u rodnom zaseoku Hršćevano u današnjoj općini Podbablje. Eto, još jedan hrvatski mučenik. Odmah po Gajtanovoj nasilnoj smrti u narodu se pojavila pjesma, tada često gangom pjevana:

Umro Gajtan, moje ljute rane,
Tko će od sad dičit Hršćevane.

Koliko je od onda proteklo imotskih srijeda, proteklo derneka i prošteništa, izmoljeno molitvi, koliko je proteklo skandala i ćakula, Gajtanovo se veličanstveno ime još uvijek spominje. Sve je to znak u nama da je Gajtan koji ga pamtimo ostavio tragove svog načina života.

Dobro je činiti dobro.

Zlata Grgić, rođena Krištić, mi je pričala o humanosti, plemenitosti i dobroćudnosti susjeda seke Ane i strike Gajtana. Dobro se toga prisjeća ne samo Zlata već i tada druga djeca u komšiluku Krištići, kako bi ih njihovi stariji susjedi seka Ana i striko Ivan, Gajtan, pazili, hranili i s njima se igrali, dok su im roditelji bili u polju za vrijeme sezonskih poljoprivrednih radova.

I skitnice i lutalice su ljudi…

Nepotrebno je nekima spominjati Gajtanovo ime. Dovoljno je i danas samo reći Gajtan, da ga svi koji smo ga poznavali, ne samo prisjetimo, već uistinu da ga se i trajno sjećamo. Za sada bi dobro došao barem skroman spomenik negdje nasred imotskog pazara, koji danas zjapi gotovo prazan, dok je prije pola stoljeća na njemu bilo po nekoliko tisuća duša. Svakako, Gajtan bi trebao biti prikazan sa svojim štapom i nezaobilaznim kačketom s frontinom. Možda i s potpisom: *I skitnice i lutalice su ljudi.*

Dobro se dobrim vraća

Dobro se sjećam, priča dalje Zlata Grgić, kako su svi susjedi došli u pomoć, kad je striko Ivan bio na smrt pretučen. Imao je od svih svojih susjeda maksimalnu pažnju. Tako je njezina mama Mila, kći poznate i priznate gospođe Ive Lokvarice, Biošić, za vrijeme cijelog tijeka bolesti, sve do smrti, striku Ivana pazila, donosila mu hranu, mlijeko, juhu i druge tople obroke namijenjene bolesnicima.

Nije svaki posao za svakoga, daj dite materi!

Gajtanov nećak Ante mi je pričao kako su Gajtanu, njegovu stricu, nudili i druge poslove, najčešće oko poljoprivrede, kao što su kopanje, čuvanje stoke ili građevinske poslove, zidanje, klesanje. Gajtan bi im ukratko odgovorio, prema onoj latinskoj *lakonikus brevitas*, ili, bolje rečeno: „Nije svaki posao za svakoga, daj dite materi!“

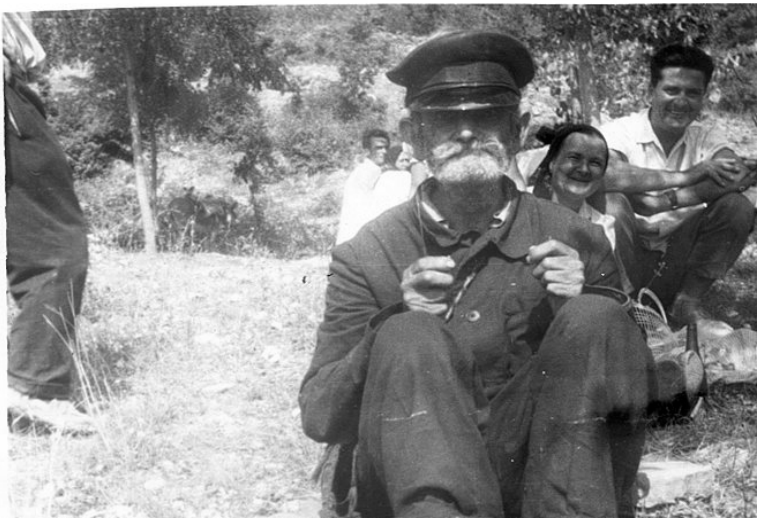
Nije isto kad te tuče tvoj ili tuđin. Tvoj će te do jame dovest, ali ne će te u nju ubaciti.

Gajtanov nećak Ante mi je još rekao kako su Gajtana žbiri (milicionari) privodili u policijske stanice na obavijesne razgovore zbog političkih izričaja, najčešće su ga i tukli, ali bi brzo ozdravio, jer ga nije tuđin tukao, ali kad ga se dohvatio srbočetnik, udarci su bili smrtni i nemilosrdni. Osjećao je čak i uzaludnu borbu za život. To je bio kraj njegova života. I, eto, ubrzo je i umro. Ovo je bio i posljednji razgovor strica i nećaka.

IV. dio

Gajtan
u književnim djelima

(izbor)

Gajtanova rodna kuća u Hršćevanima (danas)

GAJTAN U DJELIMA IMOTSKH AUTORA

U kronologiji zavičajnih pisaca koji su se rado prisjetili blagog lika Gajtana najstariji je **Dinko Štambak** (1912. - 1989.), koji u drugom dijelu svog *Djetinjstva* (objavljenog u splitskim *Mogućnostima*, broj 5. iz 1981. godine), memoarski zbori:

„Ponekad bi se zaustavio pred radnjom, pred ćepenkom na kom je uvijek netko sjedio, slavni Gajtan, Gajtan Krištić, rod, mnim, mom splitskom učitelju. Gajtan je najavljivao svoj ulazak u Imotski laganim urlanjem koje je raslo u pravo urlikanje, vučje zavijanje, lisičje štektanje. „Prispio je Gajtan“, govorilo se po mjestu, govorkalo pred školom, šaptalo u razredu. Ajde jednu o njemu. Šešir, sad šešir, sad vojnička kapa propale Austro-Ugarske, ponekada turban, a na šeširu, kapi ili turbanu repić kokošji, sokolov, vučji, lisičji ili stručak kadulje ili smilja ili bilo kojeg planinskog cvijeća, jer Gajtan je neumorno gazio planinama, prelazio pješke i Biokovo, spuštao se k moru kod Makarske. Po leđima i prsima - pravi svetačko-vojnički parastos: i medalja svetačkih i ordena austro-ugarskih, talijanskih a možda i turskih. Gajtan je živio na cesti, bogazu, oputini, a ulazeći u sela i gradiće, urlikao je a onda je držao „prodiku“ koja bi počinjala rečenicom iz evanđelja a završila tko će znati čime. Ona mimika dok je propovijedao: ono mijenjanje glasa: i normalno govorenje, i plač i smijeh. Sretajući znance i neznance, sve je pozdravljao nazivajući žene sestrama i sestricama, ljude braćom ili rodom. »Rode moj!«, izgovarao je plačljivim glasom. Oči živahne. Krstario je ulicama unoseći u njih

veselje, galamu, a kad bi njegov glas uletio s ulice u razred, okretali smo glave k prozorima. Zbogom, nauko, jer „prispio je putnik sa brda sa planine“ (naša pjesma i igra).

Rekoh da je Gajtan zastajkivao i pred stričevom postolarijom, nikada nije sjedao na kameni ćepenak, zaurlao bi, lupnuo štapinom o zemlju, zatim, najprije iz tihana, zapjevao bi kratki odlomčić iz evanđelja po Matiju, početak na latinskom, nastavak na hrvatskom, a tada mu je glas zaista prelazio u vučje zavijanje. Zatim se smijao, cerekao, plakao, lelekao, ljubio svoju kvrgavu štapinu, bacao se na koljena, cjelivao zemlju, blagosiljao štapom postolare, prolaznike praveći štapom znak križa, a onda je iznosio svoje planinske doživljaje, jer je mnogo planinario. Mršav, koštunjav, crnomanjast, Gajtan je imao krila u glavi, krila i vrašku snagu u nogama i grlu. Gazio je planine Dalmacije, Bosne i Hercegovine, spavao gdje bi omrknuo. Udari proljeće, pa ljeto, a s proljećem i ljetom naredali derneci i proštenja, Gajtan put pod noge, štap u ruke, nokat u ledinu i grabi daljine. Osvanjivao je na svim proštenjima Dalmacije i Eri-Bosne, produljujući svojim primjerom zastrto pleme srednjovjekovnih hodočasnika, kada je Gajtana (mozgovno zdravijih!) bilo na buljuke, a zanat im je bio romarenje. Pred nekoliko godina, prevodeći iz rukopisa iz 12-og vijeka s latinskog na francuski Hodočašće k Svetom Jakovu u Kompostelu (posao dovršen, ali izdavač našao da tekst nije komercijalan, urliknuo mu Gajtan u uši!), prisjetio sam se Gajtana. Volili smo ga svi, ali ono njegovo iznenadno, bolesničko prelaženje iz smijurine u plač, iz trzava plača u razulareno cerekanje, ljutilo me, jer je tim izazivao sprdačinu kod

nekih i bilo mi krivo. Gajtan, vječni putnik, izvrgavan ruglu i smijurini!

Kao da i sada vidim Gajtanove oči: pomične kao na žeravici, naročito kad je vrhom štapa pokazivao planine koje su ga čekale. Tada, noge su mu poigravale pod isposničkim tijelom, medalje zveckale, repica se drmala na glavi. Napuštao je Imotski i njegove ulice mašući štapom kao da razgoni oblake (Pastir oblaka), davao blagoslov svima mrmljajući ono malo latinskih riječi koje je ponio iz gimnazije (dva razreda, ukoliko sam dobro čuo), a obnavljao ih za misa kojih se naslušao po dernecima. Zaurlao bi, počuo odjek svog urlanja napetih ušiju, zaurlao dalje i urlajući kretao dalje, a kad je napustio mjesto, stupao je nešto brže, štap udarao po cesti, glasa Gajtanova nije bilo više čuti. Ako nije umro, na cesti je, gazi planinu, a ako je umro, u društvu je hodočasnika i rapsoda starih vremena i s onim pokazivačem medvjeda kojeg vidjeh na jednom francuskom srednjovjekovnom slikanom staklu. Sličio je, tvrdim, Filozofu Luke Giordana koji se nalazi u Louvreu, samo nije nosio naočara. (Čujem da je bio ubijen nedavno, nesumnjivo od nekoga tko ga nije znao ni poznavao, dakle od nekog tko nije iz naše krajine.)“

*

Najpoznatiji imotski svećenik i plodni publicist fra **Vjeko Vrčić** (1914. - 2014.) u svom autobiografskom romanu *Tvrdac* (Imotski, 2002.) na najviše stranica opisuje našeg čudaka:

„Zadnji dan škole može se nazvati i danom radosti i danom žalosti. Za dobre đake je ono prvo, a za loše drugo. Jedni idu snuždeni, neki plaču. Ima ih koji se bune i viču. Drugi su zadovoljni i u veselom razgovoru idu kući.

Sve ih je odjednom prenuo nečiji glas:

- A, eno ga. Eno ga!

Zaustaviše se. Ugledali su Gajtana. To je čovjek kojega poznaje ne samo čitava Krajina već i šire područje Dalmacije i Hercegovine. Taj mršavi omanji starčić, odjeven priprosto, sa *službenom* kapom na glavi, sa štapom u ruci, vječno hoda i putuje. Rijetkost je da ga tko vidi u autu ili na kolima. On najveće povjerenje ima u vlastite noge. Pod nosom mu omanji brk, rijetko se brije, a ni odijelo mu nije uvijek najčistije.

- Redžo, Redžo! - počeo ga izazivati Iko Jukušin.

Na sreću, Gajtan je bio još podaleko pa ga nije čuo. On je miran i miroljubiv čovjek. Uvijek je nasmijan i spreman svakome pristupiti u najboljem raspoloženju. Ako ga naljutiš, znade izvrnuti kožu. Neće napasti fizički. Nikada se to nije dogodilo. Ali stane psovati da ga je strahota slušati. Najljući je kad mu se netko naruga s imenom *Ređo*. Nitko ne zna tko mu ga je nadjenuo ni zašto.

Fijuče i puše Gajtan kao parna lokomotiva koja daje znak da ulazi u postaju. Spretno imitira te zvukove. To je znak njegova najboljega raspoloženja. Graja djece učas se pomiješala s Gajtanovim *manevrima*, a još veći urnebes je nastao kad se on zaletio te u čelo poljubio Ninu.

Dok su djeca oko njega veselo poskakivala, Gajtan se spustio na zgodan kamen, odložio svoj poderani ruksak, prislonio štap uza se, i toplo pozdravljao djecu s *Mili braco, mila seko*.

Gajtan je znao pred djecom i izvesti i po koju vragoliju. Tako bi se znao iznenada baciti na zemlju i opružiti koliko je dug i širok. Zabijelio bi očima i ukočio se, a kad bi djeca počela bježati u strahu kričeći "Bižmo ća, umire!", on bi s jednim glasnim "Op!" skočio na noge i udario u grohotan smijeh.

O Gajtanu su kolale razne priče, a on sam ih je rado pripovijedao. Jednom mu je, kaže, sestra Ana naredila da za Svisvete zakolje pivčića. On je poslušao, ali je zabunom zaklao kokoš. Kad je vidjela sestra, zakukala je i rekla: "Ajme, Iko, što ćemo sad, neće nam pivac nositi jaja!"

Sestra Ana je živjela s njim i dijelila s bratom sudbinu. Oboje gola sirotinja. Glavna joj je *zarada* bila u kupinama. Brala ih je pored puteljaka i nosila ih u Varoš. Usput bi joj koja dobra duša dala štogod i za put Božji, a ona bi na stotine načina zahvaljivala. Brata je uvijek nazivala krsnim imenom Iko. Nije dala da ga zovu Gajtanom. A Gajtan je bio stalni posjetilac svih derneka. Dernek je tek onda pravi ako se vidi Gajtana *u bilo kojoj funkciji*. Dok su ga djeca zadirkivala, on bi sretan među njima počinjao svoje priče.

- Bijo vam ja na Braču. Uša u njihov kampanel da im vidim zvona. Berekini me zatvorili unutra, a ja ujtim oba zvona pa udri *slavit*. Strkali se Bračani okolo crkve, misle da je doša biskup, a ja šmignem iz kampanela...

Kroz to mu vrijeme Mate Perin zaklonio sunce, a Gajtan će mu umiljato:

- Lipi striče, ukloni mi se malo.

Za njega je svaki čovjek bio "lipi stric" a žena "mila seka". Gurnuo bi poderanu milicijsku kapu na čelo i iz ruksaka izvadio nekoliko *Glasnika Gospe Sinjske*. Prebirao bi ih i listao da svrati pozornost, a onda bi započeo:

- Ovo vam je, moj lipi striče i mila seko, libar svetog Luke. Iz njega ja držim predike na dernecim. Tako me jedanput srića dovela u Rogoznicu kod Omiša. Bijo je dernek Velike Gospe. Ja prije mise otiša na kor otklen pivači kantaju. Uzejo ja libar da ću im jim iž njega pivat pištulu. Neće meni, lipi striče, niko zabranit. Drago je svima kad mene čuju. Čekam ti ja kad će pivači na kor. Misa započela, a njizi nema. Pogledam ja, lipi striče i mila seko, a svit se tiska oko o'tara. Vrtim ja rukam i pitam šta je, bi li ja zapiva kad oni neće, a oni meni klimaju glavom. Vidim ja da će bit misa bez pištule pa ti ja zapojam: *Štee-eenjeee knjigeee-eee*... A pop s Gospina o'tara počne vikat: *Ušutite tog luđaka*! Ne bud uvriđen, lipi striče i mila seko, ja sam se uvridijo. I bijo bi prista pivat da me nisu tiškali oni oko o'tara da nastavim. I ja ti produgljim: *Blaženooga Pavla apoštolaaa... gumu-gumu-gum-mum*... Nako lipo kako ja znadem, al opet će pop s o'tara: *Miiir! Gonite tu budalu*! Meni opet oni odozdal mašu da nastavim. I ja ti dalje: *Braćo… gumu-gumu*… Zaludu se opet pop bunijo. Lipi striče, ne bud uvriđen, on se je bijo zavadio s pivačim. Da nije bilo mene, ne bi se ispivala pištula, e, mila seko.

- A kako si ono, Iko, drža prediku na sv. Stipana u Gorici?

- Lipi striče i mila seko, ne bud uvriđena, skupilo se svita ko plive. Misa bila pod cablim prid crkvom. Nemaju neg jedno zvono, nemam u što slavit. A biskup drža i krizmu, skupilo se oko njega puno pratara. Ne mogu ja ni pištulu pivat. Unda ću, lipi striče, udarit na prediku.

Kad je sve svršilo, uzeli Goričani svoga Stipana na ramena. Prid njima odoše u crkvu i biskup i pratri, a more ić i narod. A ja ti se unda popnem na skaline di je biskup drža misu, otvorim libar svetog Luke pa udri, pa udri... Nećeš virovat, mila seko, ne bud uvriđena, da je narod ostavijo i svetog Stipana i biskupa i pratre i vratijo se da mene sluša…

Mladost je prasnula u smijeh, zaboravili školske ocjene, a i Nina i Ruža zaboravile svoje jade. Gajtan ustao, bacio ruksak na rame, namjestio milicionersku kapu, digao štap u zrak kao sablju i počeo ozbiljno, okrećući se na sve četiri strane:

- *In nomine Patres, Spiritus Samntus… Amen*! - pa u trku, zviždeći kao lokomotiva, odjuri niz cestu.

Prisjetila se Nina kako je čula priču o Gajtanu i *imotskoj Vidi*. Naime, u Varošu je, na mjestu nekadašnje velike kostele, bio postavljen spomenik u liku partizanke. Mještani su ubrzo taj nezgrapni i neukusni monument podrugljivo nazvali Vida. Navodno stoga što je neka stara Bosanka, misleći da je to svetački kip, klekla preda nj i počela se moliti svojoj svetoj Vidi. Spomenik se nije svidio ni Gajtanu. Došao je ispred Vide, zauzeo stav *mirno*, digao

štap kao sablju na pozdrav pa će oštro kao da podnosi raport:

- Po planu si došla, po planu ćeš i otić!

Tako je i bilo. Nije trebalo mnogo vremena da se neprikladna *Vida* ukloni s imotskog Pazara.“

*

Pučka pjesnikinja **Ruža Maras** (rođena Vrljičak, 1916. - 1989.) u svojim posthumno objavljenim *Zapisima* (Imotski, 1994.) donosi priču „Gajtan i sestra mu Ana“:

„Da spomenem, davno biše. Bio je jedan Ivan Krištić iz Runovića, zvali su ga nadimak Gajtan. On bi oda po selu, doša bi i kod nas na Studence prid Svetog Iliju, pa bi slavio na crkvenim zvonima po deset dana; jer je naša crkva Svetog Ilije i slavi se na 20. 7., bude dernek. I tako bi Gajtan osta u našem selu po 10-15 dana. Ima je on i sestru Anu. On i ona su ti bili maloumni, pa kad bi išli kroz polje, on prvi, Ana za njim, on bi iščupa taklju iz loza, pa bi malo odaj i klekni, pa taklju uperi kao pušku i viči: Dum! Dum! A Ana bi mu rekla: „Brate Iko, ne igraj se puškom, pri puški je đava!“

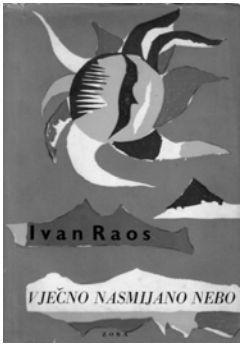
Ana bi u Imotskom, doći na Pazar, pa nosi vodu iz kuće Vice Pervana, pa bi pojila ženske što bi prodavale voće i povrće. One bi sve rekle: „Daj, rodice, vode!“ dala bi joj koja jabuku ili kakvu voćku. Ona jadna samo nosajvodu, sve bi je zvale: rodice. Ja sidim na zidu kraj pazara, ona dođe kod mene i kaže: „Oćeš li i ti, rodice, vode?“ Ja nisam tila. Ja joj kažem: „Rodice, ti dosta donosiš vode, i piju žene, a slabo ti plaćaju.“ Ona mi veli:

„Šta ćeš, moja rodice, ovde velika moja rodbina spliva, pa kako ću ja naplatit svojim rodicama?“ I tako ti Gajtan i Ana umriše. Neka jim bude laka zemlja.“

*

Ivan Raos (1921. - 1987.) prvi je, još za Gajtanova života, zabilježio njegov veseli lik u svom velebnom autobiografskom djelu *Vječno nasmijano nebo* (Zagreb, 1957.), koje je doživjelo više izdanja, stopivši se kasnije u romanesknu trilogiju *Vječno žalosni smijeh*. Raosovo sjećanje iz djetinjstva odnosi se na tridesete godine prošlog stoljeća, kada je Gajtan imao samo brkove:

„I kad Gajtan dođe, to je opet najveća radost. Baba kaže da je učio za fratra, pa poludio. Tko mu je kriv! Što nije za popa učio! Gdjekad prođe kroz selo s kožnatom kapom i brkovima. Smije se i pripovijeda, viče i pjeva - divota jedna - popne se na zvonik i drži propovijed kao najbolji biskup. Mi se dolje skupimo i slušamo ga. Onda on potcikne: ,,Da ja sada padnem, kako biste se vi smijali." A mi se smijemo i bez toga, i on se smije, i zvonik se smije, i sve se smije..."

*

Još jedan franjevac **Aleksandar Ribičić** (1921. - 2005.) u knjizi *Bonace i nevere* (Zaostrog, 1994.) putopisno se zaustavlja u Kamenmostu i svjedoči:

„Koliko je taj hrvatski duh Josipa V. Perića prihvaćen u rodnom mu mjestu govori i činjenica da su manje umno razvijeni radili na svoj način u tom duhu. Tipičan je primjer Ivan Kristić, zvani „Gajtan".

Poznajem ga još iz mladih dana, obilazio je sve derneke po Primorju, Imotskom pa i drugim krajinama. Bio je malo „tuknut", ali na trenutke vrlo inteligentan. Na dernecima, na otvorenim terenima pjevao je epistole, držao govore. U vremenu kada se nije smjelo čuti hrvatsko ime, Gajtan ga je izgovarao i napadao društveni sustav, a da nije išao iza željeznih rešetaka, ali ga je pretukao policajac radi čega je umro. I ovakvi u onakvim vremenima veoma dobro dolaze. Rado je slavio zvonima, koja je nazivao „dva Božja plana". A česta mu je bila uzrečica: „Bog odstupi, đavo pristupi", te „Tebi je govoriti, meni trpjeti". Pokoj ti duši, Gajtane, puno si nas puta sve razveselio i nasmijao!"

*

Fra **Vjenceslav Glibotić** (1923. - 1998.) u 3. broju župnog lista *Slivno* 1986. godine objavio je zapis *Sjećanje iz djetinjstva* u kojemu se sjeća i Gajtanove zvonjave za Presveto trojstvo u tom mjestu:

„… Proša je i Uskrs. A čim bi proša Uskrs, mi bismo se počeli spremati za Trojstvo.

Danas to može nekome biti čudno, ali, tako je bilo. Svaku paru, svaki dinar trebalo je čuvati za Trojstvo. To je bila jedina prigoda u godini, da smo mi dica mogla svoj džeparac iskoristiti i kupiti ono što nam je srcu priraslo.

Stariji su mladićima kupovali nove veštite u Imockom, a mi sitniji bili smo sritni, kad nan je ćaća obeća nove postole, a mater novi veštit od starijeg brata. Mater bi to skratila i priuredila, ali su rukavi uvik bili dulji, pa su se morali zavrnuti, a isto tako i nogavice, jer "dite će narasti" - govorila je mater - "pa ko će uvik to prikraćivati i skraćivati".

A mi smo samo sanjali što ćemo sve kupiti za svoju dugo skupljanu uštođevinu. Uglavnom se radilo o kutliću trišanja, o brtulinu "Sarajevo" ili o tome da se možeš jednom provozati po ringišpilu.

Kuće su se čistile, sobe bilile, ulice tribile od velikog kamenja, kozlići i janjci čekali su u pritorcima za taj dan. Vridni zvonar Vlade već nekoliko dana slavi i na podne i navečer prid samo Trojstvo. Kad bi dulje slavilo, nego je obično Vlade slavio, mi smo svi znali da je došao Gajtan i da je on preuzeo komandu.

Vi, mlađi, ne znate ko je bio Gajtan?! To je bio neizostavni dio svakoga derneka

u Imockoj krajini. Nosio je filanačku kapu i filanačku robu, a imao je i njiove cipele, samo što su bile tri-četri broja veće i obilatije. Gajtan je to vrlo zgodno skratio: dokle su mu dopirali prsti, tu je zabio brokvu, koju je ozdal opet zavrnio. A nosio je i gamaše (to su dokoljenice od kože -

da i mlađi znadu što su gamaše). U gamašama je Gajtan nosio i nekoliko brojeva glasnika ,,Gospe Sinjske". I kad bi došao u Slivno, onda je obvezatno čitao i ,,Sveto Evanđelje“ po Luki, iz toga istog Glasnika, a to je glasilo po prilici ovako: "U one dane reče Isus: Kad čujete za ratove i bune, nemojte se prestrašiti! Jer to se mora dogoditi najprije, ali nije odmah svršetak." Zatim im reče: "Dići će se narod protiv naroda i kraljevstvo protiv kraljevstva. Bit će velikih potresa zemlje, a u raznim mjestima bit će kuge i gladi. Bit će strahovitih pojava i na nebu velikih znakova." Gajtan je to čitao i svojim očima, rukama i svim svojim tilom to potvrđivao tako uvirljivo, da je sve nas prisutne probija stra, a žmarci odali po cilom tilu.

Dobro bi bilo ovde spomenuti i kako je Gajtan umirao. Stao bi na kakvu prpošku ili ravan teren, dobro bi očistio svaki kamičak. Stao bi kao ukopan, zatvorio oči i onda najednom pao kao vrića na zemlju. Stao bi nekoliko minuta, ko ni živ ni mrtav, a onda bi se najednom skočio, osovio, kao preporodio i britkim glasom pozdravio prisutne: "Hvaljen Isus i Marija! - Kako je bilo na onom svitu?! Dajte Bogu što je Božje, a kralju što je kraljevo!“ A onda su slidile litanije opomena.“

*

Pjesnikinja **Mila Đekić** (rođena Škegro, 1924. - 2016.) u zapisu *Kad nije bilo auta* objavljenom u župnom listu *Proložac* o starim proslavama blagdana Velike Gospe na izvoru Vrljike spominje poslovičnu Gajtanovu zvonjavu:

„Dolazio je i Gajtan Krištić prenoćiti u pojeti. Jutrom rano popeo bi se na kampajel i slavio. Vjernici su iz daleka prepoznavali melodičnost zvona pod njegovim rukama i približavajući se crkvi osjećali puninu blaženstva i skrušenosti za svetu ispovijed i pričest naveliko jutro, jutro Velike Gospe. Koliko je to sve bilo blaženo i sveto da se nama djeci ulilo u dušu za vječno sjećanje."

*

Klarisa **Anka Petričević** (sestra Marija od Presvetog Srca, rođena 1930.) u svom proznom zapisu *S majkom na zavjet (XI.)* navodi anegdotalne uspomene s djevojačkog hodočašća s Lovreća na Studence vrelog 20. srpnja:

„Nezaboravan je zavjet i sv. Iliji, na Studence. Uz romon molitava krunice, uz pjevanje pjesama, uz trajan zvuk zvona sa studenačke crkve. To je Gajtan neumorno zvonio. Već izdaleka prepoznali bismo ga. Stoji na vrhu zvonika, u svojoj zelenoj uniformi s gajtanima. Bio je on „putujući apostol". Stalno je nosio knjigu Evanđelja. Toliko puta bijaše u našoj gostionici, a mi smo ga molili neka nam pjeva Evanđelje, a potom pokaže „kako se umire". I Gajtan bi u pobožnom stavu, na sredini prostora, stavio na stalak knjigu, sklopio ruke i pjevao, ozbiljan, kao neki *apokaliptični glasnik*, kojega treba slušati, inače slijedi prijetnja, kazna od Anđela zatirača. (A pjevao je i upozoravao prije tragedije Lovreća.) Tada bi otklonio stalak, sklopio ruke, oči, šutio, u sebe zaronio, dok bismo ga mi motrili netremice. A onda bi se odjednom srušio kao klada, bez gibljivosti u tijelu. „Gajtan je mrtav…!", bio

bi blijed te bismo mislili da se neće probuditi. A on bi onda naglo skočio, dok bismo mi pljeskali. I sada ćemo opet vidjeti i Gajtana, uz sv. Iliju i njegova ognjena kola, što su nad oltarom, na apsidi studenačke crkve.

Gajtan se ne umara zvoneći, slaveći, brencajući kladom u olovno zvono. A i mi bismo se već zarumenjeli od hoda. Gdje su studenačka vrela, da se napijemo, osvježimo!? Ali moramo žuriti, da ne bi sv. Ilija od radosti zagrmio…“

*

Ime Gajtana spominje se u još jednoj prozi. Imotski zet **Zlatko Tomičić** (1930. - 2008.) stavio ga je među glavne likove svoje priče *Perica Tamburica*, koji je s Gajtanom Krištićem, Sotonom Ždero, Haralampijem Buhom, Zuskom Zguriškom i Jurkom Guslaricom štovao sajmove. U toj lakrdijaškoj priči Tomičić pripovijeda o jednom Gajtanovom vatrenom govoru:

„... Elem, dopao je Perica Tamburica do najveće čistine, gdje se vrtio veliki vrtuljak, kad se odnekuda pojavi Gajtan Krištić, koji je inače bio poznat po svim našim krajinama što je ujeo za trbuh pjesnika Hanibala Lucića. Pope se Gajtan na jednu okomito okrenutu bačvu i poče svoj govor:

- Narode! O, čuj me i počuj me, narode babilonski! Na današnji dan evo smo se tu svi lijepo i zdravo sastali na ovom velikom skupu koji je sazvao blagorodni naš car i kralj misirski Lezilebović, da donesemo važne i prevažne zaključke o navodnjavanju pustinje koja je doprla evo do

ruba svih naših sela i gradova! I da bismo obavili to naše veliko djelo što nam je namro u amanet predobri naš vojvoda Lazigaća, evo sada trebamo uzeti motike i budake i početi kopati kanale, da voda može pravilno teći i spriječiti pustinju da nas posve zaguši. Ja ću vam biti predradnik, a da bih mogao obaviti tu svoju uzvišenu zadaću, molim da mi se donese bačvica pive i pol janjeta! Kada se najedem i napijem, ja ću vam onda reći što treba raditi. No najprije, molit ću lijepo, vi izvolite izvaditi krajcaru i platiti mi porez koji mi dugujete još od prošlog kirvaja, a da bi to bilo kako treba, molit ću lijepo..." Gajtanovu govoranciju prekinula je strka, on je optužen za krađu novčanika, ali ga je spasio šutljivi poštenjačina Petrica.“

*

Poljički prozaist **Mladen Kljenak** (1933. - 2003.) u lirskom zapisu, pjesmi u prozi *Vidjelo* iz knjige *Zagora ozarena* (Zagreb, 1973.) piše:

„Luđaci bijahu bili kričali: NA PUSTU PUTU NEBO TRAŽI KOLIJEVKU GROB USTA DA SE SLOŽI NEPLODNO ŽEDNO NA PUSTU PUTU SUSTIGLO JE VIJEK PADE PRIČA CRKVA UZALUDNA TU TRUNE RODNOST TU SE SKRIVA GREB DOVLE JE NEBO ODSELE JE PRAH. Na koju se to gozbu zaputiše. Tko će biti pozvan na gozbu, pripušten u ovaj nesmiren kraj Zagore: tko će sjesti da blaguje za starinskom sinijom. U kakvu se zajedništvu izricahu molitvama, mrmorom. I da li su uistinu bili tek ponizni putnici, opominjači, zazivači, ili ih je tjeralo u svijet

prognanstvo na koje su osuđeni. Ma kakva gozba, kakva blagost, iscjeljenje, kakvo ponizno i smjerno pristajanje u život Zagore. Oni su ili premašili drum, hod i tjelesnost, ili su rugači, neupokojena kletva, samo ludilo, ni skitači sasvim ni prosjaci. Ali kad ta imena još uvijek znače, iako su minuli derneci, iako su se stišala zvona. Ikić Kević, Luka Šćurla, Gajtan. Tumarači... „

*

I pjesnik **Petar Gudelj** (1933.) u svom čarobnom vodiču *Moja Imota* (Zagreb, 1991.) jedno poglavlje poklanja Gajtanu Krištiću, uvodno spominjući Štambaka u toj tužnoj i smiješnoj priči:

„Još jedan spomenik Imotski duguje svom velikom grabancijašu, histrionu i vilovnjaku, Gajtanu Krištiću. Već mu ga podiže jedan koji ga i sam zaslužuje, Dinko Štambak: valja ga samo pretočiti u broncu. U svom *Djetinjstvu*, Štambak u najplemenitijoj kovini izli Gajtanov lik. Izvadi ga iz dubine vremena, između dvaju svjetskih ratova, kad se Gajtanov raskošni zabavljački i zasmijački dar trošio i prosipao na svakom derneku u Imoti, svakoga pazarnoga dana u Imotskomu. Trošio i nije mogao potrošiti, prosipao i nije mogao prosuti.

Poslije rata, Gajtan je od nove vlasti, ili nova vlast od njega, tko će znati, u svoj živahni vokabular uveo neke nove pojmove, kao što su *plan* i *komanda*. Njegovi su govori na Pazaru na svoj način konkurirali govorima tadašnjih rukovodilaca. Bili njihovim parodijama. U jednoumno vrijeme, među jednoumnicima, mrko se

gledalo na konkurenciju, crno joj se pisalo. Činilo im se da ih Gajtan ismijava, da im se ruga.

Navrh Pazara, nasuprot sadašnjem Tinovu spomeniku, prvih poratnih godina nova vlast podiže spomenik pozamašnoj spodobi: komunističkoj partiji, partizanskoj majci, slobodi? - nečemu ženskoga roda - što narod po junakinji iz početnice prozva Vidom. Vida je bila metaforom nove vlasti i predmetom općega podrugivanja.

Gajtan je s Vidom vodio duge monologe, koji su se, po onom čuvenom uzoru, uvijek svršavali istim riječima: „Vido, Vido, kad te snađe brza komanda, tisna će ti biti Pilicerova ulica!“ Imotski tada, kao ni sada, nije imao javnog zahoda, pa je Pilicerova ulica, jedna oputina, ispod grada, zamjenjivala tu važnu instituciju. Ta je činjenica dodatno problematizirala Gajtanovu prijetnju.

Ne mogavši više podnositi zajebancije, vlast skide *Vidu*. Bila je to velika narodna, u prvom redu Gajtanova pobjeda. Riječi što in je Gajtan izgovarao u svom pitijskom zanosu, slagane su i tumačene po mjeri i potrebi političkoga trenutka, a pripisivane su mu i one koje nije ni zaustio. Pružajući otpor vlastima, narod se služio Gajtanovom maskom, Gajtanom kao štitom. Bio je ne dvorska, komitetska, već časna *narodna luda* cijele Imotske krajine: mogao je javno (na žalost, ne i nekažnjeno) govoriti ono što bi i narod govorio da je smio... Bila su to vremena nasilne kolektivizacije, ugonjenja u seljačke radne zadruge, prisilnoga rada, svađe s Rusima i razračunavanja s informbirovcima, sumnje u političku poslušnost imotskoga puka. Da je Gajtan desetak godina prije pendrekom umlaćen (kao što je, već star i ne

više onako lakokril i poskočit, umlaćen), još bi se moglo pomisliti da je to urađeno, kako bi on rekao, *po planu i brzoj komandi*. Ali, tko zna!“

U proširenom izdanju monografije *Put u Imotu* (Baška Voda, 1996.) Petar Gudelj ga uvršćuje među najpoznatijih „Stotinu Imoćana“ te će kratko zapisati:

„GAJTAN KRIŠTIĆ

Časna polustoljetna imotska narodna luda. Jedno mu se oko smijalo, drugo plakalo. Menzura i kamen mudrosti i ludosti. Šezdesetih, stara i nemoćna, smlatiše ga milicioneri, pendrecima.“

*

I u priči *Diploma* publicista **Milana Puljiza** (1935.) u njegovoj knjizi *Kamen i drača – Runovićka rapsodija* (Zagreb, 2010.) navodi se nemilosrdni odjek u pučkoj izreci Gajtanova neuspjela pokušaja studija teologije:

"Otići na studije i vratiti se bez diplome u prijašnje doba bila je velika sramota, popraćena općim prijezirom. Opravdanje je moglo biti bolest ili kakva slična nevolja. Poznata je pjesma kojom se narod okomio na takva nevoljnika: Gajtan Krištić učio za popa, sada uči kako mašklin kopa."

*

Među tim grabancijaškim ikonama što odoše u legendu ne treba zaboraviti ni Matu Starinskoga i Maru Janjiševu, a **Gordana Rako Radić** (1942.) u svojoj mono-

grafiji *Bako - Imotske karnevalije* (Split, 2010.) spominje i ostale imotske osobenjake:

"Imotskim ulicama kročili su poslije rata (2. svj. rat) pojedinci neobičnog ponašanja iz samog grada i okolnih mjesta, i oni su, osobito u ljetnim mjesecima, postajali omiljeni junaci ulične scene. Počevši od „dobre 'Lude Anice', Strašne Mare Biokovke, Šime Đuđula, Mate Sprida Ružnog, Lukina, Gajtana i njegove sestrice Ane, Njunje, Marijana iz Vira, nižu se likovi koji su bili sastavni dio malomišćanskog života, osobito u pazarne dane."

*

Najpoznatija Gajtanova crnobijela fotografija, koju je Ljubomir Gudelj snimio mjesec dana prije njegove smrti, u studenom 1963., prvi put je objavljena u dvotjedniku *Imotska krajina* 1. kolovoza 1976., uz legendu, vjerojatno iz pera **Velimira Brace Puljiza**: „Taj seoski siromašak rijetko je mijenjao odjeću i obuću, a duboku kapu s frontinom nikada. Koliko li se puta okrenuo pred nama na sve četiri strane svijeta s onim svojim poznatim (nama zabavnim) 'tuj, tuj, tuj'!“

*

Mercedes Ceda Marinković (rođena Brekalo, 1956.) u knjizi *Nostalgija čuvar baštinjenog mi* (Imotski, 2015.) u pjesmi *Bako* spominje brojne likove s imotskih ulica i krnjavala, među inima i:

… I samo u dane solo dionice – Gajtan,

proživit si Krnju i u Korizmi moga,
narica je on po svoju ostavštinu cilu,
kad mu se sitin glasa, još trnci po tilu.
A onda je i njega i šćap, odnio mrak,
Mara Kesina je s Bakom sklopila brak…

*

Ivica Šušić (1962.) u svojoj četvrtoj zbirci *Okov* (Split, 2019.) posvećuje mu pjesmu:

RODE MOJ

Ivanu Krištiću, Gajtanu

Srijo san ga noćas u snima,
Prispio odniklen,
Iz visina.

Dovele ga vile.

Šćap mu u rukan,
Planina i srce
U zovnici.

Na kapi mu
Rosa i kaduja.
Dopratila ga misečina.

Suze i smij mu
U iskričavin očima,
U gromoglasnom grlu.

Reče mi:
Rode moj,
Prispilo je proliće
I derneci se zaredali.

Sutra ću u Krstatice,
Srce je Isusovo.
Valja mi se na zvonik popet,
Slavu Bogu odat
I dicu razveselit.

Iz libra svetoga Luke
Pištulu zapivat
I narodu prediku održat.

Ali sve je samo san.

Nema više Gajtana
Da Krajinu razgovori,

Brza ga komanda
Umori.

*

Iako rođen tek godine kad je Gajtan umro, **Mario Bilić** (1963.) u svojoj knjizi *Rane zagledane u Nebo* (Imotski, 2006.) posvećuje mu pjesmu:

GAJTAN

ima´ je
jednu ranu
u mozgu
drugu u srcu
a treću
u duši

u proliće bi
zamanta´
od bola

liti bi
zašutijo

s jeseni bi
provrijo
ko mast

a zimi
vidâ rane:

jednu od mozga
drugu od srca
i treću od duše

Gajtan

rane
zagledane u nebo

*

I publicistkinja **Dragica Zeljko Selak** (1964.) u svom romanu *Vr'dolska žeđa* (Split, 2011.) podsjeća na slivanjske fešte:

"I Gajtan je često dolazio u Vr'dol, osobito za blagdan Trojstva, slaviti, ostajao tjedan dana, potom bi čekao *prugu* da se vrati u Imotski, jer bi došao u Vr'dol *tabanovićem*, i ako bi pruga išla k Splitu, njemu je bilo sve jedno u kojem će pravcu, pa bilo to i trista metara vožnje ili cijeli kilometri. Na neobičan način je i zaustavljao prugu, jednostavno bi legao posred ceste, pa bi se pruga morala zaustaviti."

*

Ovi bi književni zapisi mogli poslužiti nekom autoru kao predložak sinopsisa za film o Gajtanu, dio čije osobnosti kao da je dijelom pretočen u lik jednog pučkog čudaka i zabavljača u filmu *Ljubav i poneka psovka* koji je Antun Vrdoljak snimio 1969. godine u Imotskom.

Spomenik Vidi sredinom 20. stoljeća u Imotskom

Cesta života

Život je duga cesta;
Vijugava, ravna, brdovita,
Prava, kriva, uska, široka,
Često čudna, hirovita.

Kad je čovjek mlad,
Cesta se čini beskonačnom.
U toj cesti života, čovjek živi;
Osjeća, nada se, uči školu života.

Vjeruje u život i njegov smisao.
Vjeruje da mladost nikada neće proći.
Ne pomišlja na starost.
Više vjeruje u vječnu mladost.
Mladost koja obećava ispuniti
Neispunjena nadanja, očekivanja…

U mladosti su horizonti nepregledni.
Kako vrijeme iskoristiti I čime ga ispuniti?
Različitost ambicija, želja, nadanja, očekivanja…
Kako vremenom I životom ovladati i čemu se sve nadati.
Pitanja su ljudskog vijeka I životnog tijeka
Praćena mnoštvom problema i dilema.

Na zalasku života, životna cesta je iza nas.
Uzaludni su osvrti unatrag, u prošlost.
Godine su proletjele, prohujale, traži se duševni spas.
Godine su proletjele, prohujale, ne znamo ni sami kako.
Ostalo je jedino što znamo da živjeti nije lako.

Ostalo je jedino što znamo
Vrijednost života nije stanje materijalno.
Život vrijedi onoliko koliko mu poštenje
I znanje na čast i ponos služi,
Bogatstvo, izgled i novac ničim ga ne duži.

Ivan Vujević

Pogovor

Ukoliko čovjek optimalno ispuni životni ciljeve, a nema razloga da ih ne ispuni, gledajući fazu po fazu životnog ciklusa, znači da je vodio cijelim životnim razdobljem i to permanentno cjelinom životnog puta iz razdoblja u razdoblje iz jedne faze u drugu o optimalizaciji ovladavanja vremenom i životom, da mu je život bio ispunjen i da je iskoristio prilike koje mu je životna sudbina pružala. Kad je čovjek svjestan da je ostvario ili da ostvaruje optimalizaciju ovladavanja vremenom i životom, to je pravo zadovoljstvo, to je uživanje u životu, to je životna sreća, to je ponos čovjeka, to je dostojanstveni život u pravom smislu riječi. To je kruna dostojanstva čovjeka. To je vedrina pogleda u vječnost.

Veliki je njemački pisac J.W. Goethe rekao: Sretan je čovjek koji može povezati kraj svog života s njegovim početkom. Još veća težina se dobije ako s dodaju riječi koje je rekao američki psihoterapeut Carl Whitaker: Bernard Show je rekao da je mladost tako lijepo vrijeme života da ga je sramota potratiti u mladosti. A ja bih ovdje dodao da je starost tako prekrasno doba da je sramota čekati ga tako dugo. Ove i druge misli poznatih svjetskih velikana vrijedni su analize u donošenju životnih odluka, a sve u cilju ovladavanja životom kroz cijeli životni vijek.

S obzirom na jedincatost, odnosno specifičnost svakog čovjeka, gledajući globalno, specifična je i cesta života i životne faze koje ga obilježavaju. U tom smislu, dakle, gledajući globalno, cestu života možemo sagledati

u dvije etape: ulazni i silaznu sa pripadajući im etapama ili fazama, koji taj put, odnosno tu cestu obilježavaju.

Vrijeme razvoja i zrelosti je najčešće vrijeme stvaranja obitelji, pronalaženja dobro plaćenog posla, znanstvenog ili stručnog razvoja ili jednog i drugog. Život se sve više pretvara u trku za užurbanost, što često dovodi do periodične depresije. Čovjek u ovoj fazi treba biti, čak i više nego prije, odgovoran za svoje postupke.
Starenje je biološki proces, cesta života bliži se kraju. Međutim, umirovljenjem život ne prestaje. I u tim starijim danima rađaju se nove ideje i nove aktivnosti kao novi izazovi.

U silaznom razdoblju, često se govori o krizi „srednjih godina“, gdje se obično javlja žal za nekim eventualno propuštenim prilikama iz prethodnih faza životnih ciklusa. Čovjek ponovno dobiva mogućnost osluškivanja glasa unutarnjih poticaja da provjeri spremnost za neke dodatne aktivnosti.

Međutim, istraživanja su pokazala kako čovjek u opadajućoj fazi životnog razdoblja u fazi krize „srednjih godina“ najčešće osjeća potrebu čvršće povezanosti sa svojim bližnjima, te prijateljima i istomišljenicima. Osim toga, sve se više osjeća starost i zasićenost životom i življenjem. Zasićenost i dosadnost, sve je manje istinskog veselja, sve je manje radosti i istinskog življenja, sve je veća ovisnost o ljekarnicima i liječnicima. Javlja se pitanje i problem umiranja, pitanje i problem smrti kao putu u vječni život.

* * *

Nakon ovog općeg osvrta o životu i življenju, o traganju za spoznajom i smislom u optimalizaciji ovladavanja vremenom i životom, treba voditi računa o jedincatosti, odnosno specifičnosti svakog čovjeka. Specifična je i njegova cesta života odnosno životni put i životne faze koje taj put obilježavaju. U tom smislu, dakle, gledajući globalno, cestu života možemo sagledati u dvije etape: ulazni i silaznu sa pripadajući im etapama koje ne određuju strogo pravila življenja. Dakle, ukratko rečeno, svatko ima svoju sudbinu, svoj životni put.

Primjerice, u jednom kratkom vremenskom razdoblju stara župa Podbablje (sastavni dio Imotske krajine) iznjedrila je tri značajne osobe. Ivan Kasalo, zvani Periša, rođen je 1888., Ivan Krištić, zvani Gajtan, rođen je također 1888., a tri godine kasnije, također u mjesecu ilinštaku, isto u nedjelju, 5. srpnja 1891. rođen je u Vrgorcu Augustin (Josip) Tin Ujević, rodom iz susjedne Župe sv. Ane Poljica, danas u općini Podbablje.

Svi oni, ja ih zovem velikani Podbablja, jedne stare župe, danas općine, dali su jedan, svaki od njih posebno, svaki na svoj način, značajni doprinos na unaprjeđenju područja kojim su se bavili, pa stoga zaslužuju da se o njima ponešto napiše. Svi su oni živjeli u isto vrijeme, svaki od njih je volio Imotsku krajinu, a posebice župu Podbablje, kojoj su bili vjerni, jer su u njoj živjeli ili su je redovito ili često obilazili. Svaki od njih je imao svoje područje djelovanja, kao I dužinu življenja.

O Ivanu Kasalu, zvanom Periša napisao sam roman pod naslovom *Prorok Periša*. Radi se o obraćeniku, koji je

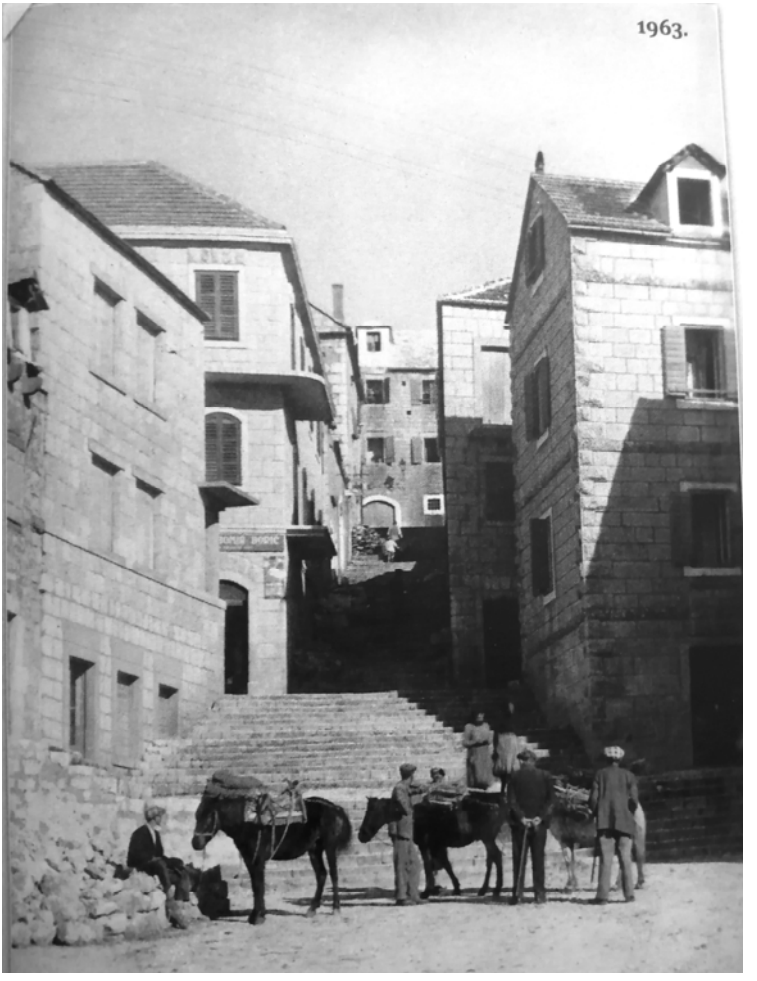
od relativno čovjeka lošeg vladanja, promjenom pristupa u načinu života i življenja došao u stanje duhovnog i materijalnog bogatstva sa proročkim svojstvima.

Ivan Krištić, zvani Gajtan, nesuđeni svećenik zbog zdravstvenih razloga, kojemu je posvećena ova knjiga, zaslužan je po tome što je pronosio domoljublje, širio je značenje vjere i molitve, posebice svetih sakramenata, moći duha, značenje Crkve i drugih vrijednosti koje se odnose na kršćanski vjeronauk.

Augustin Tin Ujević je osoba, odnosno velikan šireg i većeg značenja, on je i podbabski, imotski i vrgoračk, zagrebački i sarajevski, beogradski i pariški, stanovnik je Europe i Svijeta… O Tinu je mnogo toga napisano, ali nikad dovoljno, nikada dosta. Tina sam i u ovom radu o Gajtanu mnogo puta spomenuo. Osoba je to koja je vrijedna pažnje, poštovanja i divljenja, koja je također tijekom Prvoga svjetskog rata u Francuskoj doživjela veliki emocionalni slom i životni šok o kojemu je znao često govoriti.

Tin je prijateljevao s mojim stričevima, braćom Matom i Lukom Vujevićem, povratnicima iz Liegea, Belgija. Kako mi je pričao stric Luka, oni su se zvali rođacima, jer su podrijetlom iz istog plemena Vujevići i to iz zaseoka Drum, župa Podbablje. Svakog od njih se rado sjećam, svaki od njih je utjecao na moja ponašanja I životna opredjeljenja.

Središnji imotski trg prije postavljanja spomenika Vidi

IZVORNO SVJEDOČANSTVO O SUSJEDU GAJTANU

Kada je Ivan Vujević nedavno objavio roman „Prorok Periša“ naivno smo povjerovali da je time zatvorio svoju *Opera omnia,* da je time objavljena i njegova posljednja knjiga i time stavljena točka da mu se konačno mogu objaviti „sabrana djela“, sveukupni autorov pisani i objavljeni opus. I to ne bilo kakav. Vujevićeva znanstveno-književna ostavština je golema, opsežna, raznolika, sveobuhvatna koja zahvaća, zadire, dopunjuje i popunjava mnoge ljudske spoznaje i znanja iz ekonomije, filozofije, teologije, enciklopedistike i drugih područja društvenih znanosti i čovjekovih propitkivanja.

I evo nam sada „Gajtana“! Malo se tko tome nadao i ponadao. Valjda se autor, za inspiraciju, nadahnuće, prisjetio naslova jednoga nadasve lijepoga glazbenog evergrina - *Svako naše misto ima* svoga *lera*… I nije falio! Junak Vujevićeva romana, taj skladno opisan lik, je i lero i klaun i pajdo i redikul i grabancijaš i histrion, zapravo sve to skupa i sve pojedinačno.

Vujević je tek jedan o mnogih koji je htio memorirati, ostaviti za spomen, za prisjećanje osebujni lik jednoga malog, ubogog i sudbinom dokrajčenog čovjeka. O Gajtanu su ostavili svoja svjedočanstva, svoja prisjećanja, svoje zapise mnogi Imoćani, svi ljudi od pera i ugleda. Tako je za pariškog Imoćanina Dinka Štambaka Gajtan bio *bonvivant*, prototip onih čudnih ljudi koje je mogao svojedobno susretati samo na Montmartreu. Za publicistkinju Gordanu Turić Gajtan je bio „boem, dobričina, redoviti posjetitelj svih derneka, na kojima bi obvezno održao i pokoji nagovor“. Poznati imotski franjevac i plodni pisac fra

Vjeko Vrčić dao je u romanu *Tvrdac* s izrazito memoarskim sadržajem potpun i savršen Gajtanov opis: „Taj mršavi omanji starčić, odjeven priprosto, sa „službenom“ kapom na glavi, sa štapom u ruci, vječno u hodu i putovanju...“. Bilo bi malo čudno da bi Ivan Raos, vjerni kroničar zbivanja u Imotskoj krajini i nešto dalje, zaobišao Gajtanov „lik i djelo“. Dapače, bijaše jedan od prvih koji ga je uvrstio u panopliju obrađenih likova u svom rado čitanom djelu *Vječno nasmijanom nebu.* U tom dugom nizu imotskih pisaca, publicista i novinara koji su Gajtana stavili u žižu svojih opažanja i o njemu nešto zapisali svakako su Petar Gudelj, Dragica Zeljko Selak, Mladen Vuković i mnogi drugi. Moglo bi se pomisliti da bi Gajtanov stil života teško mogao nekoga zaokupiti u, na primjer, strogoj redovničkoj klauzuri. Varate se! Upravo je suprotno. Tako se sestra Marija od Presvetog Srca, splitska klarisa, laičkog imena Anka Petričević, pozabavila Gajtanovom pobožnošću u jednom od svojih crtica: „Bio je 'putujući apostol'. Stalno je nosio sa sobom knjigu Evanđelja“.

I sada opet - Vujevićev Gajtan! Za razliku od mnogih drugih Ivan Krištić po nadimku Gajtan je bio prvi susjed Ivana Vujevića, njegov prvi sumještanin. Posve je, dakle, i razumno da ga je i najbolje upoznao, doživio i sada o njemu zapisao svoja izvorna i neposredna svjedočanstva. Konačno, to je Vujevićev *hommage* prema čovjeku osebujne naravi i prošlosti prema kojemu je osjećao intimnu obvezu da mu se oduži ovim proznim djelom. Vujevićeva „štorija o Gajtanu“ je na dohvat čitateljima. Uzmite je u ruke, pročitajte je. Neće vam biti žao. Dapače!

Prof. dr. Stjepan Lapenda

VIŠEŽANROVSKO SJEĆANJE NA MISIJU IZGUBLJENOG ČOVJEKA

Znao sam na osnovi kazivanja Ivana Vujevića, da on i pored predanja pisanju stručnih radova, nosi u sebi jednu neispričanu priču kao osobni dug spram čovjeka koji je nekoć živio u njegovoj neposrednoj blizini. Htio je o tom čovjeku napisati svoja sjećanja koja su izuzetno složena, rasuta u vremenu i mnogim prilikama i ljudima, koja nose brojne dogodovštine iz vremena velikih društvenih promjena o kojima je sada nakon više decenijskog prohujalog vremena teško napisati nešto konzistentno i istinito i sve ono što čini karakter tog čovjeka koji je od najljepših do najgorih ljudskih odnosa na sebi proživio.

Ne usuđujem se dati definicije pisane forme knjige o Ivanu Krištiću Gajtanu, jer niti je potpuna biografska knjiga niti forma romana, ali jest jedan oblik "sjećanja" s mnogo biografskih elemenata i moralističkih rasprava. Naime, Gajtan je u Vujevićevu pisanju doista sjećanje pa u tom smislu i biografija, ali u jednom dijelu i lik putem kojeg Vujević izražava svoje određene moralne naputke.

U rukopisu se naziru bitni dijelovi knjige koji imaju bitno različit odnos prema Gajtanu, koji je studirao teologiju ali zbog bolesti bio je otpušten. To je na samom Gajtanu izraženo kao teški psihički lom kojega je teško nosio kroz život. Međutim taj Gajtan je svugdje gdje je bio širio svoje vjerske istine, upozoravao narod i slično. Taj dio misije izgubljenog čovjeka i nedovršenog intelektualca Vujević koristi da bi on nekim vrijednostima koje je Gajtan iznosio dao svoj stav koji je vrijedno pročitati.

Kroz sva poglavlja provlače se sjećanja autora i njegovih sugovornika o Gajtanu i njegovim sukobima s politikom i nevjerstvom, kroz koja taj neshvaćeni junak proživljava teške dane. Konačno ta osoba postaje žrtva svojih uvjerenja i potpuno fizički uništen umire. Taj dio je dosta biografski i realistički opisan s gledišta kako je živio i kako je jedino i mogao završiti u tim totalitarnim političkim neprilikama.

Treći dio knjige široj javnosti danas malo poznat Gajtan predočen je kroz određene događaje u kojima on s puno duhovitosti izražava svoje stavove, a na koncu, u četvrtom su dijelu zapisi dvadesetak poznatih imotskih pera koji su u proteklih pola stoljeća otrgnuli od zaborava taj neobični lik upečatljive sudbine.

Iako uz poneka ponavljanja, Vujevićeva knjiga iz stranice do stranice idući prema kraju postaje sve zanimljivija i prerasta u ogledalo vremena u kojemu se čita i kako se općenito živjelo, a posebno što su proživljavali ljudi sa svojim nepokolebljivim stavom.

Prof. emer. Ivo Šimunović

Bilješka o autoru

IVAN VUJEVIĆ rođen je 14. siječnja 1939. godine u Podbablju kod Imotskog. Diplomirao je 1964. na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu, magistrirao 1968. u Zagrebu, a doktorirao 1977. u Rijeci. Dvadesetak godina radio je na rukovodećim radnim mjestima u ugostiteljsko-turističkim poduzećima. Dugogodišnji je profesor na Ekonomskom fakultetu u Splitu i Mostaru.

Dobio je Nagradu za životno djelo Splitsko-dalmatinske županije 2015. godine i više drugih priznanja.

Objavio je oko stotinu znanstvenih i stručnih radova i oko šezdeset knjiga iz različitih znanstvenih, publicističkih i književnih područja:

(A) Enciklopedije i leksikoni*: 1. Enciklopedija života 1., 2. i 3. (Split, 2007.), 2. Ekonomski leksikon* računovodstveno-revizijskih, financijsko-analitičkih i burzovno-trgovinskih izraza *(Split, 2007.);*

*(**B**) **Ekonomska znanost**: 1. Integracije u ugostiteljsko-hotelskoj privredi (Zagreb, 1980.), 2. Gostiteljstvo i turizam, načela razvitka i praksa (Split, 1997.), 3. Hrvatska stvarnost (1990. – 2000.) (Omiš, 2000.), 4. Financijska analiza (Split, 2003.), 5. Revizija (Split, 2003.), 6. Poduzetništvo (Split, 2004.), 7. Ekonomski koncept potrošnje, štednje i duga (Split, 2004.), 8. Financijska analiza u teoriji i praksi (Split, 2005.), 9. Revizija u teoriji i praksi (Split, 2005.), 10. Poimanje života i izbor slobodne volje u ponašanju potrošača (Split, 2005.), 11.Osnove poslovne analize (Split, 2008.), 12. Analiza financijskih izvještaja (Split, 2009.) i 13. Financijsko izvješćivanje i revizije (Split, 2010.), 14. Analiza poslovanja (Split, 2013.), 15. Računovodstvo i revizija (Split, 2013.), 16. Financijsko poslovanje (Split, 2013.);*

***(C) Hrvatska stvarnost (hrvatska povijest)**: 1. Hrvatska stvarnost (1835. – 1939.) (Split, 2008.), 2. Hrvatska stvarnost (1939. – 2005.) (Split, 2006.), 3. Svjedočenje vremena, Bruno Bušić mučenik i vizionar (Split, 2009.), 4. Franjo Tuđman u vihoru rata i bespućima tranzicije (1990. – 1999.) (Split, 2011.), 5. Stjepan Mesić u bespućima tranzicije i komplotu "detuđmanizacije" (2000. – 2010.) (Split, 2013.), 6. Mila Gojsalić simbol Poljica (Podstrana, 2016.), 7. Ivo Josipović - Slučaj promašene politike (2010. – 2015.) (Podstrana, 2017.), 8. Hasanaginica: zašto prijepori? (suautor Stjepan Lapenda) (Split, 2017);*

***(D) Antika:** 1. Duh antike (Omiš, 2002.), 2. Antički nauk i latinske mudrosti (Split, 2003.), 3. Homerova mapa Trojanskog rata i njena aplikacija (Split, 2004.), 4. Pogledi na homerologiju (Split, 2013.);*

(E) Filozofski nauk: *1. U spoznaji sebe (Split, 2011.), 2. Probuđena sjećanja traganja za smislom (Split, 2012.), 3. Ovladavanje vremenom i životom (Split, 2013.);*
(F) Životna stvarnost: *1. Duh ljubavi (Split, 1998.), 2. Životna stvarnost (Split, 2003.), 3. O prijateljstvu (Split, 2003.), 4. O sreći i nesreći (Split, 2004.), 5. Osmijeh, smijeh, plač i suze (Split, 2004.), 6. Zdravlje i medicina kroz povijest (Omiš, 2004.), 7. O braku i obitelji (Omiš, 2004.), 8. O ljubavi, (Split, 2004.), 9. Pravo i Pravda (Split, 2004.), 10. O umu, duhu i duši (Split, 2004.), 11. Smrt i Uskrsnuće (Split, 2004.), 12. Vjere, religije i grijesi (Split, 2004.), 13. Povijest postanka svijeta i čovjeka (Split, 2005.), 14. Rat i mir, moć politike i globalizacija (Split, 2005.);*
(G) Etnologija: *1. Graditeljska baština Zabiokovlja (Split, 2008.);*
(H) Proza: *1. Prorok Periša (Imotski, 2018.);*
(I) Zbirke poezije: *1. Hrvatska u srcu sina (Imotski, 1997.), 2. Zov Domovine (Omiš, 1999.), 3. Majci (Split, 2014.), 4. Obzorja života i smrti (Split, 2014.), 5. Hod cestom života (Imotski, 2015.), 6. Na krilima vjere (Imotski, 2015.), 7. Pod okriljem Presvetog Trojstva (Imotski, 2016.), 8. Snaga unutarnjih poticaja u vjeri i molitvi (Imotski, 2016.).*

KAZALO

Gajtan između legende i zbilje (Mladen Vuković)..... 5

Proslov..... 9

I. dio

Životopis (Curriculum vitae)..... 15

II. dio

Smrt i pokop.....83

III. dio

Neke Gajtanove životne dogodovštine.....95

IV. dio

Gajtan u književnim djelima.....117

Pogovor 145

Svjedočanstvo o susjedu Gajtanu (Stjepan Lapenda)....151

Višežanrovsko sjećanje na misiju izgubljenog čovjeka (Ivo Šimunović) 153

Bilješka o autoru 155